

Univerzita Karlova v Praze
Filozofická fakulta
Ústav informačních studií a knihovnictví

Diplomová práce

Bc. Jitka Baslová

**Portály elektronických informačních zdrojů
na českých univerzitách**

(Portals of Electronic Information Resources at Czech Universities)

Praha 2014

Vedoucí práce: PhDr. Eva Bratková, Ph.D.

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala za cenné rady a připomínky při zpracování diplomové práce vedoucí práce PhDr. Evě Bratkové, Ph.D. Dále moje poděkování patří Ing. Jiřímu Pavlíkovi za poskytnutí doplňujících informací týkajících se portálu UK a všem studentům, kteří obětovali svůj čas a ochotně se zúčastnili uživatelského testování vybraných portálů EIZ.

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne

.....
podpis

Abstrakt

Práce pojednává o portálech (případně částech internetových stránek knihoven) elektronických informačních zdrojů (EIZ) na vybraných vysokých školách v České republice. Teoretická část práce se zabývá historií portálů, jejich funkcemi, komponentami a především typologií a organizací zdrojů na portálech EIZ v zahraničí. V praktické části je nejprve analyzováno a následně porovnáno na základě poznatků z teoretické části 6 vybraných českých vysokoškolských portálů z hlediska organizace zdrojů, čitelnosti, použitelnosti, konzistence a nadstavbových služeb portálů. Následuje metodika, průběh a výstup uživatelského testování použitelnosti dvou vybraných portálů metodou „Thinking Aloud“ (Myšlení nahlas). Práce mapuje problematiku portálů EIZ v České republice a zároveň má za cíl poskytnout metodiku pro vlastní hodnocení vybraného portálu EIZ.

Klíčová slova

elektronické informační zdroje – internetové portály – akademické knihovny – uživatelské testování – typologie EIZ – organizace EIZ – jednotné informační brány

Abstract

The overall theme of the thesis is the current state of Internet portals (gateways) dedicated to electronic information resources at Czech academic libraries. The purpose of such portal (or sites within academic library web pages) is to form a gateway to every electronic resource available within the university. In the theoretical part of the thesis history, purpose and components of such portals are described followed by the typology and organization of electronic information resources used at library portals in the USA and other mainly English speaking countries. The following part of the thesis is a practical application where 6 selected portals are first analyzed then compared with each other according to 5 criteria described in the previous part: organization of its resources, readability, consistency, usability and presence of additional functions or services. Subsequently by applying the method called "Thinking Aloud" usability testing of two selected portal is performed. The aim of the paper is not only to map the current state of portals but also to present methodology for analysis of other similar portals.

Keywords

electronic information resources – Internet portals – academic libraries – usability testing – typology of electronic resources – organization of electronic resources – Internet gateways

Obsah

Seznam použitých zkratk	7
Předmluva	8
<i>I Teoretická část</i>	<i>10</i>
1 Definice termínů	11
1.1 Termíny „informační brána“ a „portál“ ve vztahu ke knihovnictví	11
1.2 Elektronické informační zdroje	13
1.3 Typologie EIZ	14
2 Portály EIZ v zahraničních knihovnách	19
2.1 Vývoj portálů EIZ v zahraničních knihovnách	19
2.2 Funkce portálů EIZ	20
2.3 Komponenty portálů EIZ	21
2.4 Organizace portálů EIZ: praxe v zahraničí	22
2.5 Hodnocení kvality portálů	27
<i>II Praktická část</i>	<i>33</i>
3 Analýza českých portálů na základě poznatků z teoretické části práce	33
3.1 Metodika hodnocení portálů EIZ	33
3.2 Portál EIZ Univerzity Karlovy	37
3.3 Portál EIZ Západočeské univerzity	45
3.4 Portál EIZ Vysoké školy ekonomické	51
3.5 Portál EIZ Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích	56
3.6 Portál EIZ Mendelovy univerzity v Brně	61
3.7 Portál EIZ Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně	66
3.8 Dílčí závěr analýzy	72
4 Uživatelské testování vybraných portálů	74
4.1 Metodologie testování	74
4.2 Sada úkolů a pilotní testování	76
4.3 Průběh a výsledky testování PEZ UK	78
4.4 Průběh a výsledky testování na ZČU	83
5 Závěr diplomové práce	90
Seznam tabulek	92
Seznam obrázků v textu	92
Použitá literatura	93
Příloha	I

Seznam použitých zkratk

- 3. LF – 3. lékařská fakulta UK
- AKJČU – Akademická knihovna Jihočeské univerzity
- CIKS - Centrum informačních a knihovnických služeb (na VŠE)
- EIZ – elektronické informační zdroje
- ETF - Evangelická teologická fakulta UK
- FAQ – sekce často kladené otázky
- FSV – Fakulta sociálních věd UK
- ICUK - Informační centrum a Ústřední knihovna (na MENDELU)
- JČU – Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
- JIB – Jednotná informační brána
- LFP – Lékařská fakulta v Plzni
- MDT – Mezinárodní desetinné třídění
- MENDELU – Mendelova univerzita v Brně
- MUNI – Masarykova univerzita v Brně
- OP VaVpI – Operační program Výzkum a vývoj pro inovace
- PEZ – Portál elektronických informačních zdrojů Univerzity Karlovy
- PŘF – Přírodovědecká fakulta UK
- UK – Univerzita Karlova v Praze
- UTB – Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
- VŠE – Vysoká škola ekonomická v Praze
- WWW – World Wide Web
- ZČU – Západočeská univerzita v Plzni

Předmluva

Cílem diplomové práce je analyzovat a zhodnotit vybrané portály elektronických informačních zdrojů (EIZ) na českých univerzitách a najít tak podněty, které by mohly vést k jejich zlepšení. Důvodem výběru tématu byl můj zájem o prostředí akademických knihoven a to především služeb spojených s EIZ. Sama pracuji v akademické knihovně a při své práci mám velmi blízko k EIZ. Zároveň se zajímám o organizaci a tvorbu elektronických webových portálů a některé univerzitní považuji v současné době za ne zcela vyhovující.

Práce se skládá z teoretické a praktické části, přičemž obě sestávají dále ze dvou dílčích segmentů.

Teoretická část práce zahrnuje obecnou charakteristiku portálů EIZ, jejich význam a funkce. Čerpáno bylo především ze zahraniční literatury a konzultací se správci portálů EIZ, kteří poskytli hlavně podněty pro tematický obsah práce. Nejprve je věnován prostor vymezení základních termínů - *portál a elektronický informační zdroj*. V následujících podkapitolách jsou krátce shrnuty funkce portálů a jejich vývoj v zahraničí. Pro práci je klíčový popis jednotlivých komponent portálů a především pak organizace zdrojů na portálech. Na tyto podkapitoly navazuje také pasáž věnovaná způsobům hodnocení portálů, neboť hodnocení úzce souvisí s efektivní organizací (strukturou) webu.

Poznatky z teoretické části jsou dále aplikovány na vybrané portály českých univerzit. České portály EIZ jsou rozebrány a ohodnoceny podle sestavené a popsané metodiky vycházející z odborné literatury. Výsledky rozboru jednotlivých portálů jsou dále porovnány a analyzovány, a nakonec je z nich vyvozen dílčí závěr, který podává zprávu o fungování portálů EIZ na českých univerzitách.

Druhá pasáž praktické části (Uživatelské testování vybraných portálů) zahrnuje kvalitativní průzkum použitelnosti (usability) vybraných českých univerzitních portálů EIZ. Cílem průzkumu, provedeného metodou uživatelského testování „Thinking Aloud“, je především zhodnotit kvalitu a efektivnost uživatelských rozhraní portálů, protože právě míra obtížnosti orientace a ovládnání může mít zásadní vliv na jejich používání. Do testování nejsou zahrnuty všechny portály z předešlého

hodnocení, ale pouze vybrané. Ačkoliv výsledky průzkumu nemohou poskytovat obecně platné závěry, předpokládá se, že čtenář na základě výsledků testování daných portálů provede reflexi a porovnání s kterýmkoliv jiným portálem EIZ, resp. že uživatelské testování i předešlá analýza poukáže na případné nedostatky nebo oblasti, které mohou být při práci s portálem podstatné, příp. problematické.

Samostatnou část práce tvoří příloha, ve které jsou zahrnuty obrázky a jiné doplňující materiály, které z hlediska přehlednosti není vhodné ani nutné umístit přímo do textu, přestože je na ně v textu odkazováno.

V práci bylo citováno v souladu s normou ISO 690:2001, citace jsou uvedeny v poznámce pod čarou a jednotlivé reference shrnuty v seznamu použité literatury.

I Teoretická část

Univerzity a další instituce zprostředkovávají svým uživatelům přístupy k obrovskému množství informací v komerčních nebo i volně dostupných zdrojích. Většina těchto zdrojů se nachází v tzv. hlubokém Internetu (deep Internet). Pojmem hluboký Internet se rozumí webové stránky nebo dynamicky generovaný obsah (např. z relačních databází), který neumí Google ani jiné vyhledávače indexovat, neboť se jejich *crawler* (v češtině někdo používá termín pavouk nebo robot) nedostane přes určitou bariéru (typicky přístup přes heslo)¹. Podle odhadů z roku 2011, Google, který je považován v současnosti za nejlepší vyhledávač, indexuje přibližně pouze 8 % celého obsahu World Wide Webu. Více než 300 miliard stránek, většinou z komerčních databází, tak není možné běžným vyhledávačem najít². Nejen proto zde existují portály EIZ.

Přes portály EIZ je možné k těmto zdrojům přistoupit. To je však pouze jedna z funkcí, kterou portály mají. Neméně podstatné je to, že poskytují uživatelům informaci o tom, jaké zdroje jsou dostupné prostřednictvím dané instituce a které z nich jsou relevantní k určitému oboru. Často také obsahují návody, jak s danými zdroji pracovat, případně zprostředkovaně umožňují vyhledávat ve více zdrojích najednou s cílem studentům, pedagogům a výzkumným pracovníkům výrazně ušetřit čas při studiu či výzkumné činnosti. Právě portály EIZ jsou předmětem následujících kapitol.

¹ Hluboký web. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001-, naposledy upraveno 24. 2. 2014 [cit. 2014-02-30]. Dostupné z: http://cs.wikipedia.org/wiki/Hlubok%C3%BD_web

² GIL, Paul. What Is the „Invisible Web“? *About.com* [online]. February 2012 [cit. 2013-07-01]. Dostupné z: <http://netforbeginners.about.com/cs/secondaryweb1/a/secondaryweb.htm>

1 Definice termínů

1.1 Termíny „informační brána“ a „portál“ ve vztahu ke knihovnictví

Brána (gateway) v tradičním pojetí znamená místo, které umožňuje průchod přes určitou bariéru. Portál pak označuje orámování vstupu (tzn. dveří nebo brány) do budovy. Na počátku 20. století využívali termín *gateway* autoři sci-fi literatury pro popis technologie umožňující přesun mezi prostorovými a časovými prostředím pomocí teleportu. Na konci 20. století se pak význam obou termínů přenesl částečně do oblasti Internetu³.

Zatímco se význam anglického termínu *gateway* se od vzniku Internetu téměř nezměnil, termín *portal* zaznamenal poměrně výrazné změny významu od doby, kdy tyto dva termíny byly v podstatě synonyma. Oba původně odkazovaly k webovým stránkám, které poskytovaly organizovaně uspořádané odkazy k dalším zdrojům na Internetu. Jejich významy se tedy rovnaly českým *katalogům* internetových stránek. Postupem času se termíny od sebe smyslově vzdálily⁴.

V současné době se termín *information gateway* (informační brána) používá pro internetové stránky zprostředkovávající komplexní seznam zdrojů, které se týkají určitého předmětu nebo oboru. V podstatě se i nadále jedná o katalogy stránek, které mohou být obohaceny o další služby. Klíčový je zde ale stále seznam zdrojů s odkazy na ně. Portálem jsou obvykle nazývány webové stránky, které uživateli zprostředkovávají zdroje ke konkrétnímu tématu nebo užití, a především pak sdružují mnoho dalších služeb a umožňují uživateli určitou personalizaci (vytvoření vlastního účtu s vlastním nastavením). Příkladem takového portálu může být český Seznam.cz, který nabízí kromě katalogu stránek mj. i informace o počasí a kurzech měn, odkazy na aktuální zprávy nebo možnost vytvoření e-mailové schránky⁵.

³ CERVONE, Frank. Library Portals and Gateways. In: Ed. Marcia J. BATES, Mary Niles MAACK. *Encyclopedia of Library and Information Sciences*. 3rded. Boca Raton (USA): CRC Press, © 2010, p. 3431-3439. DOI: 10.1081/E-ELIS3. DOI: 10.1081/E-ELIS3-120044562. ISBN 0-8493-9712-x (soubor, print). ISBN 0-8493-9711-1 (Online). Dostupné také komerčně z Taylor & Francis: <http://www.tandfonline.com.ezproxy.is.cuni.cz/doi/full/10.1081/E-ELIS3-120050673#>

⁴ CERVONE, Frank, ref. č. 3, s. 3431

⁵ *Seznam.cz* [online]. Praha: Seznam.cz, a.s., (c) 1996-2014. Dostupné z: <http://seznam.cz>

Od počátku služeb WWW měly své internetové stránky (a později portály) i knihovny. Za vznikem knihovních portálů stála potřeba vytvořit komunikační webovou platformu mezi uživateli a knihovnou⁶. Portály a informační brány spojené s oblastí knihovnictví je možné rozdělit do třech kategorií. První skupinou jsou webové stránky, které se zaměřují pouze na poskytování přístupu k externím zdrojům - např. ke komerčním bibliografickým nebo fulltextovým databázím. Druhou skupinou jsou více propracované stránky, které obsahují i další integrované služby, jako např. alertové služby, citační nástroje, nástroje pro komunikaci, apod. Třetí skupinou jsou vyhledávače, jejichž hlavní funkcí je paralelní vyhledávání ve více zdrojích - tzv. federativní vyhledávání (např. Metalib), popřípadě systémy discovery (jako je např. Primo). Tato práce se zabývá především první a druhou skupinou s tím, že některé portály EIZ obsahují modul, který umožňuje např. i federativní vyhledávání (třetí skupina), toto vyhledávání však na sledovaných portálech slouží jako nadstavbová služba, nikoliv podstatu portálu^{7, 8}.

Budeme-li vycházet z této anglické terminologie, pod českým termínem „portály elektronických informačních zdrojů“ se tedy rozumí spíše tzv. brány k elektronickým informačním zdrojům, protože české „portály“ neposkytují tolik integrovaných služeb, jako je tomu u „pravých“ portálů. Naopak termín „webové portály“ knihoven směřuje spíše k internetovým stránkám on-line katalogů tzv. třetí generace, které umožňují uživateli vytvořit si vlastní personalizovaný profil a obsahují velké množství integrovaných služeb/aplikací. Dále může pojem směřovat k rozhraní discovery systémů, jako je např. Primo od společnosti ExLibris. Ačkoliv se v anglické terminologii pro portály EIZ používá spíše termín brána (gateway), tato práce respektuje českou terminologii a pro tento typ webových stránek

⁶ CERVONE, Frank, ref. č. 3, s. 3432

⁷ CASWELL, Jerry V. A Conceptual Framework for Gateways. *Information Technology and Libraries* [online]. June 2004, vol. 23, no. 2, p. 73-81 [cit. 2013-06-30]. ISSN 0730-9295. Dostupné komerčně ze systému Proquest: <http://search.proquest.com.ezproxy.is.cuni.cz/docview/215829352>

⁸ Internetový portál. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001-, naposledy upraveno 28. 3. 2013 [cit. 2013-06-30]. Dostupné z: http://cs.wikipedia.org/wiki/Internetov%C3%BD_port%C3%A1l

bude dále užíváno termínu *portál*, ačkoliv jak bylo vysvětleno, nejedná se o zcela přesné pojmenování.

V anglické terminologii dále existuje termín „pathfinder“, který rovněž může vyjadřovat pojmenování pro portál EIZ. Termín pathfinder se dříve používal pro papírové seznamy zdrojů, které měly uživateli poskytnout informaci o tom, v jakém zdroji hledat literaturu související s jeho oborem. Nahrazovaly tak například referenční pracovníky knihoven, kteří neměli o daném vědním oboru povědomí, nebo z nějakého důvodu v onu chvíli nebyli v knihovně dostupní. „Pathfinders“ se později přesunuly na Internet, aby tyto informace byly dostupné i vzdáleně. Následně začaly integrovat záznamy elektronických informačních zdrojů a cesty k jejich přístupu, přičemž dnes z valné většiny obsahují právě EIZ⁹.

1.2 Elektronické informační zdroje

EIZ jsou elektronické informační zdroje dostupné prostřednictvím počítačem čitelných nosičů (off-line) nebo prostřednictvím počítačových sítí (on-line). Vznikají buď přímo v digitální podobě, nebo jsou do digitální podoby zpětně převedeny digitalizací, případně mohou vznikat v tradiční i digitální podobě paralelně^{10, 11}.

První elektronické informační zdroje, se kterými začaly knihovny pracovat už koncem 60. let, byly odborné bibliografické databáze jako například ERIC nebo Medline dostupné přes komerční zprostředkovatele (např. Dialog). V této době vznikaly první výměnné formáty, následně první OPACy a integrované knihovní systémy.

V 70. letech počet dostupných databází rychle rostl. Záznamy byly přístupné většinou pouze zprostředkovaně informačními pracovníky nebo knihovníky, kteří záznamy na objednávku vyhledávali a dodávali uživateli.

⁹ DAHL, Candice. *Electronic Pathfinders in Academic Libraries: An Analysis of Their Content and Form*. *College & Research Libraries* [online]. 2001, vol. 62, no. 3, p. 227-237 [cit. 2013-06-30]. ISSN 0010-0870. Dostupné z: <http://crl.acrl.org/content/62/3/227.full.pdf+html>

¹⁰ JIHOČESKÁ UNIVERZITA. Akademická knihovna. *Elektronické informační zdroje* [online]. [cit. 2013-06-25]. Dostupné ve formátu pdf z: www.lib.jcu.cz/docs/ak-ikurz-eiz.pdf

¹¹ MASARYKOVA UNIVERZITA. Kabinet informačních studií a knihovnictví. *Elektronické informační zdroje*. *Wiki Kabinetu informačních studií a knihovnictví Filozofické fakulty Masarykovy univerzity* [online]. 10. 2. 2013 [cit. 2013-06-30]. Dostupné z: http://kisk.phil.muni.cz/wiki/Kisk:Elektronick%C3%A9_informa%C4%8Dn%C3%AD_zdroje#Charakteristika_EIZ

V 80. letech se elektronické informační zdroje rozšiřovaly na CD-ROMy, což umožnilo uživatelům, aby si potřebné informace začali vyhledávat sami. Při vyhledávání v databázích na CD-ROMech už nemusel být kladen důraz na rychlost a přesnost vyhledávání (tzn. neúčtovaly se minuty za připojení ke komerční databázi), jako tomu bylo doposud. Některé knihovny začaly databáze sdílet v lokálních sítích, což zvýšilo dostupnost zdrojů. Ačkoliv databáze začaly být zpřístupňovány přes Internet už v 80. letech, revoluce nastala až v 90. letech vynálezem World Wide Webu (WWW) a prvních webových prohlížečů.

Web přinesl revoluci ve způsobu vytváření, ukládání a sdílení dat, ať už se jedná o fotografie, obchody nebo špičkový vědecký výzkum. Databáze, které byly distribuovány na CD-ROMech, začaly být dostupné přes webové prostředí. V roce 1995 existovalo pouze 115 elektronických časopisů, v roce 2009 to bylo přibližně 12 000, tedy asi 60 % z celkového počtu recenzovaných časopisů.

Rychlá a neustálá inovace webových technologií měla a stále má obrovský dopad na růst trhu s elektronickými zdroji. Knihovny poskytují přístupy do bibliografických databází už desítky let, zpřístupňování databází plných textů se stalo s příchodem webu neméně důležitým. Dále knihovny zpřístupňují například faktografické databáze, databáze obsahující e-knihy, či obrazové, zvukové nebo audiovizuální dokumenty¹².

1.3 Typologie EIZ

Elektronické informační zdroje je možné dělit podle různých hledisek. Prvním kritériem dělení je to, které vychází již z definice elektronického informačního zdroje v české Terminologické databázi knihovnictví a informační vědy. Ta uvádí, že EIZ je *„informační zdroj, který je uchováván v elektronické podobě a je dostupný v prostředí počítačových sítí nebo prostřednictvím jiných technologií distribuce*

¹² JEWELL, Timothy D. Electronic Resource Management in Libraries. In: Ed. Marcia J. BATES, Mary Niles MAACK. *Encyclopedia of Library and Information Sciences*. 3rd ed. Boca Raton (USA): CRC Press, © 2010, p. 1689-1698. DOI: 10.1081/E-ELIS3. DOI: 10.1081/E-ELIS3-120044671. ISBN 0-8493-9712-x (soubor, print). ISBN 0-8493-9711-1 (Online). Dostupné také komerčně z Taylor & Francis: <http://www.tandfonline.com.ezproxy.is.cuni.cz/doi/full/10.1081/E-ELIS3-120044671#>

*digitálních dat (např. na discích CD-ROM)*¹³. EIZ je tedy na základě této definice možné dělit podle technologie přístupu na **on-line zdroje** a **off-line zdroje**. Vzhledem k tématu je nutné zmínit, že naprostá většina zdrojů, které se objevují na portálech, jsou dnes on-line zdroje.

Podobně jako zdroje tradiční povahy je možné EIZ dělit podle původnosti informací na **primární** (e-kniha, článek, plnotextová databáze, apod.), **sekundární** (např. elektronický katalog, bibliografická databáze) a **terciární** (databáze databází, adresáře, učebnice, výkladové slovníky)¹⁴. Dalo by se říci, že portál EIZ je především terciárním zdrojem a poskytuje informace nejčastěji o primárních a sekundárních elektronických informačních zdrojích, v menším měřítku pak o terciárních zdrojích.

Sledujeme-li obsah, dělíme EIZ (především databáze) na oborové (např. Medline), polytematické (např. Pascal) a všeobecné (např. Academic Search Complete společnosti EBSCO). Oborové se věnují vybrané vědecké disciplíně a ostatní sledují jen velmi okrajově. Polytematické sdružují více vědních oborů (např. společenské vědy, technické vědy) a všeobecné obsahují dokumenty napříč všemi vědními obory¹⁵.

Z hlediska dostupnosti rozlišujeme volně dostupné EIZ a ty, které jsou dostupné s určitým omezením. Volně dostupné zdroje jsou ty, které jsou bez jakýchkoliv omezení (např. finanční) dostupné v prostředí WWW. Dostupnost zdrojů je často omezená z důvodu licenčních smluv mezi vydavateli a poskytovateli. Zdroje jsou tak dostupné například pouze lokálně (v knihovnách), pouze s uživatelskou autentizací, apod. O omezení dostupnosti můžeme hovořit i ve vztahu k technologickým překážkám, které mohou nastat především v případě starších nosičů (CD-ROMy,

¹³ CELBOVÁ, Ludmila. Elektronický zdroj. In: *KTD – Česká terminologická databáze knihovnictví a informační vědy (TDKIV)* [online]. Praha: Národní knihovna ČR, 2001– [cit 2013-06-21]. Dostupné z: http://aleph.nkp.cz/F/?func=direct&doc_number=000000872&local_base=KTD.

¹⁴ Primary, secondary, and tertiary sources. *University library* [online]. Stevens Point (WI, USA): University of Wisconsin-Stevens Point, 2004- [cit. 2013-06-25]. Dostupné z: <http://library.uwsp.edu/guides/webtutorials/primary.htm>

¹⁵ JIHOČESKÁ UNIVERZITA. Akademická knihovna, ref. č. 10

diskety, apod.) – technologie rychle stárnou, a proto může nastat problém při sna-
ze zobrazit starší data.

Podstatným hlediskem, podle kterého je možné EIZ (především pak databáze) dě-
lit, jsou druhy primárních dokumentů, které EIZ obsahuje. Nejčastěji se tak data-
báze dělí podle obsahu na bibliografické, fulltextové a faktografické. Bibliografické
obsahují bibliografické záznamy primárních dokumentů – tzn. formální
a obsahové charakteristiky (abstrakt, klíčová slova). Fulltextové databáze zpřístup-
ňují kromě bibliografického záznamu i plný text dokumentu a zároveň umožňují
v plných textech prohledávat. Třetí typem je pak databáze faktografická, která ob-
sahuje fakta, čísla, grafy, apod¹⁶. Podle jiného přístupu je možné dělit databáze na
textové, obrazové, numerické, zvukové a multimediální¹⁷.

Dělením databází podle druhů dokumentů, které obsahují, se zabývala Marta E.
Williams, odbornice na databáze, editorka publikací o aktualitách z oblasti databá-
zí *Computer-Readable Bibliographic Data Base: a directory and data sourcebook*
a zakladatelka Gale Directory of Databases. Eva Bratková popisuje v publikaci *Da-
tabáze databází* kategorizaci dle Marthy E. Williams. Už v roce 1985 Williams pub-
likovala základní dělení do 2, respektive 6 kategorií – databáze dělila na textové
(bibliografické, plnotextové, adresářové) a numerické (faktové, časových řad
a databáze statistických informací)¹⁸.

S příchodem nových druhů elektronických dokumentů třídění Gale Directory of
Databases obsahovalo v roce 2002 už 14 kategorií databází:

1. „databáze bibliografické (B, Bibliographic)
2. databáze úplných textů (F, Full-text)
3. databáze typů adresářů (R, Directory)
4. databáze typu slovníků (D, Dictionary)

¹⁶ Typy databází podle obsahu. *Infogram: Portál pro podporu informační gramotnosti*. 2008-
[cit. 2013-06-22]. Dostupné z: <http://www.infogram.cz/article.do?articleId=1246>

¹⁷ MASARYKOVA UNIVERZITA. Kabinet informačních studií a knihovnictví, ref. č. 11

¹⁸ BRATKOVÁ, E. *Databáze databází* [online]. Verze 1.0. Praha: Ústav informačních studií
a knihovnictví FF UK v Praze, listopad 2007 [cit. 2014-03-20], s. 10-12. Elektronické studijní
texty ÚISK. Dostupné z: <http://texty.jinonice.cuni.cz/>

5. *databáze obrazových informací (I, Image)*
6. *databáze zvukových informací (A, Audio)*
7. *databáze video-informací (V, Video)*
8. *databáze počítačových programů (W, Software)*
9. *databáze číselných informací (N, Numeric)*
10. *databáze statistických informací (S, Statistical)*
11. *databáze časových řad (T, Time series)*
12. *databáze vlastností (chemických a fyzikálních entit) (P, Properties)*
13. *databáze obchodních a finančních informací (T, Transactional)*
14. *databáze typu elektronických nástěnek (L, Bulletin Board)*¹⁹

Martha E. Williams v roce 2002 uvádí i alternativní dělení:

1. *„databáze orientované na slova (word-oriented)*
2. *databáze orientované na čísla (number-oriented)*
3. *databáze orientované na obraz (image-oriented)*
4. *databáze orientované na zvuky (sound-oriented)*
5. *databáze elektronických služeb (electronic services)*
6. *databáze se softwarem (software)*²⁰

V podobném duchu, jako bylo původní dělení dle Marthy E. Williams, rozlišuje databáze i databázové centrum Dialog. V průvodci dostupnými databázemi z roku 2008 popisuje Dialog čtyři druhy databází: bibliografické (bibliographic databases), numerické (numeric databases), adresářové (directory databases) a plnotextové (complete text databases)²¹.

V praxi není typologie e-zdrojů pevně daná a ohraničená, jednotlivé kategorie se často prolínají. IFLA například v knihovní příručce *Key Issues for e-Resource Collection Development* udává jako nejpoužívanější typy elektronických zdrojů odborné časopisy, e-knihy, fulltextové, bibliografické, referenční (bibliografie,

¹⁹ BRATKOVÁ, E., ref. č. 18, s. 12

²⁰ BRATKOVÁ, E., ref. č. 15, s. 12

²¹ Dialog. *Dialog Database Selection Guide* [online]. North Carolina: Proquest, 2008 [cit. 2014-03-21]. s. 5. Dostupné z: http://support.dialog.com/techdocs/co018002mi_dlg_dbsselguide.pdf

slovníky, katalogy,...), numerické a statistické databáze, obrazy a zvukové nebo audiovizuální soubory²².

²² JOHNSON, Sharon. *Key Issues for E-Resource Collection Development: A Guide for Libraries* [online]. Haag: IFLA, 2012 [cit. 2013-06-30]. Dostupné z: <http://www.ifla.org/files/assets/acquisition-collection-development/publications/Electronic-resource-guide.pdf>

2 Portály EIZ v zahraničních knihovnách

2.1 Vývoj portálů EIZ v zahraničních knihovnách

V roce 1995 vytvořila skupina studentů knihovnictví na Michiganské univerzitě první portál, který shromažďoval odkazy na internetové stránky, které se týkaly knihovnictví, knihoven a knihovníků s názvem Internet Public Library (IPL). V podstatě se jednalo o stejný model kategorizace webů, který o rok dříve zavedlo Yahoo!, s tím rozdílem, že zde se jednalo o zdroje z úzce definovaného oboru²³.

V této době však ještě neexistovaly ve velké míře portály, které by odkazovaly na knihovnou zpřístupňované elektronické zdroje (tzn. portály EIZ), jelikož v této době většina elektronických zdrojů existovala pouze off-line a na CD-Romech a nikoliv v prostředí webu. Existovaly však stránky, které popisovaly a kategorizovaly tyto zdroje, což by se dalo považovat za historický základ rozcestníků EIZ.

Ke konci roku 1998 rapidně vzrostl počet internetových stránek a komerčních EIZ, které knihovny zpřístupňovaly. Ukázalo se, že pouhé kategorizované seznamy zdrojů nebudou stačit. Tyto portály sice umožňovaly přístup k elektronickým zdrojům, práce s nimi však tento proces nijak neusnadňovala - neumožňovaly žádnou personalizaci - např. řazení podle toho, jaké zdroje využívá konkrétní uživatel. Následně tedy vznikly další vývojové stupně knihovních portálů, které zavedly např. alertové služby, vyhledávání ve více zdrojích najednou (např. Metalib), ukládání záznamů, apod., až vznikly dnes aktuální systémy, tzv. discovery systémy, které díky svému „velkému indexu“ umožňují vyhledávat v jednom rozhraní z jednoho indexu, obsahujícího data z desítek zdrojů²⁴.

Tato práce se zabývá portály, které nabízejí výběr zdroje podle kategorizovaných seznamů a zároveň poskytují i další služby – on-line podporu, zmíněné federativní vyhledávání, SFX, apod.

²³ CERVONE, Frank, ref. č. 3, s. 3434

²⁴ CERVONE, Frank, ref. č. 3, s. 3434-3436

2.2 Funkce portálů EIZ

Pro portály EIZ je klíčová především jejich lokační, vyhledávací a informační funkce. Informační ve smyslu, že podávají informaci o tom, že existuje zdroj elektronické povahy, který přináší informace relevantní k danému oboru. Lokační funkce pak umožňuje najít cestu k relevantním pramenům v prostředí Internetu²⁵.

Po mnoho let se nejen knihovny setkávají s neustálým nárůstem dokumentů v elektronické podobě, popř. s on-line zdroji, které jsou dostupné pouze prostřednictvím Internetu, a v knihovně se tudíž fyzicky nenacházejí. Především akademické, vědecké a odborné knihovny nabízejí přístupy ke komerčním a volně dostupným databázím. V praxi se ukázalo, že knihovny tyto zdroje obvykle nezahrnují do katalogů, ale vytváří paralelní seznamy zdrojů, které slouží jako doplněk katalogu. K efektivnímu využívání těchto zdrojů jsou však nutná další opatření. Prvním z nich je vytvoření rozcestníku, tedy portálu, který uživatele nasměruje k nejvhodnějšímu zdroji. Ukázalo se, že jakmile uživatelé nemají portál EIZ, často se nedokážou ve zdrojích orientovat, neví, jaký zdroj si vybrat a procházejí jeden po druhém, než si vyberou ten správný (pokud ho nakonec vůbec najdou). Namísto toho, aby studovali zdroje, studují výčty e-zdrojů a hledají mezi nimi ten, který splní jejich informační potřebu. Portály EIZ jsou vytvářeny právě z důvodu, aby těmto problémům předcházely. Portály nejen že zdroje kategorizují podle různých kritérií, která budou uvedena v další části textu, ale často nabízejí i krátkou anotaci zdroje, metadatový popis, který usnadňuje najetí správného elektronického zdroje, a případně manuály a nápovědy pro práci s jednotlivými zdroji²⁶.

²⁵ KREJČÍŘ, V. Nástroje pro práci s elektronickými informačními zdroji MU. *Zpravodaj ÚVT MU* [online]. 2010, roč. 10, č. 3, s. 3-7 [cit. 2013-06-30]. ISSN 1212-0901. Dostupné z: <http://www.ics.muni.cz/bulletin/articles/634.html>

²⁶ CASWELL, Jerry V., ref. č. 7

2.3 Komponenty portálů EIZ

Portál EIZ v první řadě obsahuje nástroje, jimiž je možné identifikovat nejvhodnější zdroj a přistoupit k němu s cílem uspokojit informační potřeby uživatele. Portál tak obsahuje seznamy záznamů dostupných komerčních nebo volně dostupných databází, odborných časopisů, e-knih, odkaz na katalog, apod. Toto téma je rozebráno podrobněji v následující kapitole.

Portály často integrují i nadstavbové nástroje, které instituce nabízejí. Tyto nástroje mohou fungovat v principu samostatně, ale na portálech o nich minimálně bývá informace, v lepším případě jsou některé jejich funkce přímo integrovány a je možné je používat v rámci portálu.

Významnou komponentou bývají linkovací nástroje postavené na principu OpenURL. Umožňují propojování např. na plné texty dokumentů nebo na jiné relevantní služby. Příkladem je služba SFX.

Metavyhledávače jsou další komponentou, která se na portálech může vyskytovat. Metavyhledávač umožňuje paralelní vyhledávání ve více zdrojích najednou, což může uživateli šetřit čas při vyhledávání. Uživatel nemusí vyhledávat v každém zdroji separátně. Výsledek vyhledávání metavyhledávačem může uživatele navést ke zdroji, který obsahuje na dané téma nejvíce záznamů, a je tedy pro jeho problematiku klíčový.

Některé knihovny se snaží uživatelům poskytovat on-line asistenci. Na portálech bývá dostupný např. chat, který umožňuje uživateli okamžitou komunikaci s referenčním pracovníkem. E-mailové kontakty jsou samozřejmostí, s nárůstem technologií založených na principu Webu 2.0 se objevují i stránky na sociálních sítích (na Twitteru, Facebooku, Google+ a dalších), blogy knihoven, popř. RSS kanál, který umožňuje sledovat nové zdroje dostupné na portálu.

Velmi důležitou komponentou jsou nápovědy k práci s portálem a jednotlivými zdroji. Je nutné, aby manuály byly srozumitelné pro všechny uživatele nezávisle na tom, zda se jedná o informačního profesionála nebo studenta, který se s portálem setkává prvně. Kromě ucelených nápověd se mohou na portálu objevovat sekce

jako FAQ nebo nápovědy, které se zobrazí po najetí myši na určité místo (např. otazník u tlačítka)²⁷.

Shibboleth je federativní autentikační a autorizační systém. Umožňuje bezpečnou výměnu dat o uživateli (přihlašovací údaje, přístupová práva) mezi systémy, které patří do stejné federace. Výhodou Shibbolethu je princip SSO - *single sign on* - uživateli je po jednom přihlášení umožněn přístup do různých systémů v rámci federace a to nezávisle na IP adrese. Shibboleth tedy umožňuje vzdálený přístup k EIZ, které instituce nabízejí²⁸.

2.4 Organizace portálů EIZ: praxe v zahraničí

2.4.1 Obecná doporučení

Portály jsou prvním místem, kam uživatel vstoupí, chce-li přistoupit k (především) komerčním zdrojům, které knihovna/instituce nabízí. Internetové stránky knihoven by neměly poskytovat pouhý seznam dostupných zdrojů, ale měly by zároveň nabízet uživateli podporu při hledání relevantních zdrojů - měly by obsahovat návody (nápovědy, FAQ), jak se zdroji a portálem pracovat.

To, jakým způsobem jsou zdroje organizovány, úzce ovlivňuje volbu elektronického zdroje ze strany uživatele. Organizace zdrojů nebývá na rozdíl od tradičních dokumentů nijak limitovaná standardy ani předem stanovenými klasifikačními schémata. Sami knihovníci tvoří organizační systém zdrojů, a tak se schémata mohou mezi jednotlivými institucemi i výrazně odlišovat. Některá nabízejí pouhé abecední řazení, jiná obsahují i záznamy s přidanou hodnotou (např. anotace)²⁹.

Podle Candice Dahl je nutné při tvorbě portálů mít na mysli čtyři kritéria, která ovlivňují kvalitu stránky³⁰.

²⁷ CASWELL, Jerry V., ref. č. 7

²⁸ SATRAPA, Pavel. Shibboleth - identifikujte se jen jednou. *Lupa.cz* [online]. 8. 12. 2005 [cit. 2013-06-22]. ISSN 1213-0702. Dostupné z: <http://www.lupa.cz/clanky/shibboleth/>

²⁹ KIM, Soojung a Elizabeth DECOSTER. Organizational Schemes of Information Resources in Top 50 Academic Business Library Websites. *The Journal of Academic Librarianship* [online]. March 2011, vol. 37, no. 2, p. 137-144 [cit. 2013-06-25]. ISSN 0099-1333. Dostupné komerčně ze systému ScienceDirect: <http://www.sciencedirect.com.ezproxy.is.cuni.cz/science/article/pii/S009913331100019X>

³⁰ DAHL, Candice, ref. č. 9

Prvním je konzistence (consistency) formy zobrazení zdrojů a informací obsažených na portále. Pokud je zobrazení konzistentní, usnadňuje orientaci na portále. Portály by měly mít jasnou strukturu, která rovněž umožňuje snadnou údržbu. Pokud se portál skládá z více částí (podstránek), je nutné, aby všechny stránky byly unifikované, co se vzhledu a ovládání týče. Není žádoucí, aby byly podstránky skryty za cestou spletených odkazů a nebylo možné k nim přistoupit jednoduchou a jasnou cestou.

Druhým hlediskem je důraz na uvážené zvolení rozsahu (scope) kategorií. To znamená, že by portály neměly rozdělovat zdroje do příliš úzkých nebo naopak příliš širokých kategorií. Šíře tématu by měla být na portále vysvětlena, aby uživatelé věděli, zda kategorie obsahuje jejich téma. Portály by měly mít v kategoriích zahrnuto úplné spektrum druhů zdrojů, které jsou v knihovně/instituci dostupné.

Dalším kritériem, které je nutné zohlednit, je čitelnost webu (readability), tedy to, jak náročné je se na webu orientovat a pochopit informace na něm obsažené. Portály mají obsahovat anotace u jednotlivých zdrojů a neměly by obsahovat termíny z knihovnické terminologie, kterým uživatelé nerozumí. Čitelnost určuje to, jak rychle jsou schopni uživatelé potřebné zdroje na portálu najít. Podstatné je adekvátní zvolení nadpisů, funkčnost jednotlivých částí portálu a odkazů, které vedou k jednotlivým zdrojům.

Posledním kritériem je použitelnost (usability), tedy celková obtížnost práce s portálem. Candice Dahl v roce 2001 uvádí, že by kategorie neměly obsahovat jen pouhý výčet zdrojů, protože tím se uživatel nenaučí zdroje hledat sám. Kategorie by měly být opatřeny předmětovými hesly a klasifikačními třídnicí, podle kterých si uživatelé mohou najít další literaturu. Tuto funkci na portálech plní i nápovědy a manuály, jak se zdroji/portálem pracovat³¹. Testování použitelnosti webových stránek je dále rozvedeno v podkapitole 2.5.4.

2.4.2 Organizace zdrojů na portálech EIZ

První, co je potřeba před tvorbou organizačního schématu uvážit, je to, pro jakou instituci se zdroje organizují (oborově zaměřená knihovna, nebo portál se všeobec-

³¹ DAHL, Candice, ref. č. 9

ným záběrem). Dalším neméně důležitým krokem je určení cílové skupiny - kdo jsou uživatelé, kteří budou hledat informace o zdrojích a přistupovat k nim (jsou to informační profesionálové, studenti, nebo někdo jiný?) a s jakým záměrem na portál přicházejí (hledají materiály ke studiu či např. přemýšlejí o koupi zdroje do své knihovny?). Dalším důležitým krokem je shromáždění informací o dostupných zdrojích - jakého jsou druhu, jak se k nim přistupuje, apod. V celém procesu organizace pak musí mít informační pracovníci, kteří obsah portálu vytvářejí, odpovědi na tyto otázky na mysli. Až na základě toho dochází k tvorbě struktury portálu, kategorizaci a metadatovému popisu zdrojů.

První studií, zabývající se portály elektronických informačních zdrojů v univerzitních nebo ve vědeckých knihovnách, je práce Hur-Li Leeho a Alysson Carlyle³², kterou přednesli v roce 2012 na konferenci ISKO v Granadě. Autoři sledovali, jaké znaky mají portály EIZ na jednotlivých univerzitách, jak se liší a co je naopak pro všechny společné. Sledovali portály 41 akademických knihoven ze čtyř jazykových prostředí – čínštiny, angličtiny, španělštiny a němčiny. Ze studie plynou závěry a fakta o mezikulturních odlišnostech.

Zajímavým zjištěním je například to, že nejméně systematicky členěné jsou databáze v čínštině, což pramení i z toho, že čínština nemá abecední řazení. Naopak v anglicky mluvících zemích je kladen velký důraz na kategorizaci, což je patrné například z toho, že e-zdroje jsou na portálech kategorizovány podle více hledisek zároveň (např. podle oborů a podle abecedy). Do zajímavé roviny se pak dostávají knihovny v Hongkongu, kde se prolínají čínské a západní tradice. Zde jsou databáze také velmi striktně seřazeny a kategorizovány, z důvodu absence abecedy jsou ale řazeny podle počtu znaků ve slově.

Z dalších závěrů studie je možné vybrat například ty následující. Knihovny nepoužívají pro třídění elektronických zdrojů žádnou ze zavedených klasifikací pro tra-

³² LEE, Hur-Li a Allyson CARLYLE. Academic Library Gateways to Online Information: A Taxonomy of Organizational Structures. In: *Challenges in Knowledge Representation and Organization for the 21st Century: Integration of Knowledge Across Boundaries, Proceedings of the Seventh International ISKO Conference, 10-13 July 2002, Granada, Spain*. Ed. María J. LÓPEZ-HUERTAS. Würzburg: Ergon Verlag, 2002, p. 158-164. Advances in knowledge organization, vol. 8, ISSN: 0938-5495. ISBN: 978-3-89913-247-2. Dostupné v elektronické podobě z: <http://faculty.washington.edu/acarlyle/Papers/aaLee-CarlyleFinal.doc>

diční zdroje (jako např. MDT) a ani formální popis se obvykle neřídí platnými standardy (ISBD). Díky tomu můžeme pozorovat rozdíly mezi univerzitami a sledovat trendy v kategorizaci zdrojů v jednotlivých zemích.

Studie dále uvádí, že portály EIZ v zahraničí umožňují přístup k podobným druhům dokumentů (druhy dokumentů viz podkapitola 1.3). Nejčastěji jsou jimi bibliografické databáze, elektronické časopisy, elektronické knihy a učebnice, fulltextové databáze a zdroje volně dostupné na webu. Vedle nich pak existují také kategorie pro numerické databáze nebo zdroje státní správy.

Obecně vzato bývají zdroje dle zmíněné studie v roce 2002 tříděny podle šesti hledisek: podle druhu zdroje, abecedně podle názvu zdroje, abecedně podle oboru (a poté podle názvu), abecedně podle vydavatele nebo distributora, podle klasifikačního schématu (např. podle Yahoo!) nebo náhodně. V první řadě jsou portály obvykle děleny podle druhu zdroje a následně podle jednoho z dalších kritérií, přičemž nejčastěji to je podle názvu zdroje případně podle názvu oboru a následně podle názvu zdroje³³.

Tyto závěry vesměs potvrzuje i novější studie z roku 2011 s názvem *Organizational Schemes of Information Resources in Top 50 Academic Business Library Websites* (Organizační schémata informačních zdrojů na stránkách 50 knihoven vysokých škol zaměřených na ekonomii)³⁴, mezi studii však můžeme vysledovat určitý vývoj v organizaci a fungování portálů³⁵.

Studie poukazuje na to, že namísto kategorizace zdrojů podle jejich druhu, by měly být tříděny podle oboru. Důvodem je to, co uživatelé zajímá na prvním místě - téma zdroje, pak až uživatel vybírá jeho druh. Z výsledků studie je možné zjistit, že 91 % portálů toto umožňuje. Zároveň studie poukazuje na to, že ačkoliv portály slouží ke shromáždění informací o zdrojích na jedno místo, méně než polovina ze sledovaných portálů opravdu obsahuje seznam všech zdrojů na jednom místě.

³³ LEE, Hur-Li a Allyson CARLYLE, ref. č. 32

³⁴ KIM, Soojung a Elizabeth DECOSTER, ref. č. 29

³⁵ KIM, Soojung a Elizabeth DECOSTER, ref. č. 29

Zdroje jsou většinou rovnou seříděny do primárních kategorií (např. podle druhu nebo tématu) bez možnosti zobrazení úplného seznamu dostupných zdrojů³⁶.

Stejně jako předchozí studie potvrzuje i tato o devět let starší, že většina portálů nabízí organizaci zdrojů kromě tematiky i např. podle druhu zdroje (rovněž 91 %). Na 61 % portálů jsou zdroje v kategoriích řazeny podle abecedy, jen u 9 % jsou řazeny náhodně. Pouze přibližně polovina portálů zahrnuje ve výčtu kategorií seznamy zdrojů nezávisle na jejich druhu. Druhá polovina umožňuje nejprve určit druh požadovaného zdroje (např. databáze nebo e-knihy) a až následně téma.

Oproti dřívější studii se v roce 2011 objevují nové možnosti přístupu ke zdrojům v rámci portálu - např. přes FAQ (46 % ze sledovaných portálů), přes výčet „top“ zdrojů (41 %) nebo přes seznamy doporučených databází k jednotlivým studijním předmětům na univerzitě (35 %).

Studie se důkladně věnuje také výpisu zdrojů v rámci kategorií. Nejčastějším schématem prezentace informací je abecední řazení v rámci kategorie „databáze“. Toto schéma se objevuje v 80 % případů. Abecední řazení záznamů je typické i pro další kategorie – např. v kategorii e-knihy jsou dokumenty řazeny abecedně podle názvu. Dále se v organizaci zdrojů dle tématu objevuje často hierarchická struktura mezi tématem a podtématy.

Kim a Decoster kladou důraz na přítomnost anotace, která může výrazným způsobem pomoci při volbě vhodného zdroje. Autoři také sledují rozdíly mezi záznamy zdrojů ve vztahu k tématu zdroje, například právě přítomnost anotací³⁷.

³⁶ LEE, Hur-Li a Allyson CARLYLE, ref. č. 32

³⁷ KIM, Soojung a Elizabeth DECOSTER, ref. č. 29

2.5 Hodnocení kvality portálů

2.5.1 Důvody k hodnocení portálů

Uživatelé knihoven často využívají jejich služeb z domova. Někteří uživatelé příslušnou knihovnu fyzicky nenavštívili nikdy. Dalo by se říci, že knihovny jsou tak díky možnosti vzdáleného přístupu k elektronickým zdrojům otevřeny v podstatě 24 hodin denně³⁸.

Stejně tak jako knihovny sledují cirkulaci výpůjček, je nutné zjišťovat i návštěvnost a využívání elektronických zdrojů. Přístup k některým elektronickým zdrojům může být velmi nákladný, je tedy nezbytné, aby knihovna měla přehled o tom, jaké zdroje jsou využívány, které potřebují větší propagaci a které zdroje již nadále nemá smysl předplácet. Zpětná vazba je rovněž důležitá pro portály EIZ. Může naznačit, že některé zdroje nejsou používány jen z důvodu obtížné dohledatelnosti, způsobené nevhodným umístěním odkazů na portálech, nikoli proto, že by snad nebyl zájem o jejich obsah. Hodnocení může také ukázat, zda uživatelé přistupují ke zdrojům z knihovny, z koleje, z učeben popř. přes vzdálený přístup z jiných míst³⁹.

2.5.2 Měření portálů statistickými metodami

Existuje několik způsobů, jak získat data pro analýzu využívanosti portálů. Nejlevnější a nejjednodušší, ale pro rozsáhlé portály nedostatečnou metodou jsou počítačová návštěvnosti. Počítadla indikují pouze počty návštěv na jednotlivých stránkách, na portál by tedy bylo nutné umístit separátní počítadlo na každou z mnoha jednotlivých stránek portálu⁴⁰.

³⁸ NAGRA, Kanu A. The Evaluation of Use of Electronic Resources and Services in Academic Libraries: A Study of E-metrics and Related Methods for Measurement and Assessment. *Journal of the Library Administration & Management Section* [online]. September 2009, vol. 5, no 3, p. 28-41 [cit. 2013-06-30]. Dostupné komerčně ze systému EBSCO: <http://search.ebscohost.com.ezproxy.is.cuni.cz/login.aspx?direct=true&db=lls&AN=45586664&lang=cs&site=ehost-live>

³⁹ REN, Joanne, Mickey ZEMON a Ken RODRIGUEZ. A Model for Monitoring Use of Your Library's Web Site. *College & Undergraduate Libraries* [online]. 2000, vol. 7, no. 1 [cit. 2013-06-20]. ISSN 1069-1316. Dostupné komerčně ze systému EBSCO: <http://search.ebscohost.com.ezproxy.is.cuni.cz/login.aspx?direct=true&db=lxh&AN=27648661&lang=cs&site=ehost-live>

⁴⁰ REN, Joanne, Mickey ZEMON a Ken RODRIGUEZ, ref č. 39

Podrobnější statistiky je však možné opatřit i jinými cestami. Některá data lze získat od poskytovatelů zdrojů, některá od provozovatelů systémů pro správu EIZ, pomocí skriptů v odkazech, logů, či logů na proxy serverech. „*Log soubory, zkráceně logy, jsou textové soubory obsahující záznamy o činnosti nějaké konkrétní aplikace. V případě webových serverů jsou do logů ukládány veškeré požadavky, které byly na server vzneseny*“⁴¹. Analýzou dat z logů se zabývá podrobněji Laura B. Cohen ve studii *A Two-Tiered Model for Analyzing Library Website Usage Statistics* (Dvoustupňová analýza statistických dat o používání internetových stránek knihovny)^{42, 43}. Další možností jsou pak analýzy zpracované třetí stranou, příkladem může být služba Google Analytisc. Využíváním služby Google Analytics pro monitorování přístupu k elektronickým zdrojům se zabývá například Stephan Spitzer ve studii *Better Control of User Web Access of Electronic Resources* (Lepší monitorování uživatelských přístupů k elektronickým zdrojům)⁴⁴.

Různé přístupy k měření dat o elektronických zdrojích zkoumá e-metrika. Hlavním problémem, kterému knihovny při provádění e-metrik musí čelit, je výběr vhodné metody hodnocení dat. Dále musí knihovny sběru a vyhodnocení dat věnovat především čas, neboť klíčová jsou pro hodnocení data pocházející z delšího období⁴⁵.

Knihovny by měly sledovat odpovědi mimo jiné na tyto otázky. Jak často je konkrétní zdroj využíván? Jaké je celkové využívání zdrojů? Odkud uživatelé přistupují

⁴¹ SMRT, Martin. Newsletter: Proč analyzovat logy. *Dobry web* [online]. 26. 6. 2007 [cit. 2013-06-30]. Dostupné z: <http://blog.dobryweb.cz/newsletter-proc-analyzovat-logy>

⁴² COHEN, Laura B. A two-tiered model for analyzing library website usage statistics, Part 1: Web server logs. *Portal: Libraries and the Academy* [online]. April 2003, vol. 3, no. 2, p. 315-326 [cit. 2013-06-28]. ISSN 1531-2542. Dostupné komerčně ze systému Proquest: <http://search.proquest.com/pqcentral/docview/216177970/13EFB0202EC2937EE8C/2>

⁴³ COHEN, Laura B. A two-tiered model for analyzing library website usage statistics, part 2: Log file analysis. *Portal: Libraries and the Academy* [online]. July 2003, vol. 3, no. 3, p. 517-526 [cit. 2013-06-28]. ISSN 1531-2542. Dostupné komerčně ze systému Proquest: <http://search.proquest.com/pqcentral/docview/216171104/13EFB0202EC2937EE8C/1>

⁴⁴ SPITZER, Stephan. Better Control of User Web Access of Electronic Resources. *Journal of Electronic Resources in Medical Libraries* [online]. 2009, vol. 6, no. 2, p. 91-100 [cit. 2013-20-06]. ISSN 1542-4065. Dostupné komerčně ze systému EBSCO: <http://search.ebscohost.com.ezproxy.is.cuni.cz/login.aspx?direct=true&db=lls&AN=40627952&lang=cs&site=ehost-live>

⁴⁵ NAGRA, Kanu A., ref. č. 38, s. 28-29

k elektronickým zdrojům (z knihoven, z učeben, z prostředí mimo univerzitu)?
V jakou denní dobu jsou zdroje využívány nejméně a nejvíce? ⁴⁶

Mezi léty 1999 a 2000 kanadsko-americká Asociace vědeckých knihoven (ARL) vytvořila pracovní skupinu, která se zabývala problémy spojenými s měřením vyhodnocením elektronických zdrojů a služeb. Byla vytvořena studie, která měla navrhnout standardizovaný postup pro měření elektronických zdrojů.

ARL ve zprávě definuje data, která jsou nutná pro měření elektronických zdrojů, a rozděluje je do dvou sfér - měření dostupných zdrojů (databází, elektronických časopisů a e-knih) a měření služeb, které podporují přístup k těmto zdrojům (digitalizace, technické prostředky, odkazy). Tato metodika poskytuje kompletní návod, jak začít vyhodnocovat stav využívání zdrojů, jak sbírat data a jak tato data například využívat pro tvorbu rozpočtu k nákupu elektronických zdrojů⁴⁷.

Franklin a Plum jsou autory studie z roku 2002, ve které se zaměřili na využívání elektronických zdrojů ve čtyřech lékařských knihovnách ve Spojených státech. Do průzkumu se zapojilo více než 9 000 uživatelů, kteří využívali elektronické zdroje z rozličných prostředí. Výzkum se zabýval následujícími pěti hlavními otázkami. Která metoda je nejvyužívanější pro hodnocení elektronických služeb? Jak získat demografická data o uživateli přistupujících ke zdrojům z univerzity a přes vzdálený přístup? Jak zjistit motivaci uživatelů k používání elektronických zdrojů? Jaká metoda, by uživatelům ulehčila výběr elektronického zdroje? Výsledky průzkumu odhalily užitečné závěry. Vzdálený přístup ke zdrojům se ukázal být využívaný více, než všechny ostatní služby knihovny dohromady. Autoři doporučují, aby knihovny měly portály EIZ, u nichž provozovatelé portálu mohou snadno zjišťovat statistické údaje o přístupech k EIZ⁴⁸.

Jak již bylo uvedeno, způsobů měření existuje mnoho, existuje tedy i velké množství dokumentů, které podávají zprávy o metodice a výsledcích měření. Dr. Kanu A. Nagra shrnuje a popisuje vybrané studie v přehledovém článku *The Evaluation of*

⁴⁶ REN, Joanne, Mickey ZEMON a Ken RODRIGUEZ, ref č. 39

⁴⁷ NAGRA, Kanu A., ref. č. 38, s. 30

⁴⁸ NAGRA, Kanu A., ref. č. 38, s. 30-31

Use of Electronic Resources and Services in Academic Libraries: A Study of E-metrics and Related Methods for Measurement and Assessment (Používání a hodnocení elektronických zdrojů a služeb v akademických knihovnách)⁴⁹.

2.5.3 Rozmístění obsahu na stránce

Na využívání jednotlivých zdrojů má velmi podstatný vliv to, jakým způsobem je portál uspořádán a jak je přehledný. Pokud má portál komplikovanou strukturu a ke zdrojům je potřeba se „proklikat“ přes několik obrazovek, může se lehce stát, že kvalitní zdroj zapadne. Tímto problémem se zabývá například S. Kasperek a další odborníci z Pensylvánské univerzity v Millersville⁵⁰. Studie sleduje především rozmístění jednotlivých objektů na portálech 49 největších univerzitních knihoven v USA. V tomto případě se jedná o portály knihoven, tedy ne přímo portály EIZ, nicméně tyto knihovny obvykle nemají separátní portály pro EIZ.

Autoři vytvořili nejdříve screenshoty jednotlivých hlavních stránek a poté různými barvami zakryli jednotlivé části podle témat. Kromě plochy zabarvených částí sledovali i nezakrytou část, protože i prázdné místo je podstatné pro orientaci se na portále - pokud je ho málo, stránka je nepřehledná, pokud je ho příliš moc, stránka není dostatečně využita. Dále bylo sledováno, které informace jsou nad „zlomem“ (zlomem je myšleno místo, které dělí viditelnou část stránky od té, ke které je nutné scrollovat).

Z výsledků vyplynulo, že primárním službám knihovny je v porovnání například s propagací akcí věnováno velmi málo prostoru. Pouze 1,5 % hlavní stránky se věnuje databázím nebo elektronickým časopisům, 0,6 % federativnímu nebo discovery vyhledávání. Relativně pozitivní je, že 10,2 % stránky (pokud nepočítáme prázdné místo) zabírá vyhledávací okno, které umožňuje vyhledávat ve všech zdrojích najednou. Paradoxem však je, že u většiny knihoven bylo implicitně zvoleno vyhledávání v katalogu knihovny, ačkoliv knihovna nabízí i paralelní vyhledávání

⁴⁹ NAGRA, Kanu A., ref. č. 38

⁵⁰ KASPAREK, Sheila, et al. A Use of Space: The Unintended Messages of Academic Library Web Sites. *Journal of Web Librarianship* [online]. 2011, vol. 5, no. 3, p. 220-248 [cit. 2013-06-27]. ISSN 1932-2909. Dostupné komerčně ze systému EBSCO: <http://search.ebscohost.com.ezproxy.is.cuni.cz/login.aspx?direct=true&db=lls&AN=65084710&lang=cs&site=ehost-live>

ve více zdrojích (v katalogu, EIZ, repozitáři, apod.) najednou. Neznalý uživatel tedy bude ochuzen o podstatnou část dokumentů. Oproti malému prostoru pro EIZ je v průměru 29,1 % stránky pokryto propagací a přibližně 34 % tvoří dohromady hlavička a patička stránky.

Jak uvádí studie, portály by měly obsahovat nástroj, pomocí které mohou uživatelé veřejně poskytnout zpětnou vazbu na portál. Často tato možnost chybí, v lepším případě ji nahrazují sociální média.

2.5.4 Uživatelské testování použitelnosti webů

Použitelnost (usability) charakterizuje šíři, ve které může být produkt využíván konkrétními uživateli ke splnění určených cílů, a to s efektivitou, výkonností a uspokojením vycházejícím z jejich požadavků⁵¹.

Použitelnost je tvořena pěti základními složkami: „naučitelností“ (learnability), efektivitou (efficiency), „zapamatovatelností“ (memorability), chybami (errors) a uspokojením (satisfaction). Naučitelnost sleduje, jak náročné je pro uživatele splnit základní úkoly při prvním setkání s produktem. Efektivita zjišťuje, jak rychle uživatel zvládne provést úkol poté, co se seznámil s prostředím. Jak rychle se po určité uplynulé době uživatel dokáže znovu zorientovat v práci s produktem, sleduje zapamatovatelnost produktu. U chyb zjišťujeme to, jak často je uživatelé dělají, jak umí chyby řešit a jak jsou tyto chyby fatální. Uspokojení pak sleduje to, jak jsou uživatelé spokojeni s používáním produktu.

Použitelnost webu je nesmírně důležitá. Pokud se web obtížně používá, uživatelé jej opustí. To samé se stane v případě, že se uživatel na webu kvůli složité architektuře ztratí nebo v případě, že má web obtížnou čitelnost (readability, viz kapitola 2.4.1). Pokud k tomuto dojde u portálu EIZ, uživatel tak prakticky přichází

⁵¹ JEŽKOVÁ, Barbora. *Testování použitelnosti webových stránek vybraných měst a obcí* [online]. Brno, 2009 [cit. 2013-06-30]. Bakalářská práce. Masarykova univerzita, Filozofická fakulta, Ústav české literatury a knihovnictví. Dostupné z: http://is.muni.cz/th/217841/ff_b/Bakalarska_prace.pdf.

o obrovské množství informací ukrytých v databázích a jiných EIZ, ke kterým se přes špatnou použitelnost portálu nedostane⁵².

U portálů je tedy nutné provádět uživatelské testování. Podle Steva Kruga při uživatelském testování *„jde o sledování lidí, jak se snaží používat to, co vytváříte, navrhujete nebo budete, se záměrem, abychom lidem umožnili snazší používání nebo prokázali, že se to používá lehce“*⁵³.

Testování může probíhat jak vzdáleně, tak na místě. Vzdálené testování je možné provést pomocí nejrozličnějších on-line nástrojů, které sledují například pohyb kurzoru po obrazovce při práci s reálným prostředím (např. mouseflow.com). Dále je možné testovat prostředí pomocí otázek, které se ptají uživatele na rychlý názor - například na kliknutí na určitou část screenshotu obrazovky, která se uživateli v danou chvíli zdá být nejvhodnější (<http://navflow.com/>). Součástí testování je pak i monitoring statistik jednotlivých webů (počty přístupů, délka pobytu na stránce, apod.). Druhou možností je prezenční testování, které může probíhat v podobě cardsortingu (testování struktury webu pomocí třídění kartiček), sledování uživatelů, jak s webem pracují (např. „Thinking Aloud“). Je třeba pečlivě zvolit metodu testování a přípravu na něj, jelikož každá metoda poskytuje různé výsledky a může různě pomoci při zodpovídání zkoumaných otázek⁵⁴.

Uživatelské testování vybraných portálů EIZ na českých univerzitách pomocí prezenční metody s názvem „Thinking Aloud“ bude včetně popisu metody provedeno v praktické části práce.

⁵² NIELSEN, Jakob. Usability 101: Introduction to Usability. *Nielsen Norman Group* [online]. January 4, 2002 [cit. 2013-06-30]. Dostupné z: <http://www.nngroup.com/articles/usability-101-introduction-to-usability/>

⁵³ KRUG, S. *Web design: nenuťte uživatele přemýšlet!* 2.vyd. Brno: Computer Press, 2006. 167 s. ISBN 80-251-1291-8.

⁵⁴ ŠPANIHEL, Jakub. Nástroje testování použitelnosti. *UX Wiki* [online]. 28. 2. 2012 [cit. 2013-06-30]. Dostupné z: <http://www.uzivatelstestovani.cz/wiki/doku.php/testovani-pouzitelnosti/start>

II Praktická část

3 Analýza českých portálů na základě poznatků z teoretické části práce

3.1 Metodika hodnocení portálů EIZ

Každý z vybraných portálů bude hodnocen dle zadaných kritérií, která byla sestavena na základě mnohých doporučení a zkušeností v prostudované literatuře. Tato doporučení byla popsána v teoretické části práce. Bude sledována především přehlednost portálu a přívětivost k uživateli, přičemž kvalitu obojího určuje řada parametrů. Hodnocení bude probíhat metodou analýzy jednotlivých portálů po stránce obsahové. Nutné je však uvést, že cílem této práce není zkoumat dostupné EIZ, ale portály samotné – kvalita dostupných zdrojů tedy nebude vůbec zohledněna.

Pro studium bylo vybráno 6 portálů EIZ – kritériem výběru byla především odlišnost jednotlivých prostředí. Z důvodu omezené kapacity není možné v práci zahrnout všechny portály EIZ na českých univerzitách, nicméně uvedená hodnocení mají za cíl poskytnout čtenáři metodiku hodnocení a poukázat na klíčové vlastnosti. Čtenář tak bude moci následně provést vlastní hodnocení, či se poučit při vytváření nového portálu. Výsledky analýzy budou nejprve rozebrány formou souvislého textu a na konci shrnuty formou tabulky. Vybrány byly portály 6 následujících univerzit nebo vysokých škol:

1. Univerzita Karlova v Praze (UK)
2. Západočeská univerzita v Plzni (ZČU)
3. Vysoká škola ekonomická v Praze (VŠE)
4. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích (JČU)
5. Mendelova univerzita v Brně (MENDELU)
6. Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně (UTB)

U každého portálu bude uvedena **obecná charakteristika**, ve které bude stručně uvedeno množství zdrojů, velikost univerzity či jiné statistické informace, které souvisí s portály EIZ a bude možné či potřebné tato data získat.

Důraz bude kladen na **organizaci zdrojů**. Organizací zdrojů jsou myšlena použita kritéria dělení EIZ do skupin (kategorií) a řazení těchto kategorií a řazení zdrojů v rámci kategorií. Bude zjišťováno, zda jsou kategorie vzhledem k dostupným zdrojům úplné a případně vyváženost mezi příliš obecným či příliš podrobným rozdělením kategorií. Dále bude sledováno, zda je možné zdroje třídit dle oborů, dle více hledisek či zda je možné zobrazit všechny zdroje na jedné stránce. Navázáno bude tedy na teoretické podkapitoly *Typologie EIZ* a *Organizace portálů EIZ: praxe v zahraničí*.

Podstatným kritériem přívětivého uživatelského rozhraní je **čitelnost** („readability“), tedy prvky stránky, které pomáhají (nebo naopak matou) při hledání zdrojů na portále. Především bude sledováno, zda portály obsahují termíny z knihovnické terminologie, které nemusí být všem uživatelům bez vysvětlení srozumitelné. Rovněž bude analyzováno, zda jsou pro dané podstránky zvoleny srozumitelné nadpisy či zda se na portále neobjevují nefunkční odkazy. Dále je pro snadnou orientaci na portále důležitá např. přítomnost anotací a nápověd. Oproti literatuře bylo toto kritérium rozšířeno o přítomnost jazykových mutací portálu (především anglických). V prostudované literatuře se pochopitelně toto kritérium neobjevilo, jelikož bylo čerpáno v naprosté většině případů z anglicky psaných zdrojů.

Dalším bodem hodnocení bude **konzistence**. Předmětem zájmu bude konzistentnost ovládacích prvků a komplikovanost či hloubka architektury portálu (nutnost „proklikávání“). V případě, že EIZ je věnována pouze část knihovního portálu, tedy případ, kdy EIZ nemají samostatný portál, bude sledováno i množství informací, které jsou věnovány EIZ na titulní stránce portálu knihovny. Procento věnované EIZ na titulní stránce bude zjištěno následovně – bude vytvořen screenshot hlavní stránky knihovny, na kterém budou zeleně vyznačena místa věnující se EIZ, části s jiným obsahem modře a zbytek stránky, tzv. bílá místa, červeně. Procento, které tvoří pokrytí určité barvy, bude zjištěno pomocí programu GIMP⁵⁵, funkce histogram. Pro zjištění procenta stránky bez bílých míst reprezentující pokrytí informa-

⁵⁵ KIMBALL, Spencer a Peter MATTIS. *GNU Image Manipulation Program* [software]. Version 2.6.11. GIMP Development Team, © 1995-2008 [cit. 2014-06-15]. Dostupné v aktualizované verzi 2.8.10 z: <http://www.gimp.org/downloads/>

cemi , bude nejprve odečteno (od 100 %) procento červené plochy. Následně bude pokrytí EIZ počítáno pouze z modrých a zelených ploch. Tato doporučení navazují na podkapitoly *Rozmístění obsahu na stránce* a opět rovněž *Organizace portálů EIZ: praxe v zahraničí*. Zabarvené screenshoty budou umístěny v příloze práce.

Posledním kritériem, které určuje kvalitu webu, je **použitelnost**. Zde bude hodnocena přítomnost a kvalita metadatového popisu zdrojů, přítomnost třídníků, předmětových hesel či klíčových slov vztahujícím se k jednotlivým zdrojům, případně manuály k užívání jednotlivých zdrojů.

Posledním kritériem hodnocení budou **doplňkové služby**, které portál nabízí. Kromě služeb, které byly popsány v kapitole *Komponenty portálů EIZ*, bude hodnocena i existence výukových kurzů či jiných doplňkových služeb pro práci se zdroji (respektive informace o takových službách na portále).

Závěrem analýzy bude tabulka (viz Tabulka 1) hodnotící souhrnně kritéria portálu bodovým ohodnocením 1-5 (5 nejlepší, 1 nejhorší), která umožní porovnání jednotlivých portálů. V závěru hodnocení každého portálu bude však uvedena podrobnější tabulka hodnotící samostatně jednotlivé body každého kritéria (viz Tabulka 2). Bodové ohodnocení 3 je bráno jako průměr, tedy stav, kdy portál dle daného kritéria nijak nevybočuje.

Tabulka 1: Souhrnná hodnotící tabulka

Kritérium	UK	ZČU	VŠE	JČU	MENDELU	UTB
Organizace zdrojů						
Čitelnost						
Konzistence						
Použitelnost						
Nadstavbové služby						

Tabulka 2: Hodnocení portálu

	Hodnocení	Případný komentář
Organizace zdrojů	1 2 3 4 5	
Kritéria dělení (funkční různorodost přístupů)	1 2 3 4 5	
Řazení zdrojů (náhodně-abecedně)	1 2 3 4 5	
Úplnost, příp. rozsah kategorií	1 2 3 4 5	
Třídění dle oborů a jeho propracovanost	1 2 3 4 5	
Přítomnost mj. všech zdrojů na 1 stránce	1 2 3 4 5	
Čitelnost	1 2 3 4 5	
Odborná terminologie a kvalita jejího vysvětlení	1 2 3 4 5	
Srozumitelnost a vhodnost nadpisů	1 2 3 4 5	
Funkčnost stránky (např. odkazů)	1 2 3 4 5	
Přítomnost anotací a jejich kvalita	1 2 3 4 5	
Přítomnost nápověd k portálu, sekcí FAQ	1 2 3 4 5	
Jazykové mutace a jejich kvalita	1 2 3 4 5	
Konzistence	1 2 3 4 5	
Konzistence ovládacích prvků	1 2 3 4 5	
Komplikovanost struktury webu	1 2 3 4 5	
Informace na titulní stránce	1 2 3 4 5	
Použitelnost	1 2 3 4 5	
Metadatový popis	1 2 3 4 5	
Klíčová slova (a další)	1 2 3 4 5	
Manuály ke zdrojům	1 2 3 4 5	
Nadstavbové služby	1 2 3 4 5	
Technické nadstavbové služby	1 2 3 4 5	
Asistence, kurzy, resp. informace o nich	1 2 3 4 5	

3.2 Portál EIZ Univerzity Karlovy

Univerzita Karlova v Praze (UK) je největší, nejstarší a mezinárodně nejlépe hodnocenou univerzitou v České republice. Na UK studuje v rámci 300 akreditovaných programů, neboli 642 akreditovaných studijních oborů, přibližně 53 000 studentů⁵⁶ je tedy zřejmé, že se jedná o široce zaměřenou univerzitu, tedy i univerzitu, která nabízí svým studentům různorodou škálu e-zdrojů.

Portál elektronických zdrojů Univerzity Karlovy (zkráceně nazývaný PEZ)⁵⁷ je jednotnou informační bránou pro elektronické zdroje dostupné na jednotlivých fakultách a je provozován Ústředí knihovnou UK. V dubnu 2014 bylo přes PEZ dostupných celkem 295 zdrojů. 74 z nich byly volně dostupné EIZ, 2 pouze zkušební přístupy, 8 tzv. metazdrojů a zbytek tvořily zdroje licencované. Portál EIZ funguje samostatně, resp. není součástí internetové stránky žádné z knihoven. Integruje v sobě veškeré dostupné přístupy k informačním zdrojům prostřednictvím Internetu (včetně např. repozitáře), tedy neposkytuje jen přístupy k odborným databázím.

Je však velmi důležité zmínit, že z celkového počtu 17 fakult na UK pouze 4 fakulty směřují své studenty a zaměstnance k EIZ výhradně přes univerzitní portál, přestože PEZ nabízí dělení zdrojů mj. dle fakult (bude dále rozebráno). Jiné fakulty mají vlastní více či méně propracované systémy pro prezentaci EIZ, zároveň však uvádí PEZ jako možnou alternativu přístupu ke zdrojům – stav na každé z fakult je uveden v následující tabulce (viz Tabulka 3).

Tabulka 3: Využívání PEZ k prezentaci EIZ na jednotlivých fakultách UK

Fakulta	Portál EIZ
Katolická teologická fakulta	částečně
Evangelická teologická fakulta	PEZ
Husitská teologická fakulta	-
Právnická fakulta	vlastní
1. lékařská fakulta	vlastní
2. lékařská fakulta	vlastní
3. lékařská fakulta	PEZ

⁵⁶ UNIVERZITA KARLOVA. Studium. *Univerzita Karlova* [online]. © 2014, poslední aktualizace 4.12.2013 [cit. 2014-04-14]. Dostupné z: <http://www.cuni.cz/UK-5.html>

⁵⁷ UNIVERZITA KARLOVA. *Portál elektronických zdrojů Univerzity Karlovy* [online]. Poslední aktualizace 12. 1 2014 [cit. 2014-04-14], Dostupné z: <http://pez.cuni.cz>

Lékařská fakulta v Plzni	PEZ
Lékařská fakulta v Hradci Králové	vlastní
Farmaceutická fakulta v Hradci Králové	vlastní
Filozofická fakulta	PEZ
Přírodovědecká fakulta (PřF)	vlastní
Matematicko-fyzikální fakulta	vlastní
Pedagogická fakulta	vlastní
Fakulta sociálních věd (FSV)	vlastní
Fakulta tělesné výchovy a sportu	-
Fakulta humanitních studií	vlastní

Ze statistik návštěvnosti dostupných po přihlášení na stránce Knihovních služeb Univerzity Karlovy (1-6/2014 – součet počtu přihlášených přes Shibboleth nebo EZproxy)⁵⁸ vyplývá, že zdroje jsou využívány nejvíce (bez zprůměrování na počet studentů) na Fakultě sociálních věd, na druhém místě je Filozofická fakulta a na třetím Přírodovědecká fakulta [viz Příloha: Přístupy k EIZ - statistiky]. Z řádků „[Univerzita Karlova] – PEZ“ a „[Univerzita Karlova] - EZproxy“ je však patrné, že na portál (řádek PEZ) se nejvíce přihlašují studenti Filozofické fakulty, která používá k prezentaci EIZ výhradně PEZ- přibližně 54 % studentů využilo k přihlášení k licencovaným zdrojům Shibboleth na PEZ. Naopak pouze 16,5 % studentů FSV a 17,1 % studentů PřF se ke zdrojům přihlašuje na PEZ, což je pravděpodobně dáno vlastními portály.

Podobný trend dokládají výstupy ze služby Google Analytics, které zohledňují i nepřihlášené uživatele⁵⁹ [viz Příloha: Přístupy k PEZ – Google Analytics]. V období 1-6/2014 přistoupilo k PEZ celkem 35 364 unikátních uživatelů. Ze statistik byly dále filtrovány přístupy ze zařízení připojených do wifi sítě Eduoram, která pokrývá univerzitní součásti. Zde je opět patrný nepoměr především v počtu přístupů z prostor FSV (338 unikátních uživatelů FSV, zatímco 1 205 uživatelů z FF).

Dále je nutno poznamenat, že studenti lékařských fakult používají jako rozcestník k EIZ relevantním pro jejich studium převážně portály v rámci sítě MEFANET,

⁵⁸ UNIVERZITA KARLOVA. Statistika. *Knihovní služby Univerzity Karlovy* [online]. Poslední aktualizace 14. 7. 2014 [cit. 2014-07-22]. Dostupné po přihlášení z: <https://kis.is.cuni.cz/KSIS-40.html>

⁵⁹ UNIVERZITA KARLOVA, ref. č. 58

kteře vřak obsahují EIZ publikovan přede vřm pracovníky zapojench fakult, tedy se nejedná o rozcestníky k licencovanm databzm⁶⁰.

Univerzita Karlova je tedy v oblasti portálů EIZ oproti menřm sledovanm univerzitám velmi specifická, coř je pravdepodobn dáno i její velikostí a oborovou a geografickou roztrřtenost, coř m za důsledek mj. i velké množství dostupných zdrojů. PEZ je vytvořen v totořn šabloně, ve které je zpracována Jednotn informační brána (JIB) a portál EIZ Masarykovy univerzity v Brně (MUNI). Z důvodu vrazn podobnosti tedy není portál MUNI hodnocen.

3.2.1 Organizace zdrojů

PEZ rozděluje EIZ dle dostupnosti na tří skupiny- na „*Licencovan (zdroje, u kterých UK uzavřela licenční smlouvu s dodavatelem. Přístup mají pouze za-městnanci a studenti UK.)*; *Zkušební přístupy - trials (zdroje určen k vyzkouřen na dobu určitou)*; *Zdroje volně (využití není vázáno řádnou licenční smlou-vou)*“⁶¹. Toto dělení je uvedeno na hlavní stránce pod kolonkou o portále, je vřak pouze informativní, přímo neodkazuje k řdnm kategoriím.

Portál nabízí dva přístupy ke zdrojům – prohlzení a vyhledávání – přčemř se čstečně nabzen kategorie zdrojů liř.

V reřimu prohlzení je na úvodní stránce v levém menu uvedeno následující dělení: mořnost vybrat zdroj podle abecedy, instituce, oborů, trl, volných zdrojů a zdroj z kategorie uřitečné odkazy – zde uř je mořn zvolit jednu variantu z nabídky a zdroje zobrazit v přsluřn kategorii. Kategorie licencovaných zdrojů vřak v této nabídce chybí. V teoretické části bylo uvedeno, ře mne neř polovina portálů EIZ umořňuje zobrazit vřechny dostupn zdroje na jedné stránce, zde to mořn je výběrem mořnosti „zdroje podle abecedy.“ Zvolíme-li mořnost řadit zdroje dle oborů, ziskme 28 tematických oblastí, tyto oblasti jsou dále řazeny dle abecedy, pouze kategorie „multioborov“ je abecedn předsazena. Znamen to tedy, ře v dělení „dle oborů“ je mořno zvolit mezi oborovými a polytematickmi (multioborovmi)

⁶⁰ SCHWARZ Daniel, DUřEK Ladislav. *Společn platforma pro elektronické publikování a sdlen výukových materiálů v síti lékařských fakult MEFANET* [online]. Masarykova univerzita, 2008 [cit.2014-07-23]. Dostupné z: <http://portal.mefanet.cz>

⁶¹ UNIVERZITA KARLOVA, ref. ř. 57

zdroji, chybí zde dle zvyklostí vycházejících z typologie EIZ kategorie „všeobecné zdroje“, která je sloučena právě s kategorií „multioborové“. Tematické skupiny se až na drobné výjimky shodují s předmětovou kategorizací Konspekt⁶² (s jejími základními kategoriemi, dále už kategorie děleny nejsou). Po zvolení požadovaného tématu z nabídky jsou zdroje dále řazeny abecedně podle počátečního písmena názvu, jiné dělení nebo filtrování v režimu procházení možné není, vizuálně jsou však zdroje v seznamu rozlišeny dle dostupnosti (zmíněno výše).

Poslední kategorizací zdrojů je dělení dle fakult (někde nazývané dle instituce). O podobné praxi v jiných institucích se v literatuře nepíše, nicméně toto dělení má v podstatě suplovat fakultní portály EIZ a jedná se tedy rovněž částečně o tematické dělení, opět jsou v kategoriích zdroje řazeny abecedně podle názvu a v režimu prohlížení není možné další filtrování (např. dle „podoboru“). To se zdá být slabinou, má-li tato kategorie suplovat „portál“ EIZ jednotlivých fakult. Na webových stránkách knihovny FSV⁶³ a na portále e-zdrojů PŘF⁶⁴, které mají vlastní systém pro prezentaci zdrojů, jsou zdroje relevantní pro fakultu dále řazeny dle studijních oborů a dle primárních dokumentů v databázi. Na PEZ je filtrování možné jen použitím rozšířeného vyhledávání.

Literatura uvádí, že v 91 % jsou zdroje na portálech kategorizovány i dle druhu dokumentu⁶⁵, toto však PEZ neumožňuje a to ani v režimu vyhledávání.

Režim rozšířeného vyhledávání nabízí propracovanější možnosti. Kromě zmíněných kategorií licencovaný, volně dostupný, zkušební a užitečný zdroj je nabídka rozšířena o kategorii metazdroj. V rozšířeném vyhledávání se objevuje dělení rovněž dle typu zdroje, které v režimu procházení není, tato kategorizace odpovídá

⁶² BALÍKOVÁ, M. Předmětové kategorie. *Národní knihovna České republiky* [online]. 7. 9. 2012 [cit. 2014-04-14]. Dostupné z: <http://www.nkp.cz/o-knihovne/odborne-cinnosti/zpracovani-fondu/roztridit/predmetovekategorie-10>

⁶³ UNIVERZITA KARLOVA. E-zdroje. *Knihovna FSV UK* [online]. © 2012 [cit. 2014-04-14]. Dostupné z: <http://knihovna.fsv.cuni.cz/Elektronicke-zdroje/%2A>

⁶⁴ UNIVERZITA KARLOVA. Elektronické databáze. *Oddělení podpory vědy PŘF UK* [online]. © 2012- [cit. 2014-04-14]. Dostupné z: <http://lib.natur.cuni.cz/BIBLIO/>

⁶⁵ LEE, Hur-Li a Allyson CARLYLE, ref. č. 32

dělení podle primárních dokumentů, které zdroj obsahuje - bibliografické, fulltextové, faktografické, referenční databáze a v tomto případě i kategorie portál.

3.2.2 Čitelnost

Z hlediska míry odborné terminologie je stav na PEZ vyhovující. Termíny jako např. SFX, Shibboleth, Metalib jsou vysvětleny vždy po kliknutí na odkaz. V některých případech (např. repozitář) se vysvětlení objeví jako popisek po najetí kurzoru na termín. Vysvětlení po najetí kurzorem by bylo vhodné použít u všech odborných termínů, zrychlilo by to práci nezkušeného uživatele (popisek je rychlejší než klikání a vracení se). Z hlediska přehlednosti se nabízí zavést vlastní odkaz či kategorii pro VŠ kvalifikační práce, nyní se ukrývají pod hlavičkou repozitáře. Jinými slovy zvážit možnost, jak pojmenovat tento odkaz srozumitelněji pro uživatele. Srozumitelnost významu slova repozitář (přesněji obtížnost najetí VŠ kvalifikační práce) bude proto testována v rámci uživatelského testování. Dále nejsou vysvětleny termíny vztahující se k druhu zdroje – „bibliografický“, „referenční“, apod.) a především termín elektronický informační zdroj. Uživatel často nemusí chápat rozdíl mezi licencovaným a volně dostupným zdrojem, tedy rozdíl v množství a kvalitě dostupných informací, resp. motivace proč portál využívat. Nadpisy jsou srozumitelné, odkazy se zdají být funkční, nicméně je možné, že uživatelské testování případné chyby odhalí.

Jako nedostatek by se dalo uvést poměrně nejasné vyhledávání na úvodní stránce. Uživateli je nabídnuto vyhledávání e-zdrojů, e-knih, e-časopisů, článků a vyhledávání v repozitáři. Je možné, že uživatel nebude schopen rozlišit, co které vyhledávání nabízí. Stává se (dle zkušeností autorky z práce v Knihovně Jana Palacha), že někteří uživatelé hledají v poli e-zdroje název článků, jelikož e-zdroj považují za jakousi nadstavbu nad e-časopisy, e-knihami a články, přes kterou najdou cokoliv (pole zaměňují s Metalibem). Tato zkušenost bude rovněž předmětem zájmu při uživatelském testování portálu.

Jednotlivé zdroje obsahují krátkou charakteristiku a anotaci (podrobný popis). V seznamu zdrojů je zobrazena krátká charakteristika, přičemž podrobný popis je zobrazen až po rozkliknutí informací o zdroji. V některých případech jsou tyto in-

formace totožné. Portál obsahuje nápovědu, ve které jsou uvedeny všechny existující přístupy k výčtu zdrojů a použité zkratky. V nápovědě chybí informace o integrovaných komponentách, jako např. Metalib či bX Hot Articles. Pozitivem portálu je bezpochyby kompletní a kvalitní verze v angličtině.

3.2.3 Konzistence

Ovládací prvky na portále jsou konzistentní, nemění se v různých krocích práce s portálem. Výjimkou je nepříliš přátelské vyhledávání zdrojů. Na úvodní stránce je sice napsán pokyn, co do pole zadávat („zadejte název zdroje“), nicméně na všech ostatních stránkách, kdy je pole poměrně nevýrazně přemístěno do levého horního rohu, tento pokyn chybí (souvisí rovněž s čitelností). Pokud tedy uživatel místo části názvu zdroje zadá například název oboru, systém mu zobrazí neúplný seznam dostupných zdrojů (resp. pouze ty, které obsahují vyhledávací termín v názvu nebo popisu). Dále se určitá nekonzistentnost objevuje v nabízených kategoriích dokumentů (bylo popsáno výše), nedá se však předpokládat, že by tato nekonzistentnost vedla k obtížím při vyhledávání zdrojů.

Hloubka webu je adekvátní, délka cesty ke zdroji je maximálně 3 (tedy 3 prokliky), navíc je na portále přítomna drobečková navigace, která orientaci ještě více usnadňuje. Úvodní stránka PEZ je sama o sobě portálem EIZ a není vázána k žádné konkrétní knihovně, v tomto případě tedy nemá smysl hodnotit, do jaké míry informuje o EIZ úvodní stránka knihovny.

3.2.4 Použitelnost

Jak již bylo zmíněno, u každého zdroje je uvedena slovní charakteristika (případně i podrobný popis), který informuje o zaměření zdroje. Dále je u každého zdroje uveden obor (obory), kterému se zdroj věnuje, toto označení odkazuje (s výjimkou označení „multioborové“) na všechny zdroje se stejným zaměřením. Oborové označení odpovídá kategoriím z Konspektu.

Z informací podstatných pro uživatele popis zdroje obsahuje dále: informace o dostupnosti, kontaktní osobu zodpovědnou za správu zdroje, kategorii a typ zdroje, jazyk zdroje a případně další tipy pro práci se zdrojem. Metadatový popis je tedy poměrně bohatý. Pokud portál nabízí výukové materiály k práci se zdroji, jsou

vedeny v podrobném popisu. Výukové materiály jsou dostupné především k rozsáhlým zdrojům od velkých producentů jako např. EBSCO Publishing nebo Thomson Reuters.

3.2.5 Nadstavbové služby

Portál obsahuje řadu nadstavbových služeb. Mezi tyto služby patří například komunikační nástroje, tedy přítomnost kontaktních informací (na PEZ uvedeno vždy u každého zdroje) a existence účtů v sociálních médiích – v případě PEZ jsou to Facebook, Twitter, YouTube, Blogspot a Scribd (v případě Scribd pouze 1 příspěvek obsahující propagační komiks⁶⁶). Facebook⁶⁷ a Twitter⁶⁸ nabízí uživatelům totožné informace, což lze považovat za ne zcela šťastné řešení, o to více pak proto, poněvadž oba kanály se stejnými informacemi jsou umístěny vedle sebe na úvodní stránce PEZ. Stránka na Facebooku měla v dubnu 2014 1 456 fanoušků, metrika „mluví o tom“, určující aktivitu fanoušků, vykazovala číslo 8. Dle doporučení by aktivních fanoušků mělo být 10 %⁶⁹, aktivita na stránce PEZ je tedy s 0,6 % nízká. Blog na Blogspotu⁷⁰ poskytuje informace o zdrojích, především pak stručné články odkazují na tzv. top zdroje (poslední příspěvky jsou pouze tohoto typu). Kanál na YouTube⁷¹ obsahuje užitečné materiály pro práci se zdroji, příspěvky podobného typu jsou často sdíleny i na Facebooku, respektive Twitteru. Dále je možno přihlásit se k odběru novinek o portále skrze e-mail či odebírat novinky přes RSS kanál. Semináře na práci s EIZ jednotlivé knihovny pořádají samostatně, například dle staršího letáku v Knihovně Jana Palacha na FF UK se takovéto kurzy konají velmi často [viz Příloha: Obrázek 5]. V rámci portálu je o vybraných kurzech, ne však o všech, informováno prostřednictvím účtů v sociálních médiích.

⁶⁶ EIZ UK. In: *Scribd* [online]. [cit. 2014-04-14]. Dostupné z: <http://www.scribd.com/eizuk>

⁶⁷ Elektronické informační zdroje na UK - Novinky. In: *Facebook* [online]. [cit. 2014-04-14]. Dostupné z: <https://www.facebook.com/eizuk>

⁶⁸ EIZ na UK. In: *Twitter* [online]. [cit. 2014-04-14]. Dostupné z: <https://twitter.com/EIZUK>

⁶⁹ SELTZER, Diane. How to increase Facebook Talking about this number on business pages. *Small Business Marketing Tools* [online]. February 17, 2014 [cit. 2014-04-14] Dostupné z: <http://www.sbmarketingtools.com/increase-facebook-talking-number-business-pages/>

⁷⁰ EIZ UK. In: *Blogspot* [online]. Poslední aktualizace 13. 1. 2014 [cit. 2014-04-14]. Dostupné z: <http://eizuk.blogspot.cz/>

⁷¹ EIZUK. In: *Youtube* [online]. [cit. 2014-04-14]. Dostupné z: <https://youtube.com/user/eizuk>

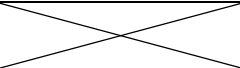
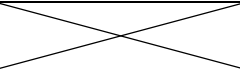
Kromě výčtu zdrojů obsahuje samotný portál řadu dalších služeb pro snadnější orientaci mezi zdroji. Některé z těchto služeb byly zmíněny v kapitole *Komponenty portálů EIZ* - jsou jimi například SFX (vyhledávání e-knih a e-časopisů), Metablib (vyhledávání článků) či Shibboleth (jednotné přihlášení, vzdálený přístup). Dále se na úvodní stránce vyskytuje komponenta „Hot Articles“ (dalo by se přeložit jako 10 v posledních týdnech nejvíce zobrazovaných článků), kde je možné zobrazovat populární články dle různých oborů.

3.2.6 Shrnutí hodnocení

V následující tabulce (Tabulka 4) je uveden souhrn hodnocení provedeného v předchozích podkapitolách. Každé kritérium bylo bodově ohodnoceno na škále 1–5, přičemž 5 bodů je maximum.

Tabulka 4: Hodnocení PEZ UK

Kritérium	Hodnocení	Případný komentář
Organizace zdrojů	1 2 3 4 5	
Kritéria dělení (funkční různorodost přístupů)	1 2 3 4 5	<i>i dle fakult</i>
Řazení zdrojů (abecedně – náhodně)	1 2 3 4 5	<i>kvalitně abecedně</i>
Úplnost, příp. rozsah kategorií	1 2 3 4 5	
Třídění dle oborů a jeho propracovanost	1 2 3 4 5	<i>neobsahuje podobory</i>
Přítomnost mj. všech zdrojů na 1 stránce	1 2 3 4 5	
Čitelnost	1 2 3 4 5	
Odborná terminologie a kvalita jejího vysvětlení	1 2 3 4 5	
Srozumitelnost a vhodnost nadpisů	1 2 3 4 5	
Funkčnost stránky (např. odkazů)	1 2 3 4 5	
Přítomnost anotací a jejich kvalita	1 2 3 4 5	
Přítomnost nápověd k portálu, sekci FAQ	1 2 3 4 5	<i>obsahuje nápovědu</i>
Jazykové mutace a jejich kvalita	1 2 3 4 5	<i>kvalitní a úplná</i>
Konzistence	1 2 3 4 5	
Konzistence ovládacích prvků	1 2 3 4 5	<i>nekonz. vyhledávání, jinak OK</i>
Komplikovanost struktury webu	1 2 3 4 5	<i>drob. navigace, vyhl.</i>

Informace na titulní stránce	-	
Použitelnost		
Metadatový popis	① ② ③ ④ ⑤	<i>obsáhlý</i>
Klíčová slova (a další)	① ② ③ ④ ⑤	<i>ano, funkční (hypertext)</i>
Manuály ke zdrojům	① ② ③ ④ ⑤	<i>někde ano</i>
Nadstavbové služby		
Technické nadstavbové služby	① ② ③ ④ ⑤	<i>velká nabídka</i>
Asistence, kurzy, resp. informace o nich	① ② ③ ④ ⑤	

3.3 Portál EIZ Západočeské univerzity

Západočeská Univerzita v Plzni je s přibližně 14 300 studenty studujícími na 9 fakultách jedinou veřejnou vysokoškolskou institucí v Plzeňském kraji⁷².

Informační služby pro studenty, pedagogy a výzkumné pracovníky zajišťuje Univerzitní knihovna, která na rozdíl například od Ústřední knihovny UK funguje více uceleně. Knihovna má 5 poboček, přičemž největší je Knihovna Bory, která poskytuje služby především fakultám v kampusu na Borských polích (převážně technické obory), další 3 knihovny se nachází v centru Plzně - Knihovna zdravotních studií, Pedagogická knihovna a Filozofická a právnická knihovna. Poslední pobočka - Ekonomická knihovna - se nachází v Chebu (slouží polovině Ekonomické fakulty ZČU se sídlem v Chebu)⁷³. Informace o všech knihovnách a všech službách jsou dostupné v rámci stránky knihovny⁷⁴, EIZ tedy v případě ZČU nemají samostatný portál, pouze vymezenou sekci v rámci stránek knihovny⁷⁵.

⁷² ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA. Univerzita dnes. *Západočeská univerzita* [online]. © 1991-2013 [cit. 2014-04-20]. Dostupné z: <http://www.zcu.cz/about/>

⁷³ ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA. Univerzitní knihovna. *Informace o Univerzitní knihovně ZČU v Plzni. Univerzitní knihovna* [online]. © 1991-2013 [cit. 2014-04-20]. Dostupné z: <http://knihovna.zcu.cz/about/>

⁷⁴ ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA. Univerzitní knihovna. *Univerzitní knihovna* [online]. © 1991-2013 [cit. 2014-04-20]. Dostupné z: <http://knihovna.zcu.cz/>

⁷⁵ ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA. Univerzitní knihovna. *Elektronické informační zdroje na ZČU. Univerzitní knihovna* [online]. © 1991-2013 [cit. 2014-04-20]. Dostupné z: <http://knihovna.zcu.cz/elektronicke-informacni-zdroje/>

Sekce s EIZ obsahovala v polovině dubna 2014 dle kompletního výčtu 335 zdrojů, 279 z nich bylo zahraničních e-knih, 36 plnotextových zdrojů, 6 faktografických databází, 4 bibliografické databáze, 3 citační databáze, 4 zdroje týkající se norem a 2 další nezařazené zdroje⁷⁶.

3.3.1 Organizace zdrojů

Do sekce EIZ jsou zařazeny především odborné elektronické zdroje zpřístupněné na základě licenční smlouvy. Volné zdroje zmíněny nejsou, přesto jsou zahrnuty. Nejsou zde však zařazeny kvalifikační práce či repozitáře s otevřeným přístupem, těm věnuje portál knihovny vlastní sekce.

Primárně je možné zdroje procházet abecedně podle názvu, podle oboru, případně na základě typu. První způsob podobně jako na portále UK uživateli poskytne na jednom místě přehled všech dostupných zdrojů. V seznamu všech zdrojů je dále možné filtrovat zdroje podle počátečního písmena názvu. Písmena z české abecedy jsou uvedena na konci abecedy za písmenem Z, což může být pro uživatele poměrně matoucí, jelikož to není v českém prostředí běžné⁷⁷. Oborové řazení nabízí v podstatě totožné kategorie jako portál UK, tedy kategorie podobné Konspektu. Zdroje v kategoriích jsou řazeny abecedně podle názvu zdroje. V nabídce tematických skupin se opět vyskytuje kategorie „Multioborové“, která zastřešuje tradiční kategorie polytematické a všeobecné. V nabídce je skupina „Multioborové“ abecedně předsazena, kategorie „Různé“ nikoliv, což může vzbuzovat chaotický dojem. Výběr podle typu nabízí volbu mezi 7 typy zdroje a možnost dalšího filtrování dle oboru požadovaného zdroje. Typy zdrojů v tomto případě neodpovídají zcela ani jedné z uvedených typologií elektronických zdrojů, jedná se spíše o kombinaci, kterou nicméně IFLA připouští⁷⁸. Typologie zdrojů uvedená na stránce ZČU je tedy: bibliografické, faktografické, plnotextové, citační databáze, normy, e-knihy

⁷⁶ ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA. Univerzitní knihovna. Výběr podle abecedy. *Univerzitní knihovna* [online]. © 1991-2013 [cit. 2014-04-20]. Dostupné z: <http://knihovna.zcu.cz/elektronicke-informacni-zdroje/abecedne.html>

⁷⁷ ÚSTAV PRO JAZYK ČESKÝ (AKADEMIE VĚD ČR). Abecední řazení. *Internetová jazyková příručka* [online]. © 2008-2014 [cit. 2014-20-04]. Dostupné z: <http://prirucka.ujc.cas.cz/?id=900>

⁷⁸ JOHNSON, Sharon, ref. č. 22

a „nepřiráženo.“ Budeme-li vycházet z typologie zdrojů uvedené v kapitole *Typologie EIZ*, je zřejmé, že typy zdrojů jsou kombinací více přístupů k typologii dokumentů. Nejvíce se dělení blíží typologii podle původnosti informací, přestože zde nejsou hlavní kategorie pojmenovány – tedy: primární zdroje (e-knihy, normy, plnotextové a faktografické databáze), sekundární zdroje (bibliografické a citační databáze), terciární zdroje („nepřiráženo“ – v této kategorii jsou rozcestníky k dalším primárním nebo sekundárním zdrojům). Částečně druhy zdrojů na ZČU kopírují i typologii podle primárních dokumentů, které zdroj obsahuje.

Co se týče úplnosti jednotlivých kategorií, bylo zjištěno, že oproti kompletnímu seznamu zdrojů („dle abecedy“) chyběly v dubnu v kategoriích *podle typu* dva zdroje – e-kniha *Statistical Signal Processing for Neuroscience* (není ani v tematických kategoriích) a *Oborová brána knihovnictví a informační vědy* (měla by dle přístupu ZČU patřit do skupiny „nepřiráženo“).

3.3.2 Čitelnost

Podobně jako u portálu UK chybí vysvětlení, co to (licencovaný) elektronický informační zdroj je a především jak se liší od běžně dostupných zdrojů vyhledatelných vyhledávači. Na stránkách knihovny ZČU je nicméně alespoň komiks v PDF⁷⁹, který základní výhody vysvětluje. Rovněž nejsou vysvětleny pojmy bibliografická, faktografická aj. databáze, ačkoliv jsou tyto kategorie uživateli nabídnuty. Stránka knihovny obsahuje sekci FAQ, ale nevěnuje se v ní EIZ.

Srozumitelnost nadpisů se jeví být bezproblémová (byly sledovány pouze sekce věnující se EIZ), drobná chyba se vyskytuje při již zmíněné možnosti zvolit zdroj „podle typu“. Nevhodné a zavádějící je pojmenování pole s nabídkou „typ databáze“, jelikož mezi sedmi možnostmi v nabídce jsou i jiné druhy dokumentů (e-knihy, normy). Na knihovním portále se projevují i drobné nedostatky funkčnosti jednotlivých komponent. Bylo zjištěno, že odkazy v patičce stránky (Kontakty, Mapa webu, Prohlášení o přístupnosti, Webmaster) jsou chybně směřovány na stránku *O knihovně*.

⁷⁹ ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA. Univerzitní knihovna. *Elektronické informační zdroje: pro akademický rok 2013-2014* [online]. [cit.2014-04-20]. 5 s. Dostupné v PDF z: <http://knihovna.zcu.cz/elektronicke-informacni-zdroje/data/EIZkomiks.pdf>

Za výrazný nedostatek v čitelnosti, popř. použitelnosti portálu, resp. ve snaze najít požadovaný zdroj, je strohost nebo úplná absence anotací a to především, jsou-li v kompletním seznamu zdrojů uvedeny i e-knihy (jsou zároveň uvedeny i v knihovním katalogu Aleph). E-knihy z celkového počtu zdrojů tvoří cca 83 % a při zobrazení výčtu zdrojů neobsahuje jejich popis žádnou anotaci ani vazbu na obor, kterého se týkají. V poli pro krátký popis je uveden pouze autor. U ostatních typů zdrojů krátká anotace, která přináší určité usnadnění v orientaci mezi zdroji, povětšinou je (dále bude rozebráno u analýzy použitelnosti).

Anglická verze rozcestníku zdrojů neexistuje, respektive stránka knihovny má v angličtině pouze shrnutí základních informací o knihovně. V tomto shrnutí je i odkaz na stránku (v češtině) s elektronickými zdroji.

3.3.3 Konzistence

Vzhledem k tomu, že informace o EIZ jsou součástí webových stránek knihovny, která má stejný design jako stránky celé ZČU, konzistence ovládacích prvků a designu je zde maximální. Web knihovny je velmi přehledný a na každé z podstránek jsou i rychlé odkazy vedoucí přímo k seznamům EIZ, délka cesty ke konkrétnímu EIZ je tedy 2-3. Poměrně nízkou komplikovanost by dále snížila mapa webu, která je zde pravděpodobně zamýšlena, odkaz na ní je však chybný (viz výše).

Na titulní stránce knihovny je EIZ věnováno poměrně velké procento místa. Započítáme-li i bílá místa stránky (při rozlišení 1366×768px tvoří cca 59 %), je to přibližně 2,1 % z celkové plochy (resp. přibližně 4,6 % při odečtu bílých míst). Teorie uvádí, že průměrně je to při odečtu bílých míst jen cca 1,5 %. [Viz příloha: Obrázek 6].

3.3.4 Použitelnost

Pro uživatele je zásadní popis zdroje a téma, kterému se věnuje. Jak již bylo zmíněno, krátká charakteristika se vyskytuje u všech zdrojů kromě e-knih, kde je v tomto poli uveden autor. Nabízí se tedy otázka, proč není do metadatového popisu zdroje přidáno právě pole autor a krátká charakteristika není využita k charakteristice zdroje, jako je tomu jinde. U většiny zdrojů, kromě opět e-knih, je uvedeno i pole popis, nicméně se velmi často liší jeho obsah – někdy informuje

o přístupnosti (Anopress), jindy např. o obsahu (Europeana). U některých zdrojů jsou patrné mezery v popisu – např. EBSCO – Academic Search Complete: „...
\\r\\nV rámci licence je umožněn přístup do dvou nejdůležitějších databází -“⁸⁰ - zde popis končí a uživatel se nedozví, jaké databáze jsou na mysli. Zároveň je patrná chyba v kódu stránky (v textu se zobrazují znaky pro posun na nový řádek), která se vyskytuje u téměř všech popisů zdrojů. Klíčová slova určující téma zdroje zde nejsou vůbec.

Popis zdroje obsahuje větší množství dalších metadat: producent, poskytovatel, URL, zpřístupnění (Internet nebo Intranet), licence, platnost, práva, zpřístupnění na VŠ (omezení na fakulty nebo knihovny), pracoviště a kontaktní osoba. Dvě poslední jsou u všech zdrojů nevyplněná. U některých zdrojů je i pole vzdálený přístup (URL) či návod (odkaz na návod).

3.3.5 Nadstavbové služby

Portál obsahuje různé nadstavbové služby. Nabídka technických služeb není tak bohatá jako u PEZ (mezi ty popsané v kapitole *Nadstavbové služby* patří například služba SFX), naopak asistenční služby knihovny jsou na vysoké úrovni.

Na stránkách knihovny je celá sekce věnovaná informačnímu vzdělávání. Knihovna zavedla konzultační hodiny k poskytování rad o přípravě rešerší, citování a používání EIZ. Jednotlivým fakultám nabízí úvodní přednášky pro studenty 1. ročníků. Pro studenty jsou připraveny prezentace se základními informacemi k různým tématům a především 2 volitelné předměty. Jeden předmět s názvem Vědecké informace (2 kredity) je zaměřený na efektivní vyhledávání ve zdrojích a druhý s názvem Práce s vědeckými a technickými informacemi (1 kredit) seznamuje s citováním, rešeršemi a dalšími dovednostmi užitečnými při psaní kvalifikační práce⁸¹.

⁸⁰ ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA. Univerzitní knihovna. Ebsco - Academic Search Complete. *Univerzitní knihovna* [online]. © 1991-2013 [cit. 2014-04-22]. Dostupné z: <http://knihovna.zcu.cz/elektronicke-informacni-zdroje/abecedne.html?id=7>

⁸¹ ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA. Univerzitní knihovna. Vzdělávací aktivity Univerzitní knihovny. *Univerzitní knihovna* [online]. © 1991-2013 [cit. 2014-04-22]. Dostupné z: <http://knihovna.zcu.cz/vzdelavani/>

Ke komunikaci a informování mj. o novinkách z oblasti EIZ slouží Facebooková stránka⁸². Stránku v době psaní práce sledovalo 1 012 uživatelů, metrika *Mluví o tom* vykazovala přibližně 2,6 % aktivních fanoušků, což je více než u PEZ.

3.3.6 Shrnutí hodnocení

V následující tabulce (Tabulka 5) je uveden souhrn hodnocení provedeného v předchozích podkapitolách. Každé kritérium bylo bodově ohodnoceno na škále 1–5, přičemž 5 bodů je maximum.

Tabulka 5: Hodnocení stránky Knihovny ZČU

Kritérium	Hodnocení	Případný komentář
Organizace zdrojů		
Kritéria dělení (funkční různorodost přístupů)	① ② ③ ④ ⑤	
Řazení zdrojů (abecedně – náhodně)	① ② ③ ④ ⑤	česká abeceda na konci
Úplnost, příp. rozsah kategorií	① ② ③ ④ ⑤	drobné chyby
Třídění dle oborů a jeho propracovanost	① ② ③ ④ ⑤	nejsou podobory
Přítomnost mj. všech zdrojů na 1 stránce	① ② ③ ④ ⑤	ano, ale e-knihy jsou rušící
Čitelnost		
Odborná terminologie a kvalita jejího vysvětlení	① ② ③ ④ ⑤	
Srozumitelnost a vhodnost nadpisů	① ② ③ ④ ⑤	špatně „databáze“
Funkčnost stránky (např. odkazů)	① ② ③ ④ ⑤	patička
Přítomnost anotací a jejich kvalita	① ② ③ ④ ⑤	strohost, hlavně e-knihy
Přítomnost nápověd k portálu, sekci FAQ	① ② ③ ④ ⑤	FAQ neobsahuje e-zdroje
Jazykové mutace a jejich kvalita	① ② ③ ④ ⑤	neúplná verze v AJ
Konzistence		
Konzistence ovládacích prvků	① ② ③ ④ ⑤	dobré propojení s ZČU
Komplikovanost struktury webu	① ② ③ ④ ⑤	rychlé odkazy k EIZ
Informace na titulní stránce	① ② ③ ④ ⑤	nadprůměr
Použitelnost		

⁸² Univerzitní knihovna ZČU. In: *Facebook* [online]. [cit. 2014-04-22]. Dostupné z: <https://www.facebook.com/ukzcu>

Metadatový popis	① ② ③ ④ ⑤	<i>nedostatky v anotaci; hodně polí</i>
Klíčová slova (a další)	① ② ③ ④ ⑤	<i>nejsou</i>
Manuály ke zdrojům	① ② ③ ④ ⑤	<i>jen k některým zdrojům</i>
Nadstavbové služby		
Technické nadstavbové služby	① ② ③ ④ ⑤	
Asistence, kurzy, resp. informace o nich	① ② ③ ④ ⑤	<i>volitelné předměty</i>

3.4 Portál EIZ Vysoké školy ekonomické

Vysoká škola ekonomická (VŠE) sestává z šesti fakult (pět v Praze a jedna v Jindřichově Hradci), na kterých studuje celkem téměř 20 000 studentů. VŠE je tak největší veřejnou vysokou školou v ČR⁸³. Knihovnické služby koordinuje Centrum informačních a knihovnických služeb (CIKS). Knihovní síť VŠE je tvořena ze tří veřejně přístupných knihoven (Žižkov, Jižní město, Jindřichův Hradec) a 50 menších knihoven, které jsou součástí kateder a dalších pracovišť VŠE⁸⁴.

Podobně jako na ZČU i na VŠE je EIZ věnována samostatná sekce (ne celý portál)⁸⁵, nicméně na zdroje odkazuje i úvodní stránka VŠE. URL (vse.cz/zdroje) je rovněž vázáno na stránky celé vysoké školy, i když EIZ patří a jsou propojeny především se stránkou CIKS. CIKS společně s CERGE dále vytváří virtuální knihovnu Econlib⁸⁶, která však nebude předmětem této práce. Především proto, že na zdroje licencované pro VŠE je z Econlibu zpět odkazováno na stránku s výčtem zdrojů na portále VŠE.

⁸³ VYSOKÁ ŠKOLA EKONOMICKÁ. Informace o VŠE. *Vysoká škola ekonomická* [online]. © 2000-2014, poslední aktualizace 17. 4. 2014 [cit. 2014-04-23]. Dostupné z: http://www.vse.cz/obecne/o_skole.php

⁸⁴ VYSOKÁ ŠKOLA EKONOMICKÁ. Centrum informačních a knihovnických služeb. Poslání CIKS. *Knihovna VŠE - CIKS* [online]. © 2000-2014, poslední aktualizace 3. 7. 2013 [cit. 2014-04-23]. Dostupné z: http://ciks.vse.cz/knihovna/poslani_ciks.aspx

⁸⁵ VYSOKÁ ŠKOLA EKONOMICKÁ. Elektronické informační zdroje dostupné na VŠE. *Vysoká škola ekonomická* [online]. © 2000-2014, poslední aktualizace 1. 4. 2014 [cit. 2014-04-23]. Dostupné z: <http://www.vse.cz/zdroje/>

⁸⁶ *Econlib* [online]. © 2003-2014, poslední aktualizace 7. 9. 2011 [cit. 2014-04-23]. Dostupné z: <http://www.econlib.cz/>

Pojetí sekce EIZ se do jisté míry liší od UK a od ZČU. Zde totiž rozcestník neinformuje o jednotlivých databázích, ale o zdrojích ve smyslu rozhraní. Např. všechny databáze produkované společností EBSCO jsou dostupné přes jeden odkaz EBSCO, podobně je tomu u Web of Science nebo JSTOR. V dubnu 2014 bylo tedy dle stránky věnované zdrojům na VŠE dostupných celkem 29 zdrojů, z toho ke čtyřem byl přístup pouze zkušební⁸⁷. V rámci služby E-Journal Portal⁸⁸ (Seznam fulltextových elektronických časopisů) věnované vyhledávání v e-časopisech a e-knihách, je dostupný seznam e-zdrojů s 35 položkami (jsou zde uvedeny právě i jednotlivé databáze dostupné např. přes EBSCO). V seznamech zdrojů nejsou, na rozdíl od ZČU, e-knihy.

3.4.1 Organizace zdrojů

Zdroje je možno prohledávat buď podle tématu, nebo vybírat z kompletního seznamu zdrojů, který je dále kategorizován. Kompletní seznam zdrojů není jako u portálu UK a ZČU pouze abecedním výčtem názvů, ale zdroje jsou zde rozděleny nejprve do kategorií, ve kterých jsou řazeny abecedně podle názvu.

Tyto kategorie opět reflektují tradiční typologie EIZ. Zdroje jsou zde především děleny podle druhu primárních dokumentů, které EIZ obsahuje - tedy kategorie plnotextové, faktografické, bibliografické zdroje a citační rejstříky. Kategorie „plnotextové“ je dále rozdělena podle tématu na všeobecné a specializované. Specializovanými se myslí oborové či polytematické zdroje. Poslední kategorií jsou „zkušební přístupy“ (tedy dle dostupnosti), kde se nachází různé typy zdrojů, které by běžně patřily do dalších uvedených kategorií. Další kategorie podle dostupnosti zde nejsou, volně dostupné zdroje jsou vybrány a ohodnoceny v Econlibu, licencované zdroje jsou naopak všechny, které se na stránce vse.cz/zdroje vyskytují.

Vzhledem k tomu, že VŠE je školou zaměřenou na užší spektrum oborů, odpovídá tomu i tematické rozdělení zdrojů. Zde už není použit Konspekt, ale sedmnáct

⁸⁷ VYSOKÁ ŠKOLA EKONOMICKÁ, ref. č. 85

⁸⁸ VYSOKÁ ŠKOLA EKONOMICKÁ. Centrum informačních a knihovnických služeb. Všechny zdroje. *E-journal portal* [online]. © 2000-2014, poslední aktualizace 30. 5. 2014 [cit. 2014-04-23]. Dostupné z: <http://ar9zk7pw9f.search.serialssolutions.com/?L=AR9ZK7PW9F&tab=ALL>

obecných pojmů souvisejících s ekonomii, respektive s obory, které se na VŠE vyučují.

Kategorie obsahují poměrně málo zdrojů (1-14), nicméně byly zvoleny smysluplně a jsou úplné (přijmeme-li kritérium, že jako zdroje jsou považována spíše nadřazená vyhledávací rozhraní producentů). Stálo by za uvažování, jestli zdroje v kategorii zkušební přístupy raději nezpracovat do zbývajících kategorií (v procházení dle témat tomu tak je) a jen je vizuálně neodlišit od trvalých, popř. propojit přes hyperlinky, podobně jako je tomu u tematických oblastí v popisu zdroje (viz dále).

3.4.2 Čitelnost

Obtížně srozumitelná terminologie se povětšinou na stránkách nevyskytuje, opět však není vysvětlen základní pojem elektronický informační zdroj. Na stránce Informační zdroje je na EIZ odkazováno s popisem „Elektronické zdroje pro VŠE - plné texty, bibliografické, faktografické, citační rejstřík...“⁸⁹. Ani jeden z termínů není vysvětlen. Označením „pro VŠE“ myslí licencované pro VŠE, nicméně uživatel může z tohoto popisu nabýt dojmu, že se jedná pouze o zdroje relevantní pro VŠE. Dále následuje odkaz na „Zdroje volně dostupné na Internetu“, což jsou přirozeně také elektronické zdroje a evidentně se jedná o zdroje relevantní pro VŠE, uživatel tedy může být zmaten, není-li obeznámen s existencí komerčních odborných zdrojů. Náповěda (přesněji sekce FAQ⁹⁰) je dostupná pro celou VŠE, přičemž část otázek se věnuje službám knihovny, elektronických zdrojů se týká jen jedna otázka/odpověď. Jiná náповěda k práci s rozcestníkem zdrojů zde není. Nadpisy se zdají být bez problému srozumitelné a všechny komponenty stránky funkční. U zdrojů v seznamu je povětšinou uveden krátký popis a vždy je připojen odkaz na doplňující informace (bude dále popsáno v analýze použitelnosti).

Stránka se zdroji je kompletně přeložena do angličtiny a to včetně popisu zdrojů (popisy jsou někdy zkráceny). Výjimečně se vyskytují v překladu chyby („manuals

⁸⁹ VYSOKÁ ŠKOLA EKONOMICKÁ. Centrum informačních a knihovnických služeb. Informační zdroje. *Knihovna VŠE - CIKS* [online]. ©2000-2014, poslední aktualizace 28. 3. 2014 [cit. 2014-04-23]. Dostupné z: <http://ciks.vse.cz/zdroje/>

⁹⁰ VYSOKÁ ŠKOLA EKONOMICKÁ. Často kladené dotazy. *Vysoká škola ekonomická* [online]. ©2000-2014, poslední aktualizace 3. 6. 2008 [cit. 2014-04-23]. Dostupné z: <http://www.vse.cz/ckd/>

to EIR“ namísto „manuals for EIR“ nebo „Bibliographic resrouces“ namísto „Bibliographic resources“). Manuály jsou dostupné pouze v češtině.

3.4.3 Konzistence

Jak již bylo zmíněno, stránka se zdroji je vázána na stránku univerzity, v tomto případě ovládací prvky určitě konzistentní jsou, VSE používá jednotnou šablonu pro všechny podstránky. Naopak zde, na rozdíl od ZČU, působí konzistentní propojení s univerzitním designem rušivě. Především pak levý panel, který funguje jako velmi obsáhlá nabídka (menu) k různým stránkám univerzity. Valná většina odkazů je jen stěží relevantní k aktuální práci návštěvníka stránky (vyhledávání v e-zdrojích). Podobně nepodstatná se jeví být i hlavička stránky s univerzitními (ne knihovními) aktualitami, ta však není tolik výrazná. Jedná se o ne zcela šťastně zvolený design stránky univerzity, nikoliv o problém vztahující se výhradně ke stránce s EIZ. Drobná nekonzistentnost je ve vztahu ke stránce knihovny, ke které zdroje v podstatě patří (a knihovna na stránku odkazuje tak, jako by patřila pod knihovnu): knihovna také používá univerzitní šablonu, ale navíc jsou u ní přítomny některé ovládací prvky, které pak stránka se zdroji logicky nemá. Nejedná se nicméně o klíčové prvky.

Ke konkrétním zdrojům je z hlavní stránky univerzity i hlavní stránky knihovny poměrně jednoduchá cesta, tedy za předpokladu, že se uživatel neztratí ve velké spleti dalších odkazů (délka cesty je pouze 2). Na hlavní stránce knihovny je EIZ přesto věnována velmi málo místa pouze 0,4 % plochy, respektive 0,83 % po odečtu bílých míst. [Viz příloha: Obrázek 7]. Otázkou zůstává, zda si uživatel odkazu na EIZ všimne a využije tak jednoduchou strukturu webu.

3.4.4 Použitelnost

Pro každý z dostupných zdrojů je vytvořena stránka s informacemi. Pro orientaci podstatným metadatovým polem je popis zdroje, ve kterém je uvedena charakteristika zdroje, případně databáze, které zdroj obsahuje, či další návazné služby. U některých zdrojů je tento popis velmi obsáhlý. Oproti předchozím univerzitám je mezi metadaty navíc uvedena periodičita aktualizace a retrospektiva. Podobně jako u PEZ se zde vyskytují klíčová slova vystihující obsah, která jsou přes hypertext

propojena s obsahově příbuznými zdroji Mezi další metadatová pole patří pomůcky, informace o dostupnosti, druh zdroje a URL.

Oproti předcházejícím univerzitám poskytuje VŠE ke každému ze zdrojů, který je dostupný on-line, návod v PDF a takzvanou prezentaci pro použití ve výuce (návod krok za krokem, jak se zdrojem pracovat).

3.4.5 Nadstavbové služby

Z tradičních přídatných služeb knihovna nabízí vyhledávání napříč všemi zdroji. Není zde implementován Metalib, ale modernější discovery služba Summon (Serials Solutions). Nástroji společnosti Serials Solutions je vytvořen i portál e-knih a e-časopisů.

Knihovna je zapojena do služby Ptejte se knihovny⁹¹, dotazy je možno zadávat buď e-mailem, nebo přes připravený formulář. Naopak knihovna nemá (aktivní) účty v sociálních médiích. Z dalších asistenčních služeb knihovna poskytuje prezentace a školení (především práce s EIZ) a připravuje 8 vzdělávacích seminářů právě na práci s EIZ – citování, vyhledávání v konkrétních databázích, rešerše, apod⁹².

3.4.6 Shrnutí hodnocení

V následující tabulce (Tabulka 6) je uveden souhrn hodnocení provedeného v předchozích podkapitolách. Každé kritérium bylo bodově ohodnoceno na škále 1–5, přičemž 5 bodů je maximum.

Tabulka 6: Hodnocení stránky CIKS VŠE

Kritérium	Hodnocení	Případný komentář
Organizace zdrojů	1 2 3 4 5	
Kritéria dělení (funkční různorodost přístupů)	1 2 3 4 5	
Řazení zdrojů (náhodně - abecedně)	1 2 3 4 5	
Úplnost, příp. rozsah kategorií	1 2 3 4 5	
Třídění dle oborů a jeho propracovanost	1 2 3 4 5	<i>vlastní témata dle oborů VŠE</i>

⁹¹ NÁRODNÍ KNIHOVNA ČESKÉ REPUBLIKY. *Ptejte se knihovny* [online]. © 2004-2014, poslední aktualizace 5. 2. 2014 [cit. 2014-04-23]. Dostupné z: <http://www.ptejteseknihovny.cz/>

⁹² VYSOKÁ ŠKOLA EKONOMICKÁ. Centrum informačních a knihovnických služeb. *Semináře. Knihovna VŠE - CIKS* [online]. © 2000-2014, poslední aktualizace 14. 5. 2014 [cit. 2014-04-25]. Dostupné z: <http://ciks.vse.cz/seminare/>

Přítomnost mj. všech zdrojů na 1 stránce	① ② ③ ④ ⑤	<i>ano, i v kategoriích</i>
Čitelnost		
Odborná terminologie a kvalita jejího vysvětlení	① ② ③ ④ ⑤	<i>drobné mezery</i>
Srozumitelnost a vhodnost nadpisů	① ② ③ ④ ⑤	
Funkčnost stránky (např. odkazů)	① ② ③ ④ ⑤	
Přítomnost anotací a jejich kvalita	① ② ③ ④ ⑤	<i>ano + doplň. info.</i>
Přítomnost nápověd k portálu, sekcí FAQ	① ② ③ ④ ⑤	<i>FAQ v rámci VŠE</i>
Jazykové mutace a jejich kvalita	① ② ③ ④ ⑤	<i>dobrá, ale manuály v čj</i>
Konzistence		
Konzistence ovládacích prvků	① ② ③ ④ ⑤	<i>ano, ale spíše na škodu</i>
Komplikovanost struktury webu	① ② ③ ④ ⑤	
Informace na titulní stránce	① ② ③ ④ ⑤	<i>podprůměr</i>
Použitelnost		
Metadatový popis	① ② ③ ④ ⑤	
Klíčová slova (a další)	① ② ③ ④ ⑤	<i>ano, včetně hypertextu</i>
Manuály ke zdrojům	① ② ③ ④ ⑤	<i>u všech zdrojů</i>
Nadstavbové služby		
Technické nadstavbové služby	① ② ③ ④ ⑤	
Asistence, kurzy, resp. informace o nich	① ② ③ ④ ⑤	

3.5 Portál EIZ Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích

Jihočeská univerzita (JČU) sestává z 8 fakult, které sídlí v Českých Budějovicích a blízkém okolí. 251 studijních oborů akreditovaných na JČU studovalo k 31. 10. 2012 přibližně 13,5 tisíce studentů⁹³.

Akademická knihovna JU (AKJČU) byla slavnostně otevřena 13. 1. 2010 poté, co byly přestěhovány a sloučeny fakultní knihovny (kromě knihovny Teologické fakul-

⁹³ JIHOČESKÁ UNIVERZITA. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích / základní údaje. *Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích* [online]. © 2014 [cit. 2014-05-01]. Dostupné z: http://www.jcu.cz/data_fakta

ty) do nové budovy v univerzitním kampusu. V rámci akademické knihovny působí také Rakouská knihovna a Knihovna biologických pracovišť AV ČR. V roce 2013 měla knihovna 13 583 registrovaných uživatelů. AKJČU má jednu pobočku ve Vodňanech a 2 externí studovny na různých místech Českých Budějovic^{94, 95}. Knihovna má vlastní webové stránky, které nejsou vázány na vzhled univerzitních webových stránek, EIZ je věnována sekce v nabídce stránky⁹⁶.

Dle abecedního seznamu EIZ bylo dostupných 54 zdrojů, z toho 14 volně dostupných (bez e-knih a zdrojů Otevřeného přístupu)⁹⁷.

3.5.1 Organizace zdrojů

Na Internetových stránkách AKJČU je možné zdroje vyhledat pouze v režimu procházení a to dle různých hledisek uvedených v levém menu. Neexistuje zde úvodní stránka k EIZ, jako tomu bylo v předchozích případech, uživatel volí rovnou kritérium procházení. Nicméně jako takzvaná úvodní stránka funguje stránka s abecedním seznamem EIZ⁹⁸. Zdroje je možné procházet dle následujícího rozdělení: abecední seznam (názvů), dočasné zdroje (v dubnu 2014 v této skupině žádné zdroje nebyly), multioborové zdroje, oborové dělení, citační rejstříky, vyhledávací nástroje, Open Access a elektronické knihy. Na rozdíl od předchozích VŠ a univerzit tedy AKJČU nepoužívá žádné tradiční dělení (kromě částečného dělení dle tématu), pouze určité kategorie z jednotlivých typologií. Prvně se zde neobjevuje dělení dle primárních dokumentů, které zdroj obsahuje. V abecedním seznamu názvů jsou uvedeny licencované a volně dostupné zdroje, nejsou zde však plně zahrnuty zdroje z ostatních skupin zdrojů (resp. nejsou v úplnosti zahrnuty skupiny: citační rejstříky, vyhledávací nástroje, Open Access a Elektronické knihy). AKJČU

⁹⁴ JIHOČESKÁ UNIVERZITA. Akademická knihovna. Současnost. *Akademická knihovna JU* [online]. © 2010 [cit. 2014-05-01]. Dostupné z: <http://www.lib.jcu.cz/cs/soucasnost>

⁹⁵ JIHOČESKÁ UNIVERZITA. Akademická knihovna. Statistika. *Akademická knihovna JU* [online]. © 2010 [cit. 2014-05-01]. Dostupné z: <http://www.lib.jcu.cz/cs/statistika>

⁹⁶ JIHOČESKÁ UNIVERZITA. Akademická knihovna. *Akademická knihovna JU* [online]. © 2010 [cit. 2014-05-01]. Dostupné z: <http://www.lib.jcu.cz/cs/home>

⁹⁷ JIHOČESKÁ UNIVERZITA. Akademická knihovna. Elektronické informační zdroje. *Akademická knihovna JU* [online]. © 2010 [cit. 2014-05-01]. Dostupné z: <http://www.lib.jcu.cz/cs/eiz-abc>

⁹⁸ JIHOČESKÁ UNIVERZITA. Akademická knihovna, ref. č. 97

tedy nezobrazuje všechny uváděné zdroje na jednom místě. Oborové dělení se sedmi skupinami⁹⁹ v podstatě kopíruje zaměření fakult – skupiny jsou tedy poměrně široce zaměřené (např. Humanitní vědy), nicméně vzhledem k poměrně malému množství zdrojů na JČU by podrobnější dělení pravděpodobně ztrácelo smysl. V oborovém dělení jsou zahrnuty i zdroje z kategorie „multioborové“. Ve všech skupinách jsou zdroje seřazeny podle abecedně podle názvu zdroje a není umožněno žádné další filtrování.

3.5.2 Čitelnost

Webová stránka obsahuje sekci Pomůcky a návody¹⁰⁰, ve které je i kapitola věnována EIZ. Na stránce je přiložena interaktivní prezentace, ve které je důkladně vysvětleno, co je to EIZ. Dále je zde odkaz na stránku s odbornou terminologií a u odborných slov přímo v textu stránky je často odkaz na definici, či vysvětlení po přejetí kurzorem přes termín. Odborná terminologie je tedy zvládnuta velmi dobře. Nadpisů se v sekci EIZ nevyskytuje příliš mnoho, nicméně jsou srozumitelné. Všechny zdroje obsahují anotaci.

Žádné chyby v technické funkčnosti stránky nebyly zjištěny, nicméně se zvolený způsob menu nezdá být úplně vhodný. Menu je vertikální a rozbalovací, po najetí na E-zdroje se rozbalí podnabídka a zůstane rozbalena do chvíle, kdy je kurzor na delší dobu umístěn na jinou položku. Neustálé mizení nabídky tedy vede v důsledku k nutnosti opakovaného scrollování.

Stránka knihovny obsahuje verzi v angličtině, která je obsahově méně podrobná, než česká verze - např. u EIZ je anotace často velmi zkrácena. Zároveň lze v anglické verzi přistupovat ke zdrojům pouze z abecedního seznamu, nikoli např. podle oboru.

⁹⁹ JIHOČESKÁ UNIVERZITA. Akademická knihovna. Elektronické informační zdroje - oborové dělení. *Akademická knihovna JU* [online]. © 2010 [cit. 2014-05-01]. Dostupné z: <http://www.lib.jcu.cz/cs/eiz-oborove>

¹⁰⁰ JIHOČESKÁ UNIVERZITA. Akademická knihovna. Pomůcky a návody. *Akademická knihovna JU* [online]. © 2010 [cit. 2014-05-01]. Dostupné z: <http://www.lib.jcu.cz/cs/pomucky>

3.5.3 Konzistence

V konzistenci ovládacích prvků nebyl nalezen žádný problém, prvky jsou konzistentní na celé stránce AKJČU (pomineme-li odlišnosti mezi jazykovými verzemi). Webová stránka má, alespoň co se sekce EIZ týče, poměrně jednoduchou strukturu, k přístupu ke zdroji je potřeba jen dvou kroků (a jednoho delšího přechodu kurzoru). Úvodní stránka knihovny se věnuje EIZ poměrně málo, nicméně s větším procentem než tomu je u stránky VŠE. Včetně bílých míst na stránce (49,1 %) je to jen 0,6 %, počítáme-li procento ze stránky bez bílých míst (tzn. jen části věnované obsahu) číslo je přibližně dvojnásobné - 1,17 %. [Viz příloha: Obrázek 8].

3.5.4 Použitelnost

Metadatový popis je u zdrojů JČU oproti předchozím případům strohý, skládá se pouze z názvu zdroje (někdy doplněného o licenční informaci), typu přístupu („free“ nebo zkratka součásti) a z popisu o průměrném rozsahu několika vět. Často je součástí popisu zdroje odkaz na výukové materiály (např. EBSCO), jindy jsou popsány jednotlivé dílčí databáze zdroje (např. WOS). Metadatový popis tedy neobsahuje žádná klíčová slova nebo stručné termíny vystihující obsah zdroje.

Portál knihovny, jak již bylo zmíněno v části o čitelnosti webu, naopak disponuje manuály k práci (nejen) se zdroji, na tuto sekci je odkazována v hlavní nabídce stránky. U některých zdrojů je odkazováno na příslušné manuály.

3.5.5 Nadstavbové služby

Knihovna poskytuje řadu nadstavbových služeb, které souvisí s EIZ. Podstatná je služba discovery vyhledávání (EBSCO discovery service) dostupná z úvodní stránky knihovny. Knihovna dále poskytuje poradenské a výukové služby jak přímo pro studenty, tak pro celé fakulty, většina výukových služeb je věnována právě EIZ. V druhé polovině května 2014 se například konaly dva semináře: „Web of Science v novém hávu“ a „Efektivní studium a výzkum s databází Academic Search Complete a elektronickými knihami“. V on-line prostředí se knihovna zapojila do služby Ptejte se knihovny¹⁰¹ a má vytvořenou stránku na Facebooku¹⁰², kde mimo jiné

¹⁰¹ NÁRODNÍ KNIHOVNA ČESKÉ REPUBLIKY, ref. č. 91

¹⁰² Akademická knihovna Jihočeské univerzity. In: *Facebook* [online]. [cit. 2014-05-02]. Dostupné z: <https://www.facebook.com/akademickaknihovnaJU>

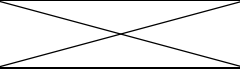
informuje právě o blížících se seminářích. V květnu 2014 měla stránka 1 871 fanoušků, metrika „Mluví o tom“ udávala ve stejnou dobu jen hodnotu 9, tedy přibližně jen 0,3 %.

3.5.6 Shrnutí hodnocení

V následující tabulce (Tabulka 7) je uveden souhrn hodnocení provedeného v předchozích podkapitolách. Každé kritérium bylo bodově ohodnoceno na škále 1–5, přičemž 5 bodů je maximum.

Tabulka 7: Hodnocení stránky AKJČU

Kritérium	Hodnocení	Případný komentář
Organizace zdrojů	1 2 3 4 5	
Kritéria dělení (funkční různorodost přístupů)	1 2 3 4 5	
Řazení zdrojů (náhodně - abecedně)	1 2 3 4 5	
Úplnost, příp. rozsah kategorií	1 2 3 4 5	
Třídění dle oborů a jeho propracovanost	1 2 3 4 5	
Přítomnost mj. všech zdrojů na 1 stránce	1 2 3 4 5	<i>ne EIZ ze všech kategorií</i>
Čitelnost	1 2 3 4 5	
Odborná terminologie a kvalita jejího vysvětlení	1 2 3 4 5	<i>propracované</i>
Srozumitelnost a vhodnost nadpisů	1 2 3 4 5	
Funkčnost stránky (např. odkazů)	1 2 3 4 5	
Přítomnost anotací a jejich kvalita	1 2 3 4 5	<i>ano, u všech EIZ</i>
Přítomnost nápověd k portálu, sekci FAQ	1 2 3 4 5	<i>speciální sekce</i>
Jazykové mutace a jejich kvalita	1 2 3 4 5	<i>ano, ale chudší</i>
Konzistence	1 2 3 4 5	
Konzistence ovládacích prvků	1 2 3 4 5	
Komplikovanost struktury webu	1 2 3 4 5	<i>malá, ale nevhodné menu</i>
Informace na titulní stránce	1 2 3 4 5	<i>podprůměr</i>
Použitelnost	1 2 3 4 5	
Metadatový popis	1 2 3 4 5	<i>strohý</i>

Klíčová slova (a další)	① ② ③ ④ ⑤	nejsou
Manuály ke zdrojům	① ② ③ ④ ⑤	částečně
Nadstavbové služby		
Technické nadstavbové služby	① ② ③ ④ ⑤	
Asistence, kurzy, resp. informace o nich	① ② ③ ④ ⑤	

3.6 Portál EIZ Mendelovy univerzity v Brně

Mendelova univerzita v Brně (MENDELU) je jako jediná ze sledovaných univerzit zaměřená na oblast zemědělství a lesnictví, vybrána byla do této práce (podobně jako VŠE) s předpokladem, že zdroje budou zaměřené na užší profil než na „všeobecných“ univerzitách. Univerzita sestává z pěti fakult a jednoho ústavu, celkový počet studentů se pohybuje okolo 10,5 tisíce. Jedna z fakult sídlí v Lednici (Zahradnická fak.), ostatní součásti se nacházejí v Brně¹⁰³.

Informační služby poskytuje Informační centrum a Ústřední knihovna (ICUK). „Součástí Ústřední knihovny je knihovna beletrie a knihovna na Zahradnické fakultě v Lednici. Informační centrum provozuje tři studovny včetně čítárny časopisů“¹⁰⁴. EIZ je věnována sekce v rámci stránek ICUK, přičemž stránky ICUK jsou integrovány do stránky univerzity. V květnu 2014 bylo přes ICUK dostupných 82 zdrojů včetně jednotlivých zdrojů dostupných přes jednu platformu (EBSCO, JSTOR, ...) ¹⁰⁵. V tomto součtu nejsou oproti ZČU započteny e-knihy, protože nejsou uvedeny ve výčtu zdrojů.

3.6.1 Organizace zdrojů

Jak již bylo zmíněno, EIZ je věnována sekce v rámci stránky ICUK. Všechny zdroje jsou dostupné na jedné stránce, která je rozčleněná do kategorií (podobně jako

¹⁰³ MENDELOVA UNIVERZITA. Informace o univerzitě. *Mendelova univerzita v Brně* [online]. Poslední aktualizace 12. 3. 2014 [cit. 2014-05-14]. Dostupné z: http://www.mendelu.cz/cz/o_univerzite

¹⁰⁴ Informační centrum a Ústřední knihovna Mendelovy univerzity v Brně: Informace. In: *Face-book* [online]. [cit. 2014-05-14]. Dostupné z: <https://www.facebook.com/icuk.mendelu/info>

¹⁰⁵ MENDELOVA UNIVERZITA. Elektronické informační zdroje. *Mendelova univerzita v Brně* [online]. Poslední aktualizace 30. 5. 2014 [cit. 2014-05-31]. Dostupné z: http://www.mendelu.cz/cz/sluzby_sz/icuk/databaze

u VŠE), jež se v některých případech logicky překrývají. Tyto kategorie odpovídají, mírně rozšířenému, dělení EIZ podle dostupnosti - Novinky (jsou zahrnuty přirozeně i v jiných kategoriích), Zkušební přístupy, Databáze přístupné v informačním centru (tedy prezenčně), Licencované databáze, Volně přístupné zahraniční databáze a Volně přístupné české databáze. Dále je odkazováno na Metavyhledávač EBSCO Discovery Service a Elektronickou knihovnu časopisů (rovněž dostupná skrze EBSCO). V horní části stránky je seznam všech kategorií, který pomocí kotev odkazuje k patřičné části stránky.

Oproti předchozím sledovaným portálům se zde tedy prvně neobjevuje možnost procházet zdroje podle tématu, což je s největší pravděpodobností dáno užším zaměřením MENDELU. Přesto zdroje velmi obecně podle tématu rozlišeny jsou, v popisu zdroje (pouze u licencovaných) se objevuje ikonka označující zaměření na přírodní nebo společenské vědy (ikonka má ale pouze informativní funkci). Rozlišení je jen velmi povrchní – „*přírodní vědy: biologie, botanika, chemie, lesnictví, zahradnictví, zemědělství, zoologie, životní prostředí a jeho ochrana a další; společenské vědy a matematika: demografie, ekonomické vědy, politologie, právo, reklama a public relations, statistika a další*“¹⁰⁶. Zdroje ve všech kategoriích jsou řazeny abecedně podle názvu (zřídka jsou některé zdroje, pravděpodobně omylem, abecedně přeházeny).

Na stránce EIZ je oproti jiným univerzitám zajímavě řešen problém, kdy je přes jednoho producenta (např. EBSCO) dostupných více databází. PEZ na UK zahrnuje v seznamu zdrojů pouze jednotlivé databáze, naopak VŠE jen producenty (přesněji jejich platformy). Zde je v abecedním seznamu názvu zdrojů na prvním místě uveden producent, ale ve stromové struktuře jsou rozepsány veškeré databáze dostupné přes producenta (databáze tedy tvoří určité další podkategorie v dělení EIZ podle dostupnosti).

V tomto případě nejde zhodnotit úplnost kategorií, jelikož jsou kategorie určeny čistě podle formálních kritérií a nenabízejí tak spekulace nad tím, zda zdroj do oné kategorie patří nebo ne. Nabízí se jen otázka, zda zdroje, u kterých je možné zařa-

¹⁰⁶ MENDELOVA UNIVERZITA, ref. č. 105

zení do více kategorií, takto zařazeny jsou. V tomto případě se jedná o zdroje z kategorií Zkušební přístup a Novinky. V kategorii Zkušební přístup v květnu 2014 nebyl žádný zdroj, zdroje z kategorie Novinky jsou zařazeny i v jiných kategoriích. Nedostatky v úplnosti kategorií tedy nebyly zjištěny.

3.6.2 Čitelnost

Stránka nezahlučuje uživatele příliš mnoha odbornými termíny. Nicméně jako u většiny ostatních stránek zde chybí viditelná informace o tom, co to jsou EIZ a proč je používat (zde je však odpověď poměrně kvalitně rozepsána v sekci FAQ¹⁰⁷). Chybně je uveden název institucionálního přihlašování Shibboleth (zde Schibboleth). Nadpisy na stránce se zdroji odpovídají zmíněným kategoriím, navíc se zde objevují na stejné nadpisové úrovni *OP VaVpI* a *Popis jednotlivých projektů*, což může být možná lehce matoucí, sekce stránky vypadají stejně jako kategorie zdrojů. U každého zdroje je napsána krátká anotace, u licencovaných je místo anotace odkaz na popis zdroje od dodavatele a zmíněná ikonka informující o zaměření. Matoucí je pojmenování všech zdrojů „databáze“, jelikož ve všech případech se o databáze nejedná – např. JIB nebo Zemědělská a potravinářská knihovna.

Nápověda k práci s portálem se zde neobjevuje, dostupná je však sekce FAQ, ve které je část zodpovězených dotazů věnována i sekci s EIZ (např. „*Kde zjistím, ke kterým databázím má naše univerzita přístup?*“) ¹⁰⁸.

Stránka je kompletně, tedy i včetně všech anotací, přeložena do angličtiny. Objevuje se zde ale mezera právě u licencovaných zdrojů, kde je popis zdroje odkazován na stránky dodavatele. Odkazované stránky jsou v češtině.

3.6.3 Konzistence

Za nejvýznamnější problém stránky MENDELU (v tomto případě je myšlena univerzitní stránka) je možné považovat to, že je na ni velmi těžko dohledatelná stránka ICUK, potažmo EIZ. Z úvodní stránky musí uživatel pokračovat na Služby pro studenty a zaměstnance. Po kliknutí se v hlavní části stránky objeví nabídka, ve které

¹⁰⁷ MENDELOVA UNIVERZITA. FAQ. *Mendelova univerzita v Brně* [online]. Poslední aktualizace 30. 5. 2014 [cit. 2014-05-31]. Dostupné z: http://www.mendelu.cz/cz/sluzby_sz/icuk/faq

¹⁰⁸ MENDELOVA UNIVERZITA, ref. č. 107

však ICUK není uvedeno¹⁰⁹. Odkaz na ICUK se objeví ve změněném levém menu. Objevuje se zde chyba právě v konzistenci - v hlavní části stránky je jen část skutečné nabídky všech položek z levého menu - pokud uživatel jako první shlédne hlavní část stránky, nabude dojmu, že to je kompletní nabídka a už nesleduje, jestli se nějak změnilo menu. Řešením by bylo buď do hlavní části stránky umístit jiný obsah, nebo všechny položky z nabídky. Ze samotné stránky ICUK už není obtížné se dostat k EIZ, ke konkrétnímu EIZ z ICUK je délka cesta 2 kliknutí. EIZ je na celé úvodní stránce ICUK věnováno 0,6 %, po odečtení prázdných bílých míst (49,1 %) je to přibližně 1,17, % tedy stejně jako u AKJČU. [Viz příloha: Obrázek 9].

3.6.4 Použitelnost

Podobně jako u předchozího portálu, i zde metadatový popis není obsáhlý. Skládá se z názvu zdroje, informací o produktu a u licencovaných zdrojů z výše zmíněného označení (zaměření). Název zdroje obsahuje odkaz vedoucí přímo ke zdroji. V informacích o produktu se objevuje buď krátká anotace, nebo odkaz na externí stránku. Někdy se v poli objevuje informace o tom, že se jedná o nový zdroj, případně další doplňující informace v PDF (seznam titulů, návod na vyhledávání, apod.). Popis neobsahuje žádná klíčová slova, která by uživatele informovala o obsahu a směřovala k případnému dalšímu hledání příbuzných zdrojů.

3.6.5 Nadstavbové služby

ICUK je aktivní na sociální síti Facebook, stránka vykazovala v květnu 2014 2 036 fanoušků, nicméně poměrně nízkou aktivitu (dle metriky „mluví o tom“ pouze 5 osob, tedy 0,25 %) ¹¹⁰. Dále knihovna přijímá dotazy na speciálním e-mailu k tomu určeném.

ICUK se důkladně věnuje informační výchově, na stránce je jí věnována celá sekce, která je rozčleněna dle fakult ¹¹¹. V každé sekci je prezentace věnovaná relevantním

¹⁰⁹ MENDELOVA UNIVERZITA. Služby pro studenty a zaměstnance. *Mendelova univerzita v Brně* [online]. Poslední aktualizace 26. 5. 2014 [cit. 2014-05-28]. Dostupné z: http://www.mendelu.cz/cz/sluzby_sz

¹¹⁰ Informační centrum a Ústřední knihovna Mendelovy univerzity v Brně. In: *Facebook* [online]. [cit. 2014-05-14]. Dostupné z: <https://www.facebook.com/icuk.mendelu>

¹¹¹ MENDELOVA UNIVERZITA. Informační výchova. *Mendelova univerzita v Brně* [online]. Poslední aktualizace 30. 5. 2014 [cit. 2014-05-31]. Dostupné z: http://www.mendelu.cz/cz/sluzby_sz/icuk/informacni_vychova

zdrojům ke studovaným oborům. Dle stránky na Facebooku knihovna od ledna do května 2014 pořádala 2 semináře - na bibliografické citování dle normy ISO 690 a na práci s prostředím EBSCO.

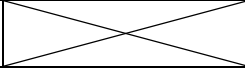
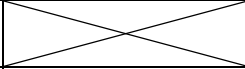
Z technických nadstavbových služeb knihovna využívá EBSCO Discovery Service jako metavyhledávač napříč všemi zdroji.

3.6.6 Shrnutí hodnocení

V následující tabulce (Tabulka 8) je uveden souhrn hodnocení provedeného v předchozích podkapitolách. Každé kritérium bylo bodově ohodnoceno na škále 1–5, přičemž 5 bodů je maximum.

Tabulka 8: Hodnocení stránky ICUK MENDELU

Kritérium	Hodnocení	Případný komentář
Organizace zdrojů		
Kritéria dělení (funkční různorodost přístupů)	① ② ③ ④ ⑤	<i>ne druh EIZ ani téma</i>
Řazení zdrojů (náhodně - abecedně)	① ② ③ ④ ⑤	<i>i podsekcce</i>
Úplnost, příp. rozsah kategorií	① ② ③ ④ ⑤	
Třídění dle oborů a jeho propracovanost	① ② ③ ④ ⑤	<i>pouze označení</i>
Přítomnost mj. všech zdrojů na 1 stránce	① ② ③ ④ ⑤	<i>ano, včetně kategorií</i>
Čitelnost		
Odborná terminologie a kvalita jejího vysvětlení	① ② ③ ④ ⑤	
Srozumitelnost a vhodnost nadpisů	① ② ③ ④ ⑤	
Funkčnost stránky (např. odkazů)	① ② ③ ④ ⑤	
Přítomnost anotací a jejich kvalita	① ② ③ ④ ⑤	<i>u všech EIZ</i>
Přítomnost nápověd k portálu, sekcí FAQ	① ② ③ ④ ⑤	<i>FAQ i k EIZ</i>
Jazykové mutace a jejich kvalita	① ② ③ ④ ⑤	<i>kvalitně, s drobnými chybami</i>
Konzistence		
Konzistence ovládacích prvků	① ② ③ ④ ⑤	<i>špatná dohledatelnost ICUK</i>
Komplikovanost struktury webu	① ② ③ ④ ⑤	<i>web ICUK, nikoli MENDELU</i>
Informace na titulní stránce	① ② ③ ④ ⑤	<i>podprůměrné</i>

Použitelnost		
Metadatový popis	① ② ③ ④ ⑤	
Klíčová slova (a další)	① ② ③ ④ ⑤	
Manuály ke zdrojům	① ② ③ ④ ⑤	částečně
Nadstavbové služby		
Technické nadstavbové služby	① ② ③ ④ ⑤	
Asistence, kurzy, resp. informace o nich	① ② ③ ④ ⑤	

3.7 Portál EIZ Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně je ze sledovaných univerzit nejmladší, byla založena v roce 2001, historicky však navazuje na Fakultu technologickou VUT. Univerzita sestává z šesti různorodě zaměřených fakult - z Fakulty technologické, Fakulty managementu a ekonomiky, Fakulty multimediálních komunikací, Fakulty aplikované informatiky, Fakulty humanitních studií a Fakulty logistiky a krizového řízení. Univerzita má dvě pobočky fakult v Kroměříži (Fak. technologická) a Brně (Fak. humanitních studií), Fakulta logistiky a krizového řízení sídlí v Uherském Hradišti¹¹². Pravděpodobně i díky nedlouhé historii univerzity se jedná o poměrně moderní instituci - např. Knihovna UTB je často průkopníkem nových služeb a procesů (marketing knihoven, Xerxes, live blogging, apod.). Sídlí v Univerzitním centru, jejími externími součástmi jsou studovna v Uherském hradišti a 12 dílčích ústavních knihoven¹¹³. Stránka knihovny je vytvořena ve stejném vizuálním stylu jako stránka univerzity. V květnu 2014 bylo uváděno 99 licencovaných a volně dostupných zdrojů, přičemž nejsou započítány e-knihy a některé zdroje šedé literatury (na ty je odkazováno v jiné sekci)¹¹⁴.

¹¹² UNIVERZITA TOMÁŠE BATI VE ZLÍNĚ. Kdo jsme. *Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně* [online]. © 2000-2014 [cit. 2014-05-18]. Dostupné z: <http://www.utb.cz/o-univerzite/kdo-jsme>

¹¹³ UNIVERZITA TOMÁŠE BATI VE ZLÍNĚ. Knihovna. O knihovně. *Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně: Knihovna* [online]. © 2000-2014 [cit. 2014-05-18]. Dostupné z: <http://www.utb.cz/knihovna/o-knihovne>

¹¹⁴ UNIVERZITA TOMÁŠE BATI VE ZLÍNĚ. Knihovna. Databáze A-Z. *Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně: Knihovna* [online]. 2012? [cit. 2014-05-18]. Dostupné z: <http://portal.k.utb.cz/databases/alphabetical/?lang=cze>

3.7.1 Organizace zdrojů

U UTB se prvně setkáváme s tím, že knihovna nabízí portál EIZ a informace o EIZ odděleně. V tomto případě je portálem myšleno vyhledávací rozhraní včetně seznamu zdrojů a možnosti vytvoření si vlastního konta¹¹⁵. Jedná se tedy o portál třetího typu popsany v kapitole 1.1. Informace o EIZ jsou součástí stránky knihovny, nikoliv portálu¹¹⁶. Neobjevuje se zde výčet všech zdrojů (pouze odkaz na výčet na portále), ale zároveň je zde seznam volně dostupných zdrojů, přičemž většina na portále není zahrnuta. Volně dostupné zdroje jsou rozlišeny podle typu dokumentů, které jsou v databázích obsaženy: šedá literatura, dizertační práce, patenty, normy, oborové slovníky a encyklopedie. Takto podle druhu jsou volně dostupné zdroje rozlišeny prvně, u předchozích univerzit byly rozlišeny buď podle tématu (v rámci jiných kategorií), nebo rozlišeny nebyly (resp. objevily se pouze v kategorii určené dle dostupnosti dokumentu).

V roce 2012 knihovna jako první v ČR implementovala rozšíření Metalibu Xerxes, které umožňuje přívětivější vyhledávací rozhraní a přídatné funkce ve vyhledávání¹¹⁷. Xerxes je hlavní součástí portálu EIZ, do jeho spuštění knihovna využívala tradiční „tabulkový“ seznam EIZ, který je na Internetu stále dostupný, ale knihovna už ho neaktualizuje a ani na něj neodkazuje¹¹⁸. Dnes se jeví být seznam zdrojů v rámci portálu chudší, nicméně další funkce ve vyhledávání tento nedostatek částečně kompenzují. V kategorii seznamy zdrojů je pouze výčet všech dostupných licencovaných i volně dostupných zdrojů (ne však totožný s informacemi na stránce o EIZ), tento fakt však není v seznamu viditelně rozlišen, což se zdá být trochu nešťastné. Ani při vyhledávání uživatel nerozezná, zda hledá v komerčních nebo

¹¹⁵ UNIVERZITA TOMÁŠE BATI VE ZLÍNĚ. Knihovna. Knihovna UTB: Xerxes/Summon. *Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně: Knihovna* [online]. 2012? [cit. 2014-05-18]. Dostupné z: <http://portal.k.utb.cz/?lang=cze>

¹¹⁶ UNIVERZITA TOMÁŠE BATI VE ZLÍNĚ. Knihovna. E-zdroje. *Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně: Knihovna* [online]. 2012? [cit. 2014-05-18]. Dostupné z: <http://www.utb.cz/knihovna/e-zdroje>

¹¹⁷ FABIÁN, Ondřej. Elektronické zdroje v Knihovně UTB ve Zlíně. *Inflow* [online]. 5. 1. 2011 [cit. 2014-05-18]. ISSN 1802-9736. Dostupné z: <http://www.inflow.cz/elektronicke-zdroje-v-knihovne-utb-ve-zline>

¹¹⁸ UNIVERZITA TOMÁŠE BATI VE ZLÍNĚ. Knihovna. Informační zdroje. *Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně: Knihovna* [online]. © 2000-2006 [cit. 2014-05-18]. Dostupné z: http://www.knihovna.utb.cz/portal/zakladni_vypis.php?vybrany_druh=6

volně dostupných zdrojích. Žádná kategorizace se tedy v seznamu zdrojů neobjevuje, zdroje jsou seříděny pouze abecedně dle názvů. Volit zdroj například podle tématu je možné až při samotném vyhledávání konkrétních dokumentů.

3.7.2 Čitelnost

Portál i stránka knihovny jsou velmi přehledné, nepoužívají mnoho odborných termínů ani nesrozumitelné či zavádějící nadpisy. Výjimkou je pouze užití slova databáze i pro zdroje, které v pravém slova smyslu databázemi nejsou (např. Portál elektronických knih UTB). Všechny zdroje na portále obsahují anotaci, která je obsáhlejší než u většiny sledovaných portálů. Kromě podrobně popsaného tématu jsou někdy často popsány formální charakteristiky jako druh zdroje, počet záznamů, producent, apod. U všech zdrojů je ikonka „i“ odkazující na manuály popř. informace o zdroji na straně producenta. Někdy tyto odkazy nefungují (např. Beck-on-line), protože producent pravděpodobně stránku zrušil.

Portál obsahuje vlastní nápovědu, zatím spíše popisuje možnosti vyhledávání zdrojů, do budoucna je dle poznámky na portále počítáno s nápovědou k samotnému portálu¹¹⁹. Z nápovědy je rovněž patrné, že některé funkce ve vyhledávání buď nebyly spuštěny, nebo nejsou dostupné pro neregistrovaného uživatele (výběr konkrétní databáze/tématu pro vyhledávání). Pro důkladnější popsání portálu by tedy bylo třeba přihlášení. Stránka i portál jsou kvalitně a v úplnosti přeloženy do angličtiny, vytknout by se však dalo chybné zaměnění slov *journal* a *magazine*¹²⁰ v nabídce portálu („Magazine list“).

3.7.3 Konzistence

Samotný portál Xerxes byl vytvořený se záměrem jednotlivé prvky na portále zjednodušit a vzhledově sjednotit¹²¹. Portál nicméně vzhledem nenavazuje na stránky univerzity, respektive knihovny (vyjma barev). Vzhledem k tomu, že se jedná

¹¹⁹ UNIVERZITA TOMÁŠE BATI VE ZLÍNĚ. Knihovna. Nápověda. *Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně: Knihovna* [online]. 2012? [cit. 2014-05-18]. Dostupné z: <http://portal.k.utb.cz/help?lang=cze>

¹²⁰ What is the difference between a magazine and a journal. *James Madison University Library* [online]. 28. 7. 2005, modified 25. 11. 2008 [cit. 2014-05-27]. Dostupné z: <http://www.lib.jmu.edu/info/faqsitem.aspx?id=23>

¹²¹ FABIÁN, Ondřej, ref. č. 117

v podstatě o externí portál, je delší i cesta ke konkrétnímu zdroji přes rozcestník, uživatel musí kliknout minimálně 3-5× (v závislosti na zvolené cestě a přihlášení na portál). Je však nutné podotknout, že je portál koncipovaný tak, že uživatel primárně vyhledává pomocí dotazů a nezačíná tedy vyhledávání zvolením konkrétního zdroje ze seznamu. Na úvodní stránce knihovny je EIZ, respektive portálu Xerxes, věnováno, v porovnání s ostatními univerzitami, více místa (objevují se zde také aktuality související s EIZ). Na 6,1 % celé stránky se objevují informace o EIZ, při nezapočítání prázdných míst (53,3 %) je to přibližně 13 %, tedy zdaleka nejvíce ze sledovaných univerzit a přibližně 10× více než uvádí Sheila Kasperek¹²². [Viz příloha: Obrázek 10].

3.7.4 Použitelnost

Metadatový popis zdrojů je opět poměrně strohý, skládá se pouze z názvu a popisu, odkazu na přístup ke zdroji a odkazu na nápovědu, respektive manuálu na straně dodavatele nebo producenta. Řada formálních charakteristik, které by mohly být přehledně uvedeny zvlášť, jsou součástí anotace zdroje, ve které zapadají - například se jedná o typ databáze (z hlediska tématu nebo druhu primárních dokumentů ve zdroji), počet záznamů ve zdroji, informace o dostupnosti, retrospektiva, apod. Často jsou v popisu i klíčová slova reprezentující obsah, jako prostý text však nenaplňují zcela svůj potenciál (propojení na příbuzné zdroje, apod.), mají pouze informativní charakter.

3.7.5 Nadstavbové služby

Knihovna používá Metalib (s nadstavbou Xerxes). Metalib byl u předchozích případů považován za nadstavbovou službu, zde je klíčovou součástí portálu. Dále knihovna využívá SFX, vzdálený přístup ke zdrojům a dle článku v Inflow¹²³ i citační manažery (nebylo možné ověřit).

UTB je velmi aktivní v prostředí sociálních médií a propagaci svých služeb. Má účty ve všech aktuálně nejvíce používaných sociálních médiích: Facebook, Twitter, Instagram (fotky), Vimeo (videa), Pinterest (foto „výstřížky“), Flickr (fotky), Tumblr

¹²² KASPAREK, Sheila, ref. č. 50

¹²³ FABIÁN, Ondřej, ref. č. 117

(blog) a Slideshare (prezentace). Knihovna všemi kanály informuje o svých službách, poskytuje manuály a propaguje novinky, otázkou však je, do jaké míry tolik komunikačních kanálů tříští pozornost uživatelů a zdali by nebylo efektivnější soustředit pozornost na menší počet míst. V květnu 2014 totiž metrika „mluví o tom“ na Facebooku¹²⁴ vykazovala poměrně nízké číslo, pouze 23 osob (=0,6 %), koncem dubna bylo toto číslo i 106 (3,1 %), což je však stále méně než ideální výsledek 10 % (u nekomerčních služeb však zpravidla bývá obtížnější motivovat uživatele k aktivitě). Specialitou knihovny UTB je možnost odebírat částečně personalizované e-mailové newslettery (obsah buď pro studenty a veřejnost nebo vyučující a doktorandy).

Knihovna se velmi důkladně věnuje informační výchově. Vytvořila portál s názvem IVA (Informační výchova na UTB ve Zlíně)¹²⁵, který obsahuje řadu tematicky zaměřených lekcí s materiály jak pro studenty, tak pro pedagogy. Každá lekce je vytvořena jako prezentace, která je rozdělena do dalších podkapitol. Jednotlivé snímky obsahují vyčerpávající informace týkající se dané problematiky. Všechny materiály jsou dostupné pod licencí Creative Commons (CC BY-NC-SA). Mezi tématy lekcí se objevuje např. citování, práce s komerčními zdroji, práce s citačními manažery, oborové zdroje na UTB, a další. Knihovna pořádá také semináře, například v dubnu se konalo školení k databázím EBSCO, či k oborovým chemickým databázím.

3.7.6 Shrnutí hodnocení

V následující tabulce (Tabulka 9) je uveden souhrn hodnocení provedeného v předchozích podkapitolách. Každé kritérium bylo bodově ohodnoceno na škále 1–5, přičemž 5 bodů je maximum.

¹²⁴ Knihovna Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně. In: *Facebook* [online]. [cit. 2014-05-27]. Dostupné z: <https://www.facebook.com/knihovnautb>

¹²⁵ UNIVERZITA TOMÁŠE BATI VE ZLÍNĚ. Knihovna. IVA: Informační výchova na UTB ve Zlíně. *Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně: Knihovna* [online]. [cit. 2014-27-05]. Dostupné z: <http://iva.k.utb.cz/>

Tabulka 9: Hodnocení stránky Knihovny UTB

Kritérium	Hodnocení	Případný komentář
Organizace zdrojů		
Kritéria dělení (funkční různorodost přístupů)	① ② ③ ④ ⑤	portál-seznam, web podrobnější
Řazení zdrojů (náhodně - abecedně)	① ② ③ ④ ⑤	
Úplnost, příp. rozsah kategorií	① ② ③ ④ ⑤	
Třídění dle oborů a jeho propracovanost	① ② ③ ④ ⑤	jen u vyhledávání
Přítomnost mj. všech zdrojů na 1 stránce	① ② ③ ④ ⑤	liší se portál a stránka
Čitelnost		
Odborná terminologie a kvalita jejího vysvětlení	① ② ③ ④ ⑤	
Srozumitelnost a vhodnost nadpisů	① ② ③ ④ ⑤	
Funkčnost stránky (např. odkazů)	① ② ③ ④ ⑤	
Přítomnost anotací a jejich kvalita	① ② ③ ④ ⑤	obsáhlá
Přítomnost nápověd k portálu, sekci FAQ	① ② ③ ④ ⑤	ano, ve vývoji
Jazykové mutace a jejich kvalita	① ② ③ ④ ⑤	ano, drobné chyby
Konzistence		
Konzistence ovládacích prvků	① ② ③ ④ ⑤	
Komplikovanost struktury webu	① ② ③ ④ ⑤	komplikovanější, ale logické
Informace na titulní stránce	① ② ③ ④ ⑤	výrazně nadprůměrné
Použitelnost		
Metadatový popis	① ② ③ ④ ⑤	strohý
Klíčová slova (a další)	① ② ③ ④ ⑤	v textu
Manuály ke zdrojům	① ② ③ ④ ⑤	ano, odkaz
Nadstavbové služby		
Technické nadstavbové služby	① ② ③ ④ ⑤	Xerxes, cit. manažery...
Asistence, kurzy, resp. informace o nich	① ② ③ ④ ⑤	vlastní portál „IVA“

3.8 Dílčí závěr analýzy

Analýza ukázala, že v mnohých ohledech je praxe českých portálů podobná zkušenostem ze zahraničí. Stejně jako v anglicky mluvících zemích, i v České republice jsou zdroje řazeny systematicky, nikoli náhodně a k řazení jsou používány vlastní systémy, ne zavedená třídění (vyjma inspirace Konspektem). Na rozdíl od zahraničí se v České republice objevuje kategorizace zdrojů „dle dostupnosti“. Kategorizace dle „primárního dokumentu“, která je v zahraničí nejčastější, se objevuje ze sledovaných portálů naopak pouze na ZČU. Je ovšem nutno poznamenat, že univerzity často oddělují stránky věnované EIZ (resp. databázím) od zdrojů zahrnutých v databázích, seznamy e-časopisů a e-knih se objevují zvlášť. V ČR je namísto této kategorizace použita kategorizace databází „podle druhu primárního dokumentu, které databáze obsahuje.“ Většina sledovaných portálů kategorizuje zdroje podle tématu, což je v teorii považováno za klíčové, neobjevuje se však hierarchická struktura tematických kategorií.

Do budoucna se dá předpokládat, že se knihovny budou stále častěji přiklánět k federativním a discovery systémům na úkor portálů ve smyslu seznamu EIZ s doplňujícími informacemi. Důkazem je nedávné implementování Primo Central na UK nebo přechod na portál Xerxes v knihovně UTB, která jak známo patří mezi pokrokové knihovny. Právě implementace Xerxes namísto tradičního portálu způsobila určité mezery ve výsledcích na straně Xerxes, což je dáno částečně tím, že metodika vytvořená dle literatury je nastavena pro hodnocení tradičních portálů. Například se dá předpokládat, že přítomnost manuálů k jednotlivým zdrojům nebude klíčová, stejně jako kategorizace EIZ a některá metadata. Naopak se dá odhadovat, že důraz bude kladen na jednoduchost, konzistenci a nadstavbové služby v rámci discovery systémů (ukládání záznamů, citační manažery, apod.) či asistenční služby. Tento směr vývoje patrně přivede na portály řady nových uživatelů, ale může se stát, že některým nebude vyhovovat. Použití discovery systému ochuzuje uživatele mj. o možnost vyhledávat dokumenty pomocí oborových tezaurů, které jsou dostupné pouze u jednotlivých databází. Dále přítomnost titulu v určité prestižní tematicky zaměřené databázi může být důkazem relevance a kvality titulu, tento důkaz se však s velkým indexem do určité míry vytrácí.

Dle stanovené metodiky z hodnocení (viz Tabulka 10) vychází nejlépe PEZ UK, což může být do jisté míry dáno i tím, že PEZ je portál EIZ v pravém slova smyslu, nejedná se pouze o součást stránky knihovny. Je však očividné, že ani PEZ není optimálním řešením portálu, což může být z části i důvodem toho, že 11 ze 17 fakult UK vytvořilo vlastní portál EIZ a jen 4 využívají PEZ (zbylé 2 ani jeden).

V dnešní době nabízí knihovny řadu kurzů k práci s EIZ, k jejich propagaci však využívají většinou sociálních sítí (ne samotné portály), což se vzhledem k povaze sociálních sítí zdá být správné řešení. Je však nutné počítat s tím, že např. Facebook stále častěji snižuje počet příspěvků zobrazených v kanálu uživatele u stránek, které nedokážou uživatele motivovat k aktivitě na jejich stránce¹²⁶.

Tabulka 10: Souhrn hodnocení - porovnání

Kritérium	UK	ZČU	VŠE	JČU	MENDELU	UTB
Organizace zdrojů	3,6	3,2	3,8	3,4	3,2	2,8
Čitelnost	3,8	2,3	3	3,7	3,3	3,5
Konzistence	3,5	4	2,7	3	2,7	4
Použitelnost	3	2,7	4,7	2	2	2,3
Nadstavbové služby	4,5	4	3,5	3,5	3,5	5
součet	18,4	16,2	17,7	15,6	14,7	17,6

¹²⁶ LAUSCHMANN, Jindřich. Facebook znovu vysvětluje: Proč se stránkám snižuje dosah? *tyinternety.cz* [online]. 6.6.2014 [cit. 2014-06-22]. Dostupné z: <http://www.tyinternety.cz/2014/06/06/clanek/facebook-znovu-vysvetluje-proc-se-strankam-snizuje-dosah/>

4 Uživatelské testování vybraných portálů

Cílem této kapitoly je poukázat na konkrétní problémy, které uživatelé mohou mít při používání portálů (resp. částí knihovnických webových stránek) věnovaných EIZ (tedy použitelnosti popsané v podkapitole I2.5.4). Primárním cílem testování však není odhalit konkrétní chyby ve funkčnosti (tzv. bugy), ale jde v podstatě o rozšíření předchozí kapitoly o hodnocení portálů samotnými uživateli. Závěry kapitoly se budou opírat o výsledky kvalitativního průzkumu provedeného metodou uživatelského testování vybraných portálů v reálném prostředí (tedy pozorováním), konkrétně bude užita metoda „Thinking Aloud“ (Myšlení nahlas). Jak již bylo zmíněno, testování si neklade za cíl vytvořit obecně platné závěry, ale poukázat na problematická místa portálů. Testujícím uživatelům budou zadány úkoly a bude sledováno, jakým způsobem dochází k jejich naplnění. Právě pozorování a následná diskuze s reálnými uživateli může odhalit tyto problematické nebo naopak užitečné aspekty portálu.

4.1 Metodologie testování

Metodologie vychází z doporučení Rolfa Molicha, dánského odborníka na uživatelské testování použitelnosti webových stránek¹²⁷. Testování probíhá tak, že vybraní uživatelé obdrží sadu úkolů (v písemné podobě), které mohou plnit v libovolném pořadí a jejichž cílem je ověřit schopnost stránky naplnit běžné informační potřeby. Během plnění úkolů uživatel nahlas popisuje svůj postup a problémy (např. orientaci) na webové stránce, pozorovatel mu však v žádném případě neradí, maximálně ho vyzve k plnění dalšího úkolu po uplynutí nadměrného času. Tyto myšlenky jsou buď nahrávány, nebo zapisovány přítomným pozorovatelem. Po testu probíhá krátká diskuze, ve které je uživatel vyzván k dalšímu okomentování rozhraní i průběhu testování, případně k uvedení doplňujících informací (např. vzdělání, zájmy, apod.).

¹²⁷ MOLICH, Rolf. *User Testing, Discount User Testing* [online]. Stenløse (Dánsko): DialogDesign, 2003. 33 s. Dostupné v PDF z: <http://www.diku.dk/OLD/undervisning/2004f/516/UserTestingMolich.pdf>

Podstatné pro testování je to, že otázky nejsou tvořeny podle toho, jaké vlastnosti webová stránka nabízí, ale podle běžných reálných informačních potřeb uživatelů. Právě proto bude v tomto případě pro rozdílné portály s rozdílnými funkcemi zvolena stejná sada otázek, která nebude připravena na základě vlastností portálů. Podle doporučení bude do sady na úvod zařazen lehký úkol.

Výběr uživatelů pro testování bude částečně náhodný (viz dále) s tím omezením, že úmyslně nebudou vyzýváni studenti oborů, které mají vztah k organizaci informací nebo tvorbě webových rozhraní (z důvodu „překvalifikovanosti“). Testování bude z důvodu rozsahu práce provedeno pouze na vybraných portálech (PEZ na UK, ZČU) a má sloužit mimo jiné i jako inspirace a návod pro provozovatele (jiných) webových stránek v případě zájmu o provedení vlastního testování touto metodou. UK a ZČU byly vybrány na základě toho, že autorka má vztah k oběma univerzitám – pracuje v Knihovně Jana Palacha (FF UK) a v Univerzitní knihovně ZČU byla na odborné stáži v rámci bakalářského studia.

Molich uvádí dvě možné úrovně testování. Bude zvolena zjednodušená verze testování (*Discount User Testing*), kterou je možné provést z pozice studentky, která píše diplomovou práci. Úplná verze tzv. *Deluxe User Testing*, by přesahovala rozměry této práce, její výstupy mohou čítat desítky až stovky stran. Teorie doporučuje pro zjednodušenou formu testování využít 3–5 testujících uživatelů, a další 1–2 uživatele pro pilotní testování průzkumu¹²⁸. Molich také uvádí, že testujícím uživatelem může být kdokoliv (náhodní uživatelé, přátelé, kolegové, zaměstnanci firem, kteří portál používají ...), pod podmínkou, že osoba patří do cílové skupiny uživatelů portálu¹²⁹. V případě PEZ UK budou vybráni náhodní studenti FF UK (resp. náhodně oslovení návštěvníci Knihovny Jana Palacha, kteří budou se zapojením do testování souhlasit) a dále dva (náhodní) známí studující na LF v Plzni, kteří v minulosti prohlásili, že s PEZ přišli do styku. Studenti ze ZČU budou vybráni částečně náhodně (kontakty přes známé) a částečně budou opět osloveni známí, kteří v minulosti projevíli zájem o elektronické zdroje. Nebudou však vybrány konkrétní osoby, ale ty osoby, které mezi prvními odpoví na hromadný e-mail. Oslovení

¹²⁸ MOLICH, Rolf, ref. č. 127, s. 26

¹²⁹ MOLICH, Rolf, ref. č. 127, s. 6

známých osob může dopomoci k větší otevřenosti a upřímnější zpětné vazbě na straně testujícího uživatele, rizikem však je, že taková osoba může mít naopak strach z neschopnosti vyřešit dané úkoly. Proto je před testováním nezbytné zdůraznit, že cílem není testování schopností uživatele, nýbrž portálu.

4.2 Sada úkolů a pilotní testování

Jak již bylo uvedeno, úkoly vychází z běžných informačních potřeb uživatelů, zároveň se některé opírají o možné slabiny, které se napříč portály objevily. Úkoly však budou pro oba portály totožné, nejsou tedy přizpůsobeny kladům či nedostatkům jednoho konkrétního portálu. Úkoly byly zvoleny tak, aby celková doba plnění nepřesáhla 30 minut. Pokud uživatel úkoly za 30 minut nesplní, test bude ukončen bez dokončení některých bodů.

První úkol je úmyslně jednoduchý, má uživateli dodat sebevědomí a vzbudit motivaci. Protože úkoly nebyly připraveny podle konkrétních funkcí jednotlivých portálů, je možné, že některé nepůjde v rámci služeb portálu splnit, na což je nezbytné předem upozornit testující uživatele. I když nastane tento případ, bude možné sledovat zažité postupy uživatelů. Fakt, že v sadě úkolů se objevují i úkoly, které splnit nejdou, považuje Molich za pozitivní. Při běžném používání portálu uživatel totiž také netuší, zda je jeho požadavek možné na portálu nebo v rámci nadstavbových služeb dokončit. Molich uvádí, že pokud má uživatel při testování dojem, že všechny úkoly lze splnit, snaží se je dokončit, zatímco v reálné situaci by snahu vzdal.

Po stanovení testovacích úkolů proběhlo pilotní testování na jedné osobě, které odhalilo potenciálně problematické úseky testu, jednalo se však jen o několik zavádějících slovních formulací. Také bylo poukázáno na to, že je nutné sdělit testujícím uživatelům to, že ke splnění úkolů mají používat výhradně cest vedoucích z portálu (nikoli např. Google, či jiné předem známé stránky, jelikož se jedná o testování služeb portálu, nikoli dovedností uživatelů).

Zvoleny byly následující úkoly, pro které byla stanovena kritéria splnění. List s úkoly a doplňujícími otázkami je možné najít v příloze.

Úkoly:

1. Najděte v rámci této stránky stránku, ze které je možné přistoupit k databázi ERIC. K jakému oboru se tato databáze vztahuje?
 - *splněno pokud uživatel uvede, že se zdroj týká pedagogiky či vzdělávání a najde jej v seznamu zdrojů*
 - *důvod zařazení: jednoduchá otázka na úvod, umožňuje rychle se seznámit s charakterem portálu*
2. Najděte pro Váš obor relevantní elektronický zdroj obsahující úplné texty dokumentů.
 - *splněno, pokud zvolený zdroj bude relevantní k oboru*
 - *důvod zařazení: pro studenty jsou ke studiu použitelnější plné texty, zároveň musí vědět, v jakých databázích hledat relevantní články*
3. Najděte bakalářskou/diplomovou práci obhájenou v roce 2012 na příbuzné téma s Vaší bakalářskou/diplomovou/(seminární) prací. (Téma prosím stanovte nahlas před začátkem vyhledávání.)
 - *splněno, pokud uživatel najde alespoň záznam práce, která bude příbuzná zvolenému tématu*
 - *důvod zařazení: ve chvíli, kdy si student vybírá téma kvalifikační práce, musí vědět, zda byla v minulosti podobná práce již napsána*
4. Kdy se koná (případně konal) kurz na práci s EIZ pořádaný některou z knihoven univerzity? (Vyberte jeden z libovolné knihovny, který je nejbližší dnešnímu datu.)
 - *splněno sdělením data a zaměření kurzu*
 - *důvod zařazení: studenti často nevědí, jak s databázemi pracovat a kurzy jim mohou pomoci ke zlepšení*
5. Najděte zdroj, který je relevantní pro libovolné z následujících témat:
 - a) vliv pasivního kouření na vývoj dítěte
 - b) bezpečnostní rizika v rámci cloud computing
 - c) beatnická generace ve filmu

- *splněno, pokud je zdroj zaměřený na a) toxikologii (popř. alespoň zdravotnictví); b) informační technologie; c) film (popř. alespoň kulturu či literaturu)*
 - *důvod zařazení: studenti často potřebují najít literaturu k určitému tématu, ale neznají název konkrétních dokumentů*
6. Najděte postup/návod, jak se připojit k licencovaným zdrojům z domova.
- *splněno nalezením návodu*
 - *důvod zařazení: připojení z domova (resp. z prostředí mimo univerzitní síť) je např. během psaní kvalifikačních prací velmi praktické*
7. Najděte v některém ze zdrojů titul: *Cellphones don't increase cancer risk in kids, study says (autor: Liz Szabo, 2011)*
- *splněno nalezením alespoň záznamu článku*
 - *důvod zařazení: studentům se může stát, že mají např. v povinné literatuře uveden konkrétní titul, který je dostupný pouze z odborných databází, neznají však název databáze*

4.3 Průběh a výsledky testování PEZ UK

Uživatelské testování PEZ probíhalo v druhé polovině června 2014. Průzkumu se zúčastnilo 5 uživatelů, z toho 3 náhodní a 2 předem známí. Uživatelé prováděli testování na laptotech, které nebyly zapojeny do sítě UK, na plnění úkolů to však nemělo vliv (pro splnění úkolů nebylo nutné přihlásit se do jednotlivých databází, stačilo pouze připojení k Internetu). Jejich charakteristika je uvedena v následující tabulce (Tabulka 11). Dle statistik [viz Příloha: Přístupy k EIZ- statistiky] je PEZ využíván nejvíce na Filozofické fakultě UK, právě proto byly tázáni její uživatelé (studenti). Filozofická fakulta, podobně jako 3. Lékařská fakulta (3. LF), Lékařská fakulta v Plzni (LFP) a Evangelická teologická fakulta (ETF), patří mezi čtyři fakulty UK, které využívají pro prezentaci EIZ výhradně PEZ. Využívanost na ETF je mizivá a dle studentů LFP není také na lékařských fakultách nezbytné ani běžné, EIZ ke studiu používat. Z těchto čtyř fakult byla do průzkumu dále zapojena LFP, jelikož její dva studenti projevíli zájem se průzkumu zúčastnit z důvodu ko-

nané, resp. plánované účasti na Studentské vědecké odborné činnosti (s vidinou toho, že se o portálu dozví více).

Tabulka 11: Testující uživatelé portálu PEZ UK

	Fakulta	Obor	Dovednost na PC: 1 (min) – 5 (max)	Práce s portálem v minulosti	Vyžaduje obor EIZ?	Rok studia
1	Filozofická	Anglistika a amerikanistika	4	ne (ale zdroje ano)	ano	3.
2	Filozofická	Indologie	3	ano	ano	3.
3	Filozofická	Studia nových médií	4	ano	ano	4.
4	Lékařská v Plzni	Všeobecné lékařství	3	ano	(běžně) ne	5.
5	Lékařská v Plzni	Všeobecné lékařství	3	ne	ne	5.

Ad úkol č. 1

Splnění úkolu vyhledat databázi ERIC mezi zdroji nedělalo uživatelům problém. 2 uživatelé zadali název ERIC do vyhledávání na úvodní straně (vyhledávání e-zdrojů) a 3 uživatelé databázi našli v kompletním abecedním seznamu zdrojů (2 z nich použili vyhledávání na stránce zkratky ctrl + F v prohlížeči), jeden zdroj našel manuálně. Ani jeden uživatel tedy nepoužil možnost posunout se v seznamu zdrojů na písmeno „E“ pomocí hypertextové abecedy v umístěné v horní části stránky.

Ad úkol č. 2

Jeden uživatel, který měl zkušenost s prací se zdroji (odkazy ze stránky katedry), nikoli však s portálem, si vůbec nevšiml možnosti vybrat zdroj podle oboru. Za nabídku považoval pouze zdroje z posuvné nabídky vybraných zdrojů a uváděl ty, se kterými v minulosti pracoval. Sám však během testování připouštěl, že si není jistý, zda i ostatní databáze z nabídky nejsou relevantní a přemýšlel nad způsobem, jak to zjistit. Nabídky „dle oboru“ si však nevšiml, ačkoliv je uvedena těstě nad posuvnou nabídkou zdrojů (viz Obrázek 1).

Obrázek 1: Nabídka zdrojů na úvodní stránce PEZ

Respondent studující indologii uvedl, že k jeho tématu neexistuje velké množství zdrojů, a tak ví, které zdroje hledat. Byl vyzván, aby postupoval tak, jako kdyby tuto skutečnost nevěděl. Zvolil tedy e-zdroje podle oborů (v levém menu po kliknutí na přehled zdrojů) a následně kategorii Jazyk, lingvistika, literatura.

Podobný postup zvolil jeden student Lékařské fakulty, druhý, který portál dříve využíval, měl problém s orientací na stránce. LFP odkazuje ze svých stránek přímo na sekci určenou zdrojům LFP (resp. kategorie dle fakult) a respondent měl problém tuto sekci na stránce PEZ najít. Nabídku „e-zdroje dle instituce“ nepovažoval za správnou (viz taktéž Obrázek 1), hledal tedy neúspěšně na stránce zkratkou ctrl + F slovo „fakult“ (část slova fakulta). Nabídka „dle fakult“ se v levém menu zobrazí až po rozkliknutí přehledu zdrojů. Nakonec však nabídku zdrojů určených pro fakultu našel. Student Studia nových médií rovněž hledal dle oborů, zvolil kategorii Mediální studia.

Studentům dělalo problém zjistit, zda je zdroj fulltextový, obvykle procházeli popisy zdrojů ve zvolené kategorii, dokud nenalezli jeden, který by odpovídal zadání. Nikdo ze studentů si nevšiml rozšířeného vyhledávání.

Ad úkol č. 3

Jeden z uživatelů přímo uvedl, že si není jistý významem slova repozitář, nicméně považoval za možné, že právě v repozitáři by mohlo být možné kvalifikační práce najít. Po rozkliknutí vyjádřil radost nad tím, že tomu tak je, nicméně si nevšiml poznámky zmiňující nový repozitář (viz Obrázek 2), a tak hledal práci z roku 2012 v repozitáři obsahující práce pouze do roku 2006. Dva uživatelé si však této poznámky všimli. V nesprávném repozitáři hledal i jiný uživatel, který však k němu přistoupil z abecedního seznamu zdrojů, kde tato poznámka není vůbec. Poslední

uživatel chtěl hledat práci v centrálním katalogu, ale nenašel na něj odkaz v rámci PEZ. V nabídce zdrojů dle oboru v kategorii ostatní našel repozitář, se kterým se spokojil. Nicméně se opět jednalo o repozitář s pracemi do roku 2006.

Obrázek 2: Repozitář UK na PEZ

e-zdroje e-časopisy e-knihy články repozitář

Vyhledávání vysokoškolských kvalifikačních aj. prací na UK (do r. 2006):

Zadejte slovo nebo slovní spojení:

Vyhledat

[Digitální repozitář UK; kvalif. práce obhájené po r. 2006 dostupné zde](#)

Ad úkol č. 4

Všichni uživatelé si všimli Facebook Likeboxu a rozhodli se hledat informace o kurzech právě v něm. 2 z uživatelů však po dlouhém scrollování žádný kurz nenašli a tak prohledávali i jiné části stránky (především pak kanály na sociálních médiích). 3 uživatelé Facebook rozklikli, aby měli větší možnosti v zobrazení. Jeden z uživatelů následně procházel události, kde ihned našel odpověď, další dva, stejně jako 2 uživatelé, kteří se po hledání na jiných kanálech vrátili na Facebook, odpověď našli na zdi stránky.

Ad úkol č. 5

3 z uživatelů zvolili jednu náhodnou databázi, z těch, které oborově odpovídaly zvolenému tématu. Jeden z uživatelů se snažil do vyhledávacího okna Metalibu (články) zadat klíčová slova v češtině, pochopitelně bez úspěchu. Dále zkusil též v angličtině. Vyhledáním získal pomocí služby Primo Central relevantní články, jako relevantní zdroj tedy ne zcela šťastně uvedl Primo Central. Poslední uživatel si vybral první příklad, v úplném seznamu zdrojů pomocí zkratky ctrl + F hledal slovo „toxikologie“ a našel tak zdroj Toxline. Dále nezkoušel, zda jsou články ve zdroji relevantní či nikoliv.

Ad úkol č. 6

Najít návod ke vzdálenému přihlášení nedělalo uživatelům problém, 3 uvedli, že se už v minulosti ke zdrojům z domova přihlašovali. Jeden z uživatelů se chtěl ihned

přihlásit v levém horním rohu do Shibbolethu, byl však upozorněn, že má najít návod, nikoli možnost přihlášení. Ani jemu najít návod nedělalo žádný problém, odkaz se nachází v levém menu na úvodní stránce.

Ad úkol č. 7

Ani s posledním úkolem uživatelé neměli výrazný problém. Pouze jeden uživatel zadal název článku do nesprávného okna (vyhledávání v e-zdrojích místo v člancích). Jednoho z uživatelů automaticky napadlo použít Metalib, a zvolil jej z nabídky v levém menu. Ostatní 3 vyhledávali v člancích pomocí okna na úvodní stránce. V průběhu testování byla objevena chyba v nastavení vyhledávacího okna Metalibu na hlavní stránce PEZ (nefungovalo vyhledávání s uvozovkami, přestože při vyhledávání z rozhraní Metalibu fungovalo), ihned byl tedy na tento fakt upozorněn správce portálu.

Všichni uživatelé vyhledávali podle názvu, žádný z nich si nezvolil možnost vyhledávat podle jména autora, což mohlo být zapříčiněno formulací úkolu v zadání. Na rozdíl od testování v rámci ZČU (viz dále) nikoho nenapadlo hledat článek v katalogu systému Aleph a obecně bylo zřejmé, že vyhledávání konkrétních článků není, na rozdíl od ZČU, uživatelům cizí.

Podněty ze závěrečné diskuze

Dva uživatelé uvedli, že na ně úvodní stránka působí nepřehledně. U jednoho z nich toto bylo pozorovatelné i během práce na úkolech.

Jeden z uživatelů uvedl, že měl v minulosti velký problém najít konkrétní článek, ačkoliv znal jeho název i databázi (EBSCO) a že se mu postup zdál velmi komplikovaný. Z diskuze vyplynulo, že se uživatel musel nejprve přihlásit ke vzdálenému přístupu (čemuž moc nerozuměl). Při vyhledávání následně nezaškrtl v rámci zdroje všechny databáze a po dlouhém hledání se nakonec ukázalo, že je v databázi jen záznam bez plného textu. Až po asistenci známého objevil možnost propojení na plný text pomocí SFX. Tento postup považoval zpětně za velmi frustrující a nabyl tak negativního postoje vůči uživatelské přívětivosti databází. Cílem testování však nebyla kvalita práce s jednotlivými databázemi, ale s portálem.

Jeden z uživatelů prohlásil, že se mu nelíbí vzhled portálu (např. písmo v nadpisu).

4.3.1 Shrnutí výraznějších problémů v použitelnosti

Tato podkapitola odhalila některé aspekty, které se zdají být pro uživatele na PEZ problematické. V případě tohoto portálu se jedná především o problémy v rámci designu uživatelského rozhraní, které by nemělo být nikterak složité v případě zájmu upravit.

- Uživatelé si stěžují na nepřehlednost úvodní stránky a ne zcela moderní design.
- Nabídka pod položkou „Přehled zdrojů“ není rozbalena na úvodní stránce.
- Rozšířené vyhledávání je skryto a uživatelé jej nevyužívají.
- Otázkou je, zda by nemělo být implicitně nastaveno vyhledávání v repozitáři prací obhájených po roce 2006.
- Nabídka dle oboru je členěna příliš povrchně vzhledem k množství různorodých oborů na UK.

4.4 Průběh a výsledky testování na ZČU

Testování rovněž proběhlo v druhé polovině června 2014. Průzkumu se zúčastnilo 5 testujících uživatelů, jejichž krátká charakteristika je uvedena v následující tabulce (Tabulka 12). Testování probíhalo na počítači zapojeném do sítě ZČU, výchozí stránkou byla sekce stránky knihovny věnovaná EIZ¹³⁰.

Tabulka 12: Testující uživatelé portálu ZČU

	Fakulta	Obor	Dovednost na PC: 1 (min) – 5 (max)	Práce s portálem v minulosti	Vyžaduje obor EIZ?	Rok studia
1	Ekonomická	Podniková ekonomika a management	3	ano	(spíš) ne	4.
2	Elektrotechnická	Telekomunikační a multimediální systémy	4	ano	ano	5.
3	Pedagogická	ČJ se zaměřením na vzdělávání	3	ano	ano	3.
4	Pedagogická	Učitelství 1. stupně ZŠ	2	ne	ne	2.
5	Právníká	Právo	3	ano	(spíš) ne	5.

¹³⁰ ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA. Univerzitní knihovna, ref. č. 75

Na ZČU je, jak již bylo zmíněno, EIZ věnovaná samostatná sekce v rámci stránky knihovny. Ukázalo se, že v tomto případě (v případě méně rozsáhlé a komplikované stránky) by bylo postačující sledovat i méně uživatelů (např. pouze 3), jelikož se tatáž úskalí v použitelnosti opakovala u téměř všech sledovaných uživatelů.

Ad úkol č. 1

Uživatelům nedělalo po krátké orientaci na portále problémy zdroj najít. Jeden z uživatelů použil pro vyhledání zdroje vyhledávací okno (vyhledávání na stránce knihovny ZČU), jeden uživatel databázi hledal v abecedním seznamu tak, že z nabídky zvolil písmeno „E“, ostatní tři hledali v kompletní nabídce zdrojů řazených abecedně podle názvu zdroje (tedy s nutností scrollovat mezi všemi zdroji).

Ad úkol č. 2

U druhého úkolu 2 z pěti uživatelů věděli ještě před testováním z předchozích zkušeností, které databáze jsou pro jejich obor relevantní. Respondenti z Pedagogické fakulty se tuto skutečnost dozvěděli v předchozím úkolu. Nicméně byli vyzváni, aby předvedli, jak by postupovali, kdyby tyto konkrétní zdroje neznali.

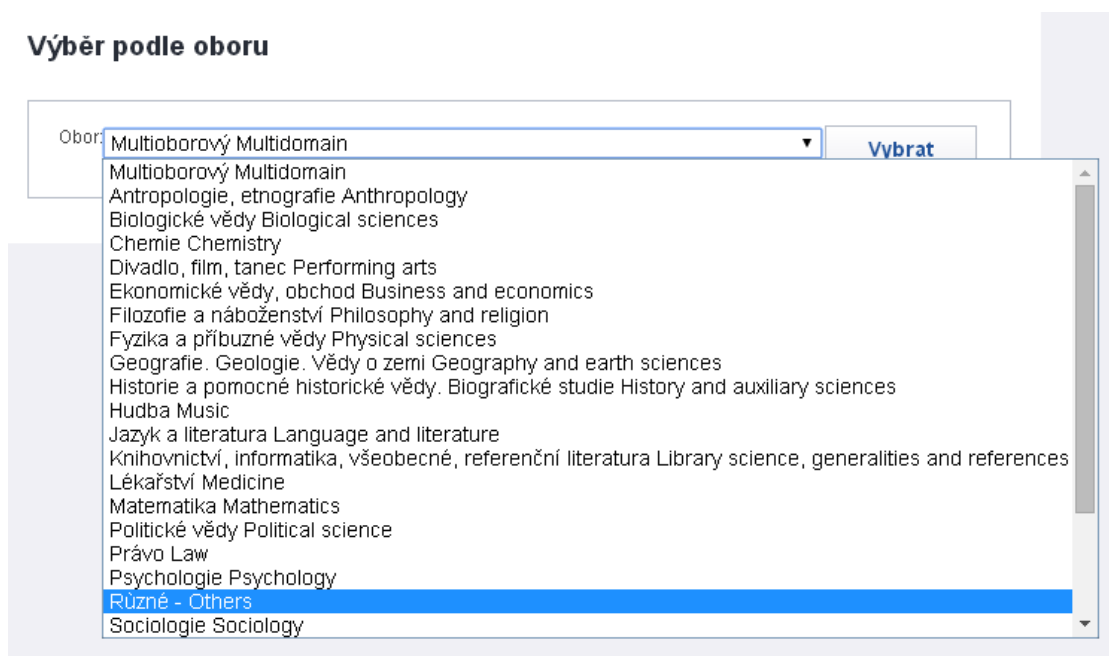
1 uživatel měl tendenci vyhledat zdroj pomocí oborů, ale nevěděl, jak zjistit, zda je plnotextový nebo ne. Omezit zdroje na plnotextové je možné ve výběru zdroje podle typu, toto označení se uživateli nezdálo srozumitelné (nedovedl si spojit slovo typ s charakteristikou plnotextového zdroje).

Strategii vyhledávání zdroje v seznamu dle oboru zvolili i další 2 uživatelé, nezhlednili však vůbec požadavek na plnotextové zdroje.

1 uživatel se snažil procházet abecední seznam všech zdrojů, ale z důvodu nepřehlednosti tuto snahu vzdal a rozhodl se vyhledávat, bez většího úspěchu, slovo „pedagogika“ v rámci celé stránky knihovny. Následně zvolil vyhledávání dle oborů. Vyhledávání dle oborů se na první pohled (stejně jako druhému respondentovi z fakulty Pedagogické), zdálo irelevantní, jelikož pod písmenem „P“ pedagogiku nenašel. Konspekt pedagogice totiž věnuje sekci „Výchova a vzdělávání“, k této kategorii je na stránce ZČU navíc nutno poměrně nevýrazně scrollovat (viz Obrázek 3). Až po několika minutách našli oba uživatelé sekci věnovanou pedagogice. Dále

museli „rozklikávat“ informace o zdrojích, aby se dozvěděli, zda jsou plnotextové nebo ne. U žádného z nich (ani u databáze ERIC), však tato informace nebyla slovně vyjádřena, a tak snahu vybrat plnotextový zdroj vzdali.

Obrázek 3: Selektce zdrojů dle oborů na ZČU

Ad úkol č. 3

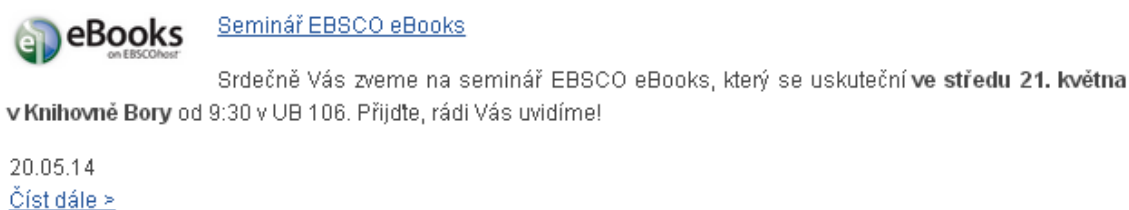
Uživatelé neměli problém najít sekci, která zahrnuje kvalifikační práce, a dle reakcí na otázku poměrně běžně vyhledávají práce kolegů. 4 z pěti uživatelů uvedli, že by kvalifikační práce hledali v informačním systému univerzity „Portál,“ který umožňuje stažení plného textu, posudků i záznamu z obhajoby velmi jednoduše také nepřihlášeným uživatelům. Paradoxně i přes toto prvotní sdělení 3 uživatelé zvolili vyhledávání práce v knihovním systému Aleph, 1 uživatel práci vyhledával v digitálním repozitáři a 1 uživatel v databázi prací Fakulty pedagogické, která však obsahuje kvalifikační práce obhájené pouze do roku 2001. Stránka věnovaná kvalifikačním pracím však uvádí kromě těchto 3 použitých možností i odkaz na vyhledávání v rámci informačního systému univerzity¹³¹.

¹³¹ ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA. Univerzitní knihovna. Kvalifikační práce. *Univerzitní knihovna* [online]. © 1991-2013 [cit. 2014-04-20]. Dostupné z: <http://knihovna.zcu.cz/kvalifikacni-prace/>

Ad úkol č. 4

Najít přesné termíny, na které knihovny připravují kurzy na práci se zdroji, se ukázalo být v rámci stránky knihovny velmi obtížné. Všichni uživatelé se snažili odpověď najít v sekci informační vzdělávání, kde jsou však uvedeny jen obecné informace týkající se kurzů a seminářů pořádaných knihovnou. Po neúspěchu uživatelé procházeli další sekce, ve kterých se dle jejich úsudku mohla odpověď nacházet: služby knihovny, projekty knihovny, kontakty... Jeden uživatel se „proklikal“ až ke stránce na Facebooku, kde informaci po delším hledání v historii příspěvků našel. Dva uživatelé nakonec našli na stránce věnované EIZ informaci, že konkrétní termíny je možné najít v aktualitách nebo na Facebooku. Následně zvolili hledání v aktualitách, kde nicméně informaci o školení k databázi EBSCO eBooks nepovažovali za odpověď na otázku a hledali dále. Z informace totiž pro uživatele, který neví, co to EBSCO je a k čemu slouží, nebylo možné na první pohled poznat, čeho se aktualita týká (viz Obrázek 4). Zbylí dva uživatelé úkol považovali za nesplnitelný v rámci stránky knihovny a jeho plnění vzdali. Je tedy zřejmé, že i přestože knihovna získala v předcházejícím hodnocení nejvyšší známku za nadstavbové služby v oblasti informační výchovy, uživatelé mohou mít problém získat informace o pořádaných kurzech, pakliže nejsou pravidelnými odběrateli příspěvků stránky na Facebooku.

Obrázek 4: Informace o připravovaném semináři na ZČU

Ad úkol č. 5

K úkolu najít zdroj na zvolené téma uživatelé přistupovali různorodě s více či méně úspěšnými závěry.

2 uživatelé se snažili téma v češtině hledat pomocí vyhledávání v rámci stránky, následně zkusili i vedlejší okno na vyhledávání v rámci katalogu. Oboje bez úspěš-

ného výsledku. Dále jeden z uživatelů úkol vzdal a druhý zvolil procházení databází dle oboru, v jeho případě medicínu (případ a). Následně zvolil náhodnou databázi, ve které zadal klíčová slova „smoking children health,“ některé výsledky byly relevantní, a tudíž výsledek považoval za dostačující.

Jeden uživatel nevěděl, jakou databázi zvolit a tak se rozhodl využít multioborové databáze s tím předpokladem, že v nich najde nejvíce informací ke všem tématům.

Jeden uživatel nevěděl, jak k úkolu přistoupit a nakonec se rozhodl hledat v knihovním systému Aleph (česky dle klíčových slov).

Jeden uživatel se snažil hledat okno, ze kterého by bylo možné vyhledat napříč všemi zdroji, příp. provést něco, co se dá nazvat (bez jeho povědomí) jako bibliometrická rešerše. Oboje bez úspěchu, vybral tedy náhodnou databázi z kategorie odpovídající zvolenému oboru.

Tento úkol není možné jednoduše v rámci stránek knihovny ZČU splnit, jelikož knihovna nemá, alespoň viditelně, integrovanou službu federativního vyhledávání (např. Metalib). Uživatelům tedy nezbývá než filtrovat databáze dle oboru (kategorie jsou poměrně široké) a následně procházet jednotlivé zdroje a hledat relevantní články, stejně jako se o to snažil jeden z uživatelů.

Dále se opět ukázalo, že kategorizace dle Konspektu není pro uživatele přehledná. Dva uživatelé, kteří si vybrali případ c) nabyli předpokladu, že neexistuje kategorie věnující se filmu, zvolili proto jinou (Jazyk a literatury, resp. Umění, architektura). Naopak jeden uživatel téma „film“ v kategorii „Divadlo, film, tanec“ nepřehlédl.

Ad úkol č. 6

Všech 5 uživatelů se snažilo odpověď v prvním kroku najít v sekci FAQ, kde však odpověď nenašli. Následně procházeli různé sekce stránky (Služby, EIZ, Open Access, Formuláře, ...), rovněž bez úspěchu, přestože se návod na vzdálený přístup nachází právě na úvodní stránce sekce EIZ. 3 uživatelé hledání vzdali a 2 návody po delším hledání našli. Právě tyto 2 uživatelé uvedli, že zdroje již z přes vzdálený přístup používali a tak věděli, že návod je na stránkách možné najít, nevzpomínali si však kde. Jeden uživatel uvedl, že se často setkává s tím, že podobné důležité

informace jsou zanořeny v dlouhém textu a má problémy je najít (např. právě také informace o termínech v úkolu 4).

Ad úkol č. 7

Poslední úkol, najít konkrétní článek, z důvodu absence federativního nebo discovery vyhledávání nebylo možné efektivně splnit. Jeden uživatel zvolil strategii hledat v nejobsáhlejších databázích, a tak na druhý pokus článek našel (v databázi EBSCO Academic Search Complete). Tři uživatelé hledali okno, ze kterého by bylo možné prohledávat všechny zdroje (postupně použili obě okna pro vyhledávání, žádné z nich však neslouží k tomuto účelu). Jeden uživatel nezkusil nesprávná vyhledávací okna, ale chvíli tápal a procházel stránku knihovny s tím, že přece „někde musí být možnost, vyhledat podle názvu článku ve všech zdrojích“ (čili postrádal okno federativního nebo discovery vyhledávání). Po tomto výroku byl úkol ukončen, jelikož bylo zřejmé, že uživatel nenajde to, co hledá, nicméně zná způsob, jak by mělo být možné titul najít.

Podněty ze závěrečné diskuze

Přestože to úzce nesouvisí s tématem práce, 4 z 5 uživatelů uvedli, že mají velké problémy najít dokumenty přes knihovní katalog Aleph. Na základě dalšího zkoumání se ukázalo být důvodem to, že neomezuji vyhledávací výraz na konkrétní pole záznamu (např. jen název) a neznají význam volby „blízkost slov.“

Jeden uživatel vyjádřil nespokojenost s přehledností zdrojů, často prý zdroje nebo informace nemůže najít. Rovněž prý postrádá přímý odkaz na přihlášení vzdáleně. V neposlední řadě nepovažuje rozdělení tematických kategorií za logické, v jeho případě (student fakulty elektrotechnické) neví, jakou kategorii zvolit (resp. může zvolit více z nich, ale neví, která je nejbližší) a uvítal by stromovou strukturu.

4.4.1 Shrnutí výraznějších problémů v použitelnosti

Tato podkapitola odhalila některé funkce, které na portálu chybí a aspekty, které se zdají být pro uživatele problematické. V případě budoucího rozšíření či přestavby portálu by tedy měly být dále analyzovány a případně zohledněny.

- Kategorie podobné Konspektu nejsou optimální pro rozdělení zdrojů, uživatelé mají zažité jiné slovní charakteristiky oboru, než jsou v něm uvedené. Kategorie jsou rovněž málo podrobné a pojmenování oboru uvnitř názvu kategorie zapadá (např. Divadlo, film, tanec), uživatelé sledují jen první slovo z názvu kategorie. Nabízí se možnost rozdělit zdroje lépe dle fakult a následně oborů, případně je podrobněji označit hypertextovými klíčovými slovy. Také by mohl být zaveden seznam obsahujícího větší počet termínů (známějších pro uživatele), které by pomocí odkazu typu „Viz“ směřovaly k příslušné kategorii.
- Chybí federativní vyhledávání napříč EIZ.
- V metadatovém popisu chybí informace o primárních dokumentech, které zdroje (databáze) obsahují.
- Knihovna v rámci svých stránek neinformuje přehledně o připravovaných kurzech pro práci s EIZ.
- Klíčové informace jsou často zanořeny nevýrazně v textu.
- Uživatelé jsou zvyklí používat sekci FAQ, která v tomto případě neobsahuje odpovědi na klíčové otázky týkající se EIZ.
- Uživatelé neumí pracovat s knihovním systémem Aleph, nabízí se možnost uspořádat seminář právě na toto téma, případně v budoucnu zavést systém s uživatelsky přívětivějším rozhraním.

5 Závěr diplomové práce

Cílem této práce bylo analyzovat a zhodnotit vybrané portály elektronických informačních zdrojů (EIZ) na českých univerzitách a najít tak podněty, které by mohly vést k jejich zlepšení. Prostředí českých univerzit je v práci věnována ve větší míře praktická část, zatímco v teoretické části byla obecně rozebrána problematika EIZ a portálů, které slouží jako brána ke všem EIZ, které instituce nabízí. Byly popsány i další tradiční funkce portálů, především informační a vyhledávací. Přístupy zahraničních knihoven k organizaci zdrojů na portálech umožnily následně v praktické části porovnat tyto zvyklosti se situací v českém prostředí. Byla nastíněna problematika typologie EIZ, která není ani v dnešní době ustálená, nepřetržitě se vyvíjí s nástupy nových technologií a může být pojímána různými způsoby. Toto dokládají i poznatky vycházející z analýzy portálů českých univerzit, která byla provedena ve zmíněné praktické části práce.

Portály byly hodnoceny na základě pěti kritérií, která se dala považovat za nejvíce relevantní k českým portálům. V porovnání s teoretickými poznatky nebylo například (samostatně) použito kritérium úplnosti kategorií, jelikož se přiřazení do skupin (v závislosti na pojetí) provádí buď na základě čistě formálních charakteristik zdroje, nebo naopak dle subjektivního názoru zpracovatele, který může mít každá osoba rozdílný. Hodnocení se naopak zabývalo organizací zdrojů v rámci portálu, použitelností, čitelností, konzistencí a přítomností nadstavbových služeb. Na základě stanovených kritérií se ukázal být z šesti sledovaných portálů nejkvalitnější PEZ na UK, do jisté míry to ale může být dáno i tím, že se jedná o samostatný portál jako takový, kdežto ostatní univerzity věnují EIZ pouze část stránky knihovny.

Na portálech není, podobně jako v zahraničí, používáno zavedené třídění pro kategorizaci zdrojů, a tedy se pojetí uspořádání EIZ na jednotlivých portálech do značné míry liší. Společné pro většinu sledovaných portálů je to, že se objevuje oproti zkušenostem ze zahraničí kategorizace „dle dostupnosti“ a „dle primárních dokumentů, které zdroje obsahují.“ Naopak kategorizace dle „primárních dokumentů“ (např. na e-knihy, odborné databáze, kvalifikační práce,...) se objevuje na portálech jen zřídka, většinou jsou zde zahrnuty pouze odborné databáze a ostatním EIZ jsou věnovány jiné stránky, portály či služby v rámci univerzity (z portálu EIZ je

však často na tyto místa odkazováno). Jisté mezery se objevují v tematickém označování EIZ, kde se také nabízí řada podnětů pro zlepšení. Příkladem může být možnost označit zdroje více konkrétními a různě pojatými hypertextovými klíčovými slovy („tagy“)- např. zahrnout i relevantní studijní obory.

Cílem poslední kapitoly bylo provést uživatelské testování vybraných portálů (PEZ, stránka Knihovny ZČU) a odhalit další případné nedostatky v použitelnosti. Výsledky odhalily, že zatímco na PEZ mají uživatelé problém spíše s orientací kvůli někdy nepřehlednému rozhraní, na stránkách knihovny ZČU postrádají některé důležité funkce (např. federativní či discovery vyhledávání, ač to nazývají neodborně jako „*okno, kde by mohli vyhledávat všechno*“).

Do budoucna se dá předpokládat, že knihovny budou stále více zavádět právě discovery vyhledávání napříč všemi zdroji. To dokládá i projekt Knihovny.cz (Centrální portál českých knihoven), který má za cíl vytvořit jednotné rozhraní integrující všechny zdroje napříč českými knihovnami, nebo analyzovaný portál knihovny UTB Xerxes. Může se tedy stát, že udržování portálů, které dnes slouží především jako přístupové místo k EIZ, už nebude prioritou. Portály však poskytují i další funkce, např. informační (informace o obsahu a existenci konkrétních zdrojů), o které by tak uživatelé mohli být ochuzeni.

V návaznosti na tuto práci by mohlo být zajímavé rozebrat podrobněji situaci portálů pouze v rámci Univerzity Karlovy, neboť se ukázalo, že 11 ze 17 fakult sestavilo pro prezentaci vlastní portál EIZ, který více či méně PEZ nahrazuje. Důvody k vytvoření vlastních portálů by mj. mohly odhalit některé další slabiny PEZ, jako univerzálního portálu věnovaného všem oborům.

Seznam tabulek

Tabulka 1: Souhrnná hodnotící tabulka	35
Tabulka 2: Hodnocení portálu	36
Tabulka 3: Využívání PEZ na jednotlivých fakultách UK	37
Tabulka 4: Hodnocení PEZ UK	44
Tabulka 5: Hodnocení stránky Knihovny ZČU	50
Tabulka 6: Hodnocení stránky CIKS VŠE	55
Tabulka 7: Hodnocení stránky AKJČU	60
Tabulka 8: Hodnocení stránky ICUK MENDELU	65
Tabulka 9: Hodnocení stránky Knihovny UTB	71
Tabulka 10: Souhrn hodnocení - porovnání	73
Tabulka 11: Testující uživatelé portálu PEZ UK	79
Tabulka 12: Testující uživatelé portálu ZČU	83

Seznam obrázků v textu

Obrázek 1: Nabídka zdrojů na úvodní stránce PEZ	80
Obrázek 2: Repozitář UK na PEZ	81
Obrázek 3: Selektce zdrojů dle oborů na ZČU	85
Obrázek 4: Informace o připravovaném semináři na ZČU	86

Použitá literatura

- Akademická knihovna Jihočeské univerzity. In: *Facebook* [online]. [cit. 2014-05-02]. Dostupné z: <https://www.facebook.com/akademickaknihovnaJU>
- BALÍKOVÁ, M. Předmětové kategorie. *Národní knihovna České republiky* [online]. 7. 9. 2012 [cit. 2014-04-14]. Dostupné z: <http://www.nkp.cz/o-knihovne/odborne-cinnosti/zpracovani-fondu/roztridit/predmetovekategorie-10>
- BRATKOVÁ, Eva. *Databáze databází* [online]. Verze 1.0. Praha: Ústav informačních studií a knihovnictví FF UK v Praze, listopad 2007 [cit. 2014-03-20], s. 10-12. Elektronické studijní texty ÚISK. Dostupné z: <http://texty.jinonice.cuni.cz/>
- CASWELL, Jerry V. A Conceptual Framework for Gateways. *Information Technology and Libraries* [online]. June 2004, vol. 23, no. 2, p. 73-81 [cit. 2013-06-30]. ISSN 0730-9295. Dostupné komerčně ze systému Proquest: <http://search.proquest.com.ezproxy.is.cuni.cz/docview/215829352>
- CELBOVÁ, Ludmila. Elektronický zdroj. In: *KTD – Česká terminologická databáze knihovnictví a informační vědy (TDKIV)* [online]. Praha: Národní knihovna ČR, 2001– [cit. 2013-06-21]. Dostupné z: http://aleph.nkp.cz/F/?func=direct&doc_number=000000872&local_base=KTD
- CERVONE, Frank. Library Portals and Gateways. In: Ed. Marcia J. BATES, Mary Niles MAACK. *Encyclopedia of Library and Information Sciences*. 3rded. Boca Raton (USA): CRC Press, © 2010, s. 3431-3439. DOI: 10.1081/E-ELIS3. DOI: 10.1081/E-ELIS3-120044562. ISBN 0-8493-9712-x (soubor, print). ISBN 0-8493-9711-1 (Online). Dostupné také komerčně z Taylor & Francis: <http://www.tandfonline.com.ezproxy.is.cuni.cz/doi/full/10.1081/E-ELIS3-120050673#>
- COHEN, Laura B. A two-tiered model for analyzing library website usage statistics, Part 1: Web server logs. *Portal: Libraries and the Academy* [online]. April 2003, vol. 3, no. 2, p. 315-326 [cit. 2013-06-28]. ISSN 1531-2542. Dostupné komerčně ze systému Proquest: <http://search.proquest.com/pqcentral/docview/216177970/13EFB0202EC2937EE8C/2>
- COHEN, Laura B. A two-tiered model for analyzing library website usage statistics, part 2: Log file analysis. *Portal: Libraries and the Academy* [online]. July 2003, vol. 3, no. 3, p. 517-526 [cit. 2013-06-28]. ISSN 1531-2542. Dostupné komerčně ze systému Proquest: <http://search.proquest.com/pqcentral/docview/216171104/13EFB0202EC2937EE8C/1>
- DAHL, Candice. Electronic Pathfinders in Academic Libraries: An Analysis of Their Content and Form. *College & Research Libraries* [online]. 2001, vol. 62, no. 3, s. 227-237 [cit. 2013-06-30]. ISSN 0010-0870. Dostupné z: <http://crl.acrl.org/content/62/3/227.full.pdf+html>
- Dialog. *Dialog Database Selection Guide* [online]. North Carolina: Proquest, 2008 [cit. 2014-03-21]. s. 5. Dostupné z: http://support.dialog.com/techdocs/co018002mi_dlg_dbsselguide.pdf
- *Econlib* [online]. © 2003-2014, poslední aktualizace 7. 9. 2011 [cit. 2014-04-23]. Dostupné z: <http://www.econlib.cz/>
- EIZ na UK. In: *Twitter* [online]. [cit. 2014-04-14]. Dostupné z: <https://twitter.com/EIZUK>
- EIZ UK. In: *Blogspot* [online]. Poslední aktualizace 13. 1. 2014 [cit. 2014-04-14]. Dostupné z: <http://eizuk.blogspot.cz/>
- EIZ UK. In: *Scribd* [online]. [cit. 2014-04-14]. Dostupné z: <http://www.scribd.com/eizuk>
- EIZUK. In: *Youtube* [online]. [cit. 2014-04-14]. Dostupné z: <https://youtube.com/user/eizuk>
- Elektronické informační zdroje na UK - Novinky. In: *Facebook* [online]. [cit. 2014-04-14]. Dostupné z: <https://www.facebook.com/eizuk>

- FABIÁN, Ondřej. Elektronické zdroje v Knihovně UTB ve Zlíně. *Inflow* [online]. 5. 1. 2011 [cit. 2014-05-18]. ISSN 1802-9736. Dostupné z: <http://www.inflow.cz/elektronicke-zdroje-v-knihovne-utb-ve-zline>
- GIL, Paul. What Is the ‚Invisible Web‘? *About.com* [online]. February 2012 [cit. 2013-07-01]. Dostupné z: <http://netforbeginners.about.com/cs/secondaryweb1/a/secondaryweb.htm>
- Hluboký web. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001-, naposledy upraveno 24. 2. 2014 [cit. 2014-02-30]. Dostupné z: http://cs.wikipedia.org/wiki/Hlubok%C3%BD_web
- Informační centrum a Ústřední knihovna Mendelovy univerzity v Brně: Informace. In: *Facebook* [online]. [cit. 2014-05-14]. Dostupné z: <https://www.facebook.com/icuk.mendelu/info>
- Informační centrum a Ústřední knihovna Mendelovy univerzity v Brně. In: *Facebook* [online]. [cit. 2014-05-14]. Dostupné z: <https://www.facebook.com/icuk.mendelu>
- Internetový portál. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001-, naposledy upraveno 28. 3. 2013 [cit. 2013-06-30]. Dostupné z: http://cs.wikipedia.org/wiki/Internetov%C3%BD_port%C3%A1l
- JEWELL, Timothy D. Electronic Resource Management in Libraries. In: Ed. Marcia J. BATES, Mary Niles MAACK. *Encyclopedia of Library and Information Sciences*. 3rd ed. Boca Raton (USA): CRC Press, © 2010, p. 1689-1698. DOI: 10.1081/E-ELIS3. DOI: 10.1081/E-ELIS3-120044671. ISBN 0-8493-9712-x (soubor, print). ISBN 0-8493-9711-1 (Online). Dostupné také komerčně z Taylor & Francis: <http://www.tandfonline.com.ezproxy.is.cuni.cz/doi/full/10.1081/E-ELIS3-120044671#>
- JEŽKOVÁ, Barbora. *Testování použitelnosti webových stránek vybraných měst a obcí* [online]. Brno, 2009 [cit. 2013-06-30]. Bakalářská práce. Masarykova univerzita, Filozofická fakulta, Ústav české literatury a knihovnictví. Dostupné z: http://is.muni.cz/th/217841/ff_b/Bakalarska_prace.pdf.
- JIHOČESKÁ UNIVERZITA. Akademická knihovna. Elektronické informační zdroje - oborové dělení. *Akademická knihovna JU* [online]. © 2010 [cit. 2014-05-01]. Dostupné z: <http://www.lib.jcu.cz/cs/eiz-oborove>
- JIHOČESKÁ UNIVERZITA. Akademická knihovna. Pomůcky a návody. *Akademická knihovna JU* [online]. © 2010 [cit. 2014-05-01]. Dostupné z: <http://www.lib.jcu.cz/cs/pomucky>
- JIHOČESKÁ UNIVERZITA. Akademická knihovna. *Akademická knihovna JU* [online]. © 2010 [cit. 2014-05-01]. Dostupné z: <http://www.lib.jcu.cz/cs/home>
- JIHOČESKÁ UNIVERZITA. Akademická knihovna. *Elektronické informační zdroje* [online]. [cit. 2013-06-25]. Dostupné ve formátu pdf z: www.lib.jcu.cz/docs/ak-ikurz-eiz.pdf
- JIHOČESKÁ UNIVERZITA. Akademická knihovna. Elektronické informační zdroje. *Akademická knihovna JU* [online]. © 2010 [cit. 2014-05-01]. Dostupné z: <http://www.lib.jcu.cz/cs/eiz-abc>
- JIHOČESKÁ UNIVERZITA. Akademická knihovna. Současnost. *Akademická knihovna JU* [online]. © 2010 [cit. 2014-05-01]. Dostupné z: <http://www.lib.jcu.cz/cs/soucasnost>
- JIHOČESKÁ UNIVERZITA. Akademická knihovna. Statistika. *Akademická knihovna JU* [online]. © 2010 [cit. 2014-05-01]. Dostupné z: <http://www.lib.jcu.cz/cs/statistika>
- JIHOČESKÁ UNIVERZITA. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích / základní údaje. *Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích* [online]. © 2014 [cit. 2014-05-01]. Dostupné z: http://www.jcu.cz/data_fakta
- JOHNSON, Sharon. *Key Issues for E-Resource Collection Development: A Guide for Libraries* [online]. Haag: IFLA, 2012 [cit. 2013-06-30]. Dostupné z: <http://www.ifla.org/files/assets/acquisition-collection-development/publications/Electronic-resource-guide.pdf>

- KASPAREK, Sheila, et al. A Use of Space: The Unintended Messages of Academic Library Web Sites. *Journal of Web Librarianship* [online]. 2011, vol. 5, no. 3, p. 220-248 [cit. 2013-06-27]. ISSN 1932-2909. Dostupné komerčně ze systému EBSCO: <http://search.ebscohost.com.ezproxy.is.cuni.cz/login.aspx?direct=true&db=lls&AN=65084710&lang=cs&site=ehost-live>
- KIM, Soojung a Elizabeth DECOSTER. Organizational Schemes of Information Resources in Top 50 Academic Business Library Websites. *The Journal of Academic Librarianship* [online]. March 2011, vol. 37, no. 2, p. 137-144 [cit. 2013-06-25]. ISSN 0099-1333. Dostupné komerčně ze systému ScienceDirect: <http://www.sciencedirect.com.ezproxy.is.cuni.cz/science/article/pii/S009913331100019X>
- KIMBALL, Spencer a Peter MATTIS. *GNU Image Manipulation Program* [software]. Version 2.6.11. GIMP Development Team, © 1995-2008 [cit. 2014-06-15]. Dostupné v aktualizované verzi 2.8.10 z: <http://www.gimp.org/downloads/>
- Knihovna Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně. In: *Facebook* [online]. [cit. 2014-05-27]. Dostupné z: <https://www.facebook.com/knihovnautb>
- KREJČÍŘ, V. Nástroje pro práci s elektronickými informačními zdroji MU. *Zpravodaj ÚVT MU* [online]. 2010, roč. 10, č. 3, s. 3-7 [cit. 2013-06-30]. ISSN 1212-0901. Dostupné z: <http://www.ics.muni.cz/bulletin/articles/634.html>
- KRUG, S. *Web design: nenutíte uživatele přemýšlet!* 2.vyd. Brno: Computer Press, 2006. 167 s. ISBN 80-251-1291-8.
- LAUSCHMANN, Jindřich. Facebook znovu vysvětluje: Proč se stránkám snižuje dosah? *tyinternety.cz* [online]. 6.6.2014 [cit. 2014-06-22]. Dostupné z: <http://www.tyinternety.cz/2014/06/06/clanek/facebook-znovu-vysvetluje-proc-se-strankam-snizuje-dosah/>
- LEE, Hur-Li a Allyson CARLYLE. Academic Library Gateways to Online Information: A Taxonomy of Organizational Structures. In: *Challenges in Knowledge Representation and Organization for the 21st Century: Integration of Knowledge Across Boundaries, Proceedings of the Seventh International ISKO Conference, 10-13 July 2002, Granada, Spain*. Ed. María J. LÓPEZ-HUERTAS. Würzburg: Ergon Verlag, 2002, s. 158-164. Advances in knowledge organization, vol. 8, ISSN: 0938-5495. ISBN: 978-3-89913-247-2. Dostupné v elektronické podobě z: <http://faculty.washington.edu/acarlyle/Papers/aaLee-CarlyleFinal.doc>
- MASARYKOVA UNIVERZITA. Kabinet informačních studií a knihovnictví. Elektronické informační zdroje. *Wiki Kabinetu informačních studií a knihovnictví Filozofické fakulty Masarykovy univerzity* [online]. 10. 2. 2013 [cit. 2013-06-30]. Dostupné z: http://kisk.phil.muni.cz/wiki/Kisk:Elektronick%C3%A9_informa%C4%8Dn%C3%AD_zdroje#Charakteristika_EIZ
- MENDELOVA UNIVERZITA. Elektronické informační zdroje. *Mendelova univerzita v Brně* [online]. Poslední aktualizace 30. 5. 2014 [cit. 2014-05-31]. Dostupné z: http://www.mendelu.cz/cz/sluzby_sz/icuk/databaze
- MENDELOVA UNIVERZITA. FAQ. *Mendelova univerzita v Brně* [online]. Poslední aktualizace 30. 5. 2014 [cit. 2014-05-31]. Dostupné z: http://www.mendelu.cz/cz/sluzby_sz/icuk/faq
- MENDELOVA UNIVERZITA. Informace o univerzitě. *Mendelova univerzita v Brně* [online]. Poslední aktualizace 12. 3. 2014 [cit. 2014-05-14]. Dostupné z: http://www.mendelu.cz/cz/o_univerzite
- MENDELOVA UNIVERZITA. Informační výchova. *Mendelova univerzita v Brně* [online]. Poslední aktualizace 30. 5. 2014 [cit. 2014-05-31]. Dostupné z: http://www.mendelu.cz/cz/sluzby_sz/icuk/informacni_vychova
- MENDELOVA UNIVERZITA. Služby pro studenty a zaměstnance. *Mendelova univerzita v Brně* [online]. Poslední aktualizace 26. 5. 2014 [cit. 2014-05-28]. Dostupné z: http://www.mendelu.cz/cz/sluzby_sz

- MOLICH, Rolf. *User Testing, Discount User Testing* [online]. Stenløse (Dánsko): DialogDesign, 2003. 33 s. Dostupné v PDF z: <http://www.diku.dk/OLD/undervisning/2004f/516/UserTestingMolich.pdf>
- NAGRA, Kanu A. The Evaluation of Use of Electronic Resources and Services in Academic Libraries: A Study of E-metrics and Related Methods for Measurement and Assessment. *Journal of the Library Administration & Management Section* [online]. September 2009, vol. 5, no 3, p. 28-41 [cit. 2013-06-30]. Dostupné komerčně ze systému EBSCO: <http://search.ebscohost.com.ezproxy.is.cuni.cz/login.aspx?direct=true&db=lls&AN=45586664&lang=cs&site=ehost-live>
- NÁRODNÍ KNIHOVNA ČESKÉ REPUBLIKY. *Ptejte se knihovny* [online]. © 2004-2014, poslední aktualizace 5. 2. 2014 [cit. 2014-04-23]. Dostupné z: <http://www.ptejteseknihovny.cz/>
- NIELSEN, Jakob. Usability 101: Introduction to Usability. *Nielsen Norman Group* [online]. January 4, 2002 [cit. 2013-06-30]. Dostupné z: <http://www.nngroup.com/articles/usability-101-introduction-to-usability/>
- Primary, secondary, and tertiary sources. *University library* [online]. Stevens Point (WI, USA): University of Wisconsin-Stevens Point, 2004- [cit. 2013-06-25]. Dostupné z: <http://library.uwsp.edu/guides/webtutorials/primary.htm>
- REN, Joanne, Mickey ZEMON a Ken RODRIGUEZ. A Model for Monitoring Use of Your Library's Web Site. *College & Undergraduate Libraries* [online]. 2000, vol. 7, no. 1 [cit. 2013-06-20]. ISSN 1069-1316. Dostupné komerčně ze systému EBSCO: <http://search.ebscohost.com.ezproxy.is.cuni.cz/login.aspx?direct=true&db=lxh&AN=27648661&lang=cs&site=ehost-live>
- SATRAPA, Pavel. Shibboleth - identifikujte se jen jednou. *Lupa.cz* [online]. 8. 12. 2005 [cit. 2013-06-22]. ISSN 1213-0702. Dostupné z: <http://www.lupa.cz/clanky/shibboleth/>
- SELTZER, Diane. How to increase Facebook Talking about this number on business pages. *Small Business Marketing Tools* [online]. February 17, 2014 [cit. 2014-04-14] Dostupné z: <http://www.sbmarketingtools.com/increase-facebook-talking-number-business-pages/>
- *Seznam.cz* [online]. Praha: Seznam.cz, a.s., © 1996-2014. Dostupné z: <http://seznam.cz>
- SCHWARZ Daniel, DUŠEK Ladislav. *Společná platforma pro elektronické publikování a sdílení výukových materiálů v síti lékařských fakult MEFANET* [online]. Masarykova univerzita, 2008 [cit. 2014-07-23]. Dostupné z: <http://portal.mefanet.cz>
- SMRT, Martin. Newsletter: Proč analyzovat logy. *Dobrý web* [online]. 26. 6. 2007 [cit. 2013-06-30]. Dostupné z: <http://blog.dobryweb.cz/newsletter-proc-analyzovat-logy>
- SPITZER, Stephan. Better Control of User Web Access of Electronic Resources. *Journal of Electronic Resources in Medical Libraries* [online]. 2009, vol. 6, no. 2, s. 91-100 [cit. 2013-20-06]. ISSN 1542-4065. Dostupné komerčně ze systému EBSCO: <http://search.ebscohost.com.ezproxy.is.cuni.cz/login.aspx?direct=true&db=lls&AN=40627952&lang=cs&site=ehost-live>
- ŠPANIHEL, Jakub. Nástroje testování použitelnosti. *UX Wiki* [online]. 28. 2. 2012 [cit. 2013-06-30]. Dostupné z: <http://www.uzivatelsketestovani.cz/wiki/doku.php/testovani-pouzitelnosti/start>
- Typy databází podle obsahu. *Infogram: Portál pro podporu informační gramotnosti*. 2008- [cit. 2013-06-22]. Dostupné z: <http://www.infogram.cz/article.do?articleId=1246>
- UNIVERZITA KARLOVA. Elektronické databáze. *Oddělení podpory vědy PŘF UK* [online]. © 2012- [cit. 2014-04-14]. Dostupné z: <http://lib.natur.cuni.cz/BIBLIO/>
- UNIVERZITA KARLOVA. E-zdroje. *Knihovna FSV UK* [online]. © 2012 [cit. 2014-04-14]. Dostupné z: <http://knihovna.fsv.cuni.cz/Elektronicke-zdroje/%2A>
- UNIVERZITA KARLOVA. Statistika. *Knihovní služby Univerzity Karlovy* [online]. Poslední aktualizace 14. 7. 2014 [cit. 2014-07-22]. Dostupné po přihlášení z: <https://kis.is.cuni.cz/KSIS-40.html>

- UNIVERZITA KARLOVA. *Portál elektronických zdrojů Univerzity Karlovy* [online]. Poslední aktualizace 12. 1 2014 [cit. 2014-04-14]. Dostupné z: <http://pez.cuni.cz>
- UNIVERZITA KARLOVA. Studium. *Univerzita Karlova* [online]. © 2014, poslední aktualizace 4.12.2013 [cit. 2014-04-14]. Dostupné z: <http://www.cuni.cz/UK-5.html>
- UNIVERZITA TOMÁŠE BATI VE ZLÍNĚ. Kdo jsme. *Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně* [online]. © 2000-2014 [cit. 2014-05-18]. Dostupné z: <http://www.utb.cz/o-univerzite/kdo-jsme>
- UNIVERZITA TOMÁŠE BATI VE ZLÍNĚ. Knihovna. E-zdroje. *Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně: Knihovna* [online]. 2012? [cit. 2014-05-18]. Dostupné z: <http://www.utb.cz/knihovna/e-zdroje>
- UNIVERZITA TOMÁŠE BATI VE ZLÍNĚ. Knihovna. Informační zdroje. *Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně: Knihovna* [online]. © 2000-2006 [cit. 2014-05-18]. Dostupné z: http://www.knihovna.utb.cz/portal/zakladni_vypis.php?vybrany_druh=6
- UNIVERZITA TOMÁŠE BATI VE ZLÍNĚ. Knihovna. IVA: Informační výchova na UTB ve Zlíně. *Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně: Knihovna* [online]. [cit. 2014-27-05]. Dostupné z: <http://iva.k.utb.cz/>
- UNIVERZITA TOMÁŠE BATI VE ZLÍNĚ. Knihovna. Knihovna UTB: Xerxes/Summon. *Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně: Knihovna* [online]. 2012? [cit. 2014-05-18]. Dostupné z: <http://portal.k.utb.cz/?lang=cze>
- UNIVERZITA TOMÁŠE BATI VE ZLÍNĚ. Knihovna. Nápověda. *Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně: Knihovna* [online]. 2012? [cit. 2014-05-18]. Dostupné z: <http://portal.k.utb.cz/help?lang=cze>
- UNIVERZITA TOMÁŠE BATI VE ZLÍNĚ. Knihovna. O knihovně. *Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně: Knihovna* [online]. © 2000-2014 [cit. 2014-05-18]. Dostupné z: <http://www.utb.cz/knihovna/o-knihovne>
- UNIVERZITA TOMÁŠE BATI VE ZLÍNĚ. Knihovna. Databáze A-Z. *Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně: Knihovna* [online]. 2012? [cit. 2014-05-18]. Dostupné z: <http://portal.k.utb.cz/databases/alphabetical/?lang=cze>
- Univerzitní knihovna ZČU. In: *Facebook* [online]. [cit. 2014-04-22]. Dostupné z: <https://www.facebook.com/ukzcu>
- ÚSTAV PRO JAZYK ČESKÝ (AKADEMIE VĚD ČR). Abecední řazení. *Internetová jazyková příručka* [online]. © 2008-2014 [cit. 2014-20-04]. Dostupné z: <http://prirucka.ujc.cas.cz/?id=900>
- VYSOKÁ ŠKOLA EKONOMICKÁ. Centrum informačních a knihovnických služeb. Poslání CIKS. *Knihovna VŠE - CIKS* [online]. © 2000-2014, poslední aktualizace 3. 7. 2013 [cit. 2014-04-23]. Dostupné z: http://ciks.vse.cz/knihovna/poslani_ciks.aspx
- VYSOKÁ ŠKOLA EKONOMICKÁ. Centrum informačních a knihovnických služeb. Všechny zdroje. *E-journal portal* [online]. © 2000-2014, poslední aktualizace 30. 5. 2014 [cit. 2014-04-23]. Dostupné z: <http://ar9zk7pw9f.search.serialssolutions.com/?L=AR9ZK7PW9F&tab=ALL>
- VYSOKÁ ŠKOLA EKONOMICKÁ. Centrum informačních a knihovnických služeb. Informační zdroje. *Knihovna VŠE - CIKS* [online]. © 2000-2014, poslední aktualizace 28. 3. 2014 [cit. 2014-04-23]. Dostupné z: <http://ciks.vse.cz/zdroje/>
- VYSOKÁ ŠKOLA EKONOMICKÁ. Centrum informačních a knihovnických služeb. Semináře. *Knihovna VŠE - CIKS* [online]. © 2000-2014, poslední aktualizace 14. 5. 2014 [cit. 2014-04-25]. Dostupné z: <http://ciks.vse.cz/seminare/>
- VYSOKÁ ŠKOLA EKONOMICKÁ. Často kladené dotazy. *Vysoká škola ekonomická* [online]. © 2000-2014, poslední aktualizace 3. 6. 2008 [cit. 2014-04-23]. Dostupné z: <http://www.vse.cz/ckd/>

- VYSOKÁ ŠKOLA EKONOMICKÁ. Elektronické informační zdroje dostupné na VŠE. *Vysoká škola ekonomická* [online]. © 2000-2014, poslední aktualizace 1. 4. 2014 [cit. 2014-04-23]. Dostupné z: <http://www.vse.cz/zdroje/>
- VYSOKÁ ŠKOLA EKONOMICKÁ. Informace o VŠE. *Vysoká škola ekonomická* [online]. © 2000-2014, poslední aktualizace 17. 4. 2014 [cit. 2014-04-23]. Dostupné z: http://www.vse.cz/obecne/o_skole.php
- What is the difference between a magazine and a journal. *James Madison University Library* [online]. 28. 7. 2005, modified 25. 11. 2008 [cit. 2014-05-27]. Dostupné z: <http://www.lib.jmu.edu/info/faqsitem.aspx?id=23>
- ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA. Univerzita dnes. *Západočeská univerzita* [online]. © 1991-2013 [cit. 2014-04-20]. Dostupné z: <http://www.zcu.cz/about/>
- ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA. Univerzitní knihovna. Ebsco - Academic Search Complete. *Univerzitní knihovna* [online]. © 1991-2013 [cit. 2014-04-22]. Dostupné z: <http://knihovna.zcu.cz/elektronicke-informacni-zdroje/abecedne.html?id=7>
- ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA. Univerzitní knihovna. Kvalifikační práce. *Univerzitní knihovna* [online]. (c) 1991-2013 [cit. 2014-04-20]. Dostupné z: <http://knihovna.zcu.cz/kvalifikacni-prace/>
- ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA. Univerzitní knihovna. *Univerzitní knihovna* [online]. © 1991-2013 [cit. 2014-04-20]. Dostupné z: <http://knihovna.zcu.cz/>
- ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA. Univerzitní knihovna. Výběr podle abecedy. *Univerzitní knihovna* [online]. (c) 1991-2013 [cit. 2014-04-20]. Dostupné z: <http://knihovna.zcu.cz/elektronicke-informacni-zdroje/abecedne.html>
- ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA. Univerzitní knihovna. Vzdělávací aktivity Univerzitní knihovny. *Univerzitní knihovna* [online]. © 1991-2013 [cit. 2014-04-22]. Dostupné z: <http://knihovna.zcu.cz/vzdelavani/>
- ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA. Univerzitní knihovna. *Elektronické informační zdroje: pro akademický rok 2013-2014* [online]. [cit.2014-04-20]. 5 s. Dostupné v PDF z: <http://knihovna.zcu.cz/elektronicke-informacni-zdroje/data/EIZkomiks.pdf>
- ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA. Univerzitní knihovna. Informace o Univerzitní knihovně ZČU v Plzni. *Univerzitní knihovna* [online]. © 1991-2013 [cit. 2014-04-20]. Dostupné z: <http://knihovna.zcu.cz/about/>